

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

SOSYAL KOOPERATİF GELİŞTİRME PROGRAMI

İhtiyaç Analizi Raporu

KASIM 2020

SOSYAL KOOPERATİF GELİŞTİRME PROGRAMI

İhtiyaç Analizi Raporu

04.11.2020
İSTANBUL

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla İhtiyaç Haritası sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İçindekiler

Şekil ve Tablo Listesi	5
Kısaltmalar	6
Yönetici Özeti	7
1 Araştırma Hakkında	11
2 Araştırmanın Kapsamı, Amaç ve Hedefleri	13
2.1 Tanım ve Kapsam	14
2.2 Amaç ve Hedefler	14
3 Sosyal Kooperatif Modeli	15
3.1 Sosyal Kooperatif Tanımlarına Yönelik Bir Değerlendirme	15
3.1.1 Tarihsel Bir İnceleme	15
3.1.2 Sosyal Kooperatifler İçin Temel Değerler ve İlkeler	17
3.1.3 Sosyal Ekonomi Aktörü Olarak Sosyal Kooperatifler	21
3.2 Sosyal Kooperatif Bildirge ve Mevzuatlarına Yönelik Değerlendirme	25
3.2.1 Genel Bakış ve ILO 193 Sayılı Tavsiye Kararı	25
3.2.2 Sosyal Kooperatiflere İlişkin Uluslararası Kuruluşlar, Bildirge ve Anlaşmalar	27
3.2.3 Avrupa Ülkelerinde Sosyal İşletme Mevzuatları	29
3.2.4 Türkiye’de Sosyal Kooperatifler ve Hukuki Arka Plan	35
3.3 Sosyal Kooperatif Uygulamalarına Dair Uluslararası Çalışmalar ve İstatistikler	37
3.3.1 Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü (European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises/EURICSE) ve Uluslararası İlk 300 Kooperatife Dair	37
3.3.2 World Co-operative Monitor 2018 Raporuna Göre Uluslararası İlk 10 Kooperatifin Sektörel Dağılımı	38
3.3.3 Türkiye’de Kooperatif İstatistikleri Çalışmaları	41
3.4 Sosyal Kooperatiflere Dair En İyi Uygulama Örnekleri	42
3.4.1 Uluslararası Örnekler	43
3.4.2 Türkiye’den Örnekler	45
4 Araştırma Bulguları	47
4.1 Kooperatif Özellikleri	47
4.1.1 Türkiye’de Sosyal Kooperatiflerin Kooperatifçiliğe Bakışı ve Kooperatif Algısı	47
4.1.2 Sosyal Kooperatiflerin Kuruluş Amacı	48
4.1.3 Ortaklık Yapısı (KNT - KLT)	49

4.1.4 Ortakların Bir Araya Gelişi (KLT)	50
4.1.5 Yönetim Kurulu Özellikleri (KNT).....	50
4.1.6 Gönüllü Çalışma Durumu (KNT).....	50
4.1.7 Sosyal Kooperatiflerin Temel Amaçları ve Hedeflenen Kitleler (KLT).....	51
4.1.8 Faaliyetleri ve Gelir Kaynakları (KNT - KLT)	51
4.1.9 İş Birliği Yaklaşımı (KNT).....	53
4.2 Sosyal Kooperatiflerin Yapılandırılması	54
4.2.1 Sosyal Kooperatiflerin Önündeki Engeller (KNT).....	54
4.2.2 Kooperatifçilik Kanunu Farkındalığı (KNT).....	54
4.2.3 Kuruluş Süreçleri ve Bu Süreçte Yaşanan Sıkıntılar (KLT).....	55
4.2.4 Sosyal Kooperatifler Mevzuatına Dair (KNT - KLT).....	55
4.2.5 Yerel Yönetimlerle İlişkiler (KLT).....	56
4.2.6 Lobicilik ve Savunuculuk (KLT).....	57
4.2.7 Kooperatifler ve İletişim (KLT)	57
4.2.8 Eğitim Programı ve Beklentiler (KNT – KLT).....	58
4.2.9 Sosyal Kooperatif Haritası.....	61
5 Sonuç ve Öneriler	63
5.1 Eğitim.....	63
5.2 Danışmanlık	63
5.3 Mevzuat	63
5.4 Yerel Yönetimlerle İlişkiler.....	64
6 Ekler	65
Ek 1 Anket Soruları.....	65
Ek 2 Kalitatif Araştırma Bünyesinde Görüşülen Kooperatifler	74
Ek 3 Kalitatif Odak Grup Görüşme Akışı	75
7 Kaynakça.....	81

Şekil ve Tablo Listesi

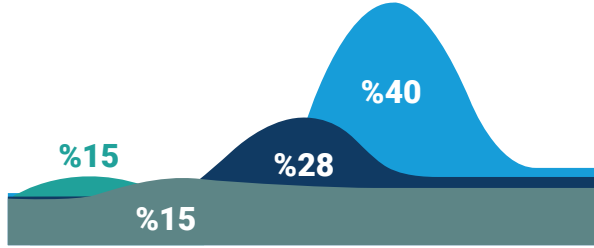
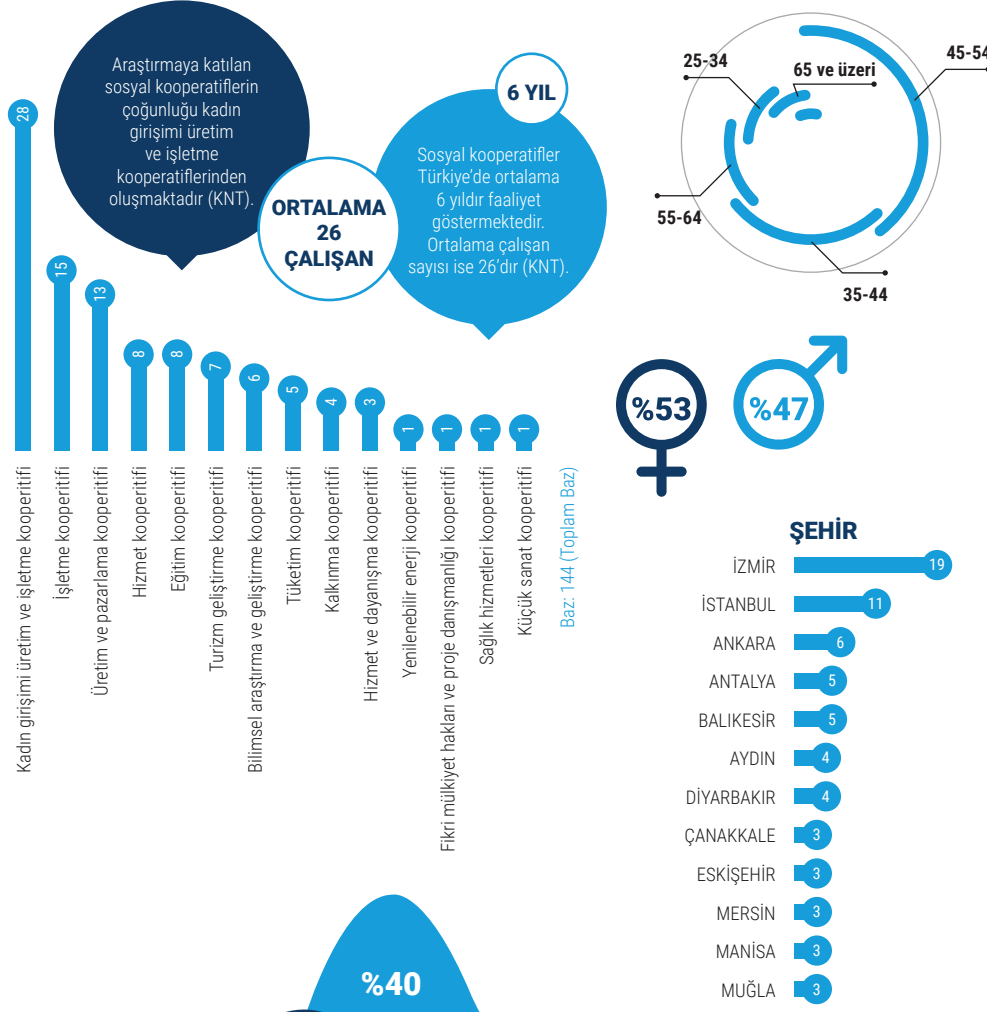
Tablo 1.	Araştırmanın Tanımı ve Kapsamı	14
Tablo 2.	Kooperatif İlkelerinin Yorumlanması	19
Tablo 3.	Kooperatif, Dernek, Vakıf ve Mütüel Şirket Tanımları	22
Tablo 4.	Avrupa’da Sosyal Girişimlerin Yasal Çerçevesi.....	29
Tablo 5.	Sosyal Girişimlerin Yasal Statü ve Yasal Formlarına Göre AB Ülkeleri....	30
Tablo 6.	İtalya’da Sosyal Kooperatifler	31
Tablo 7.	Yunanistan’da Sosyal Kooperatif Girişimleri.....	34
Tablo 8.	World Cooperative Monitor 2018 Raporu/Tarım ve Gıda Sektöründe Toplam Ciroya Göre İlk 10 Örgüt (Milyar Dolar).....	39
Tablo 9.	World Cooperative Monitor 2018 Raporu/ Sanayi ve Kamu Hizmetleri Sektöründe Toplam Ciroya Göre İlk 10 Örgüt (Milyar Dolar).....	39
Tablo 10.	World Cooperative Monitor 2018 Raporu/ Toptan ve Perakende Satış Sektöründe Toplam Ciroya Göre İlk 10 Örgüt (Milyar Dolar).....	40
Tablo 11.	World Cooperative Monitor 2018 Raporu/ Sağlık, Eğitim ve Sosyal Bakım Faaliyetleri Alanında Toplam Ciroya Göre İlk 10 Örgüt (Milyar Dolar).....	41
Tablo 12.	Kuruluş Sürecinde Yaşanan Sıkıntılar	55
Şekil 1.	Kooperatiflerin Değerleri.....	18
Şekil 2.	Sosyal Kooperatiflerin Nitelikleri.....	20
Şekil 3.	Sosyal Ekonomi, Sosyal Girişim ve Sosyal Kooperatif İlişkisi.....	24
Şekil 4.	193 Sayılı Kooperatiflerin Teşviki Tavsiye Kararının Getirdiği Temel Yenilikler	26

Kısaltmalar

Baz	Kantitatif araştırma sürecinde gerçekleştirilen görüşme sayısı
CATI	Kantitatif araştırmada kullanılan bilgisayar destekli telefon anketi yöntemi
FGD	Kalitativ araştırmada kullanılan odak grup tartışması yöntemi
KLT	Kalitativ araştırma ve bulguları
KNT	Kantitatif araştırma ve bulguları
MEAN	Ortalama
SDG	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Yönetici Özeti

GÖRÜŞÜLEN SOSYAL KOOPERATİFLERİN DAĞILIMI (%)

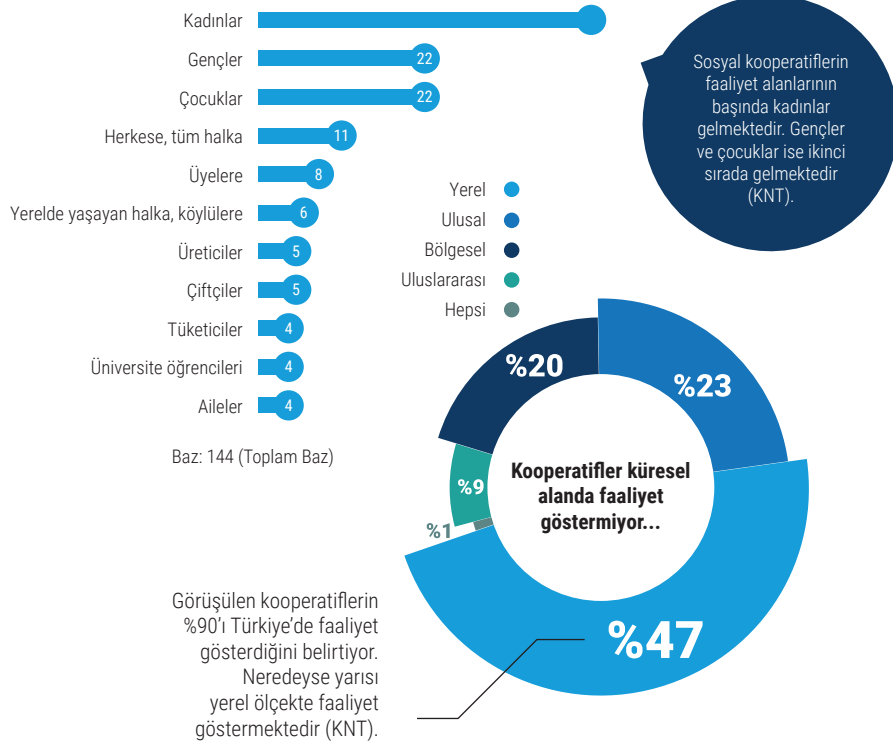
Araştırma kapsamında görüşülen hedef kitlenin %90'ı kurucu, kurucu ortak ve yönetim kurulu üyelerinden oluşmaktadır (KNT).

Bu kitle ağırlıklı olarak orta yaşta, lisans eğitim düzeyinde, meslek olarak ise eğitimci, ev hanımı, işverenlerden oluşmaktadır (KNT).

- Lisans üzeri
- Ön Lisans & Lisans
- Lise
- Lise Altı

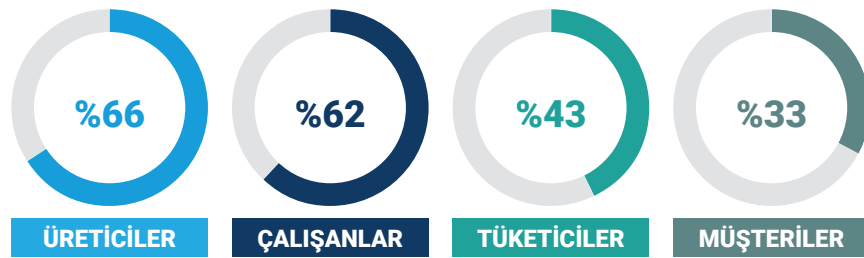
Baz: 144 (Toplam Baz)

SOSYAL KOOPERATİFLERİN FAALİYET ALANLARI

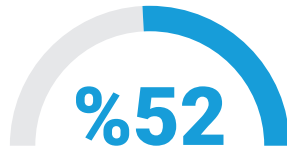
ORTAKLIK YAPISI

Sosyal kooperatiflerin ortalama 31 ortağı bulunmaktadır.

İŞ BİRLİĞİ YAKLAŞIMI

Sosyal kooperatiflerin %52'si diğer kooperatiflerle ortak çalışması olduğunu belirtmiştir.

Diğer kooperatiflerle iş birliğimiz var diyenlerin oranı

GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA DURUMU

Her 10 sosyal kooperatiflerin 8'inde gönüllü çalışma imkânı vardır.

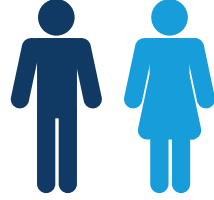

Gönüllü çalışma mevcut diyenlerin oranı

YÖNETİM KURULU CİNSİYET DAĞILIMI (%)

Sosyal kooperatiflerde yönetim kurulunun cinsiyet dağılımında eşitlikçi yapısı dikkat çekmektedir.

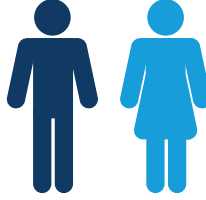
YÖNETİM KURULU BAŞKANI

%47 **%53**

Baz: 144 (Toplam Baz)

2. YÖNETİM KURULU BAŞKANI*

%40 **%60**

Baz: 131 (2. başkanı olan kurumlar)

* Kooperatiflerin %9'nun ikinci başkanı yoktur.

SOSYAL KOOPERATİF GELİŞİMİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER (%)

Sosyal kooperatif gelişiminin önündeki engellerin başında kanuni alandaki hem maddi hem de hukuki zorluklar gelmektedir.

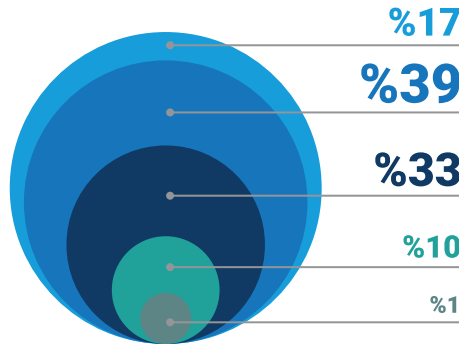

KOOPERATİFÇİLİK KANUNU BİLGİ DÜZEYİ (%)

Kooperatifçilik kanunu hakkında sosyal kooperatiflerin %89'u fikir sahibidir. Ama bu kanunu iyi bildiğini bilenlerin oranı %56'dır.

T2B (%)	56	B2B (%)	11	Ortalama	3,62
---------	----	---------	----	----------	------

Çok iyi İyi Orta Az Hiç

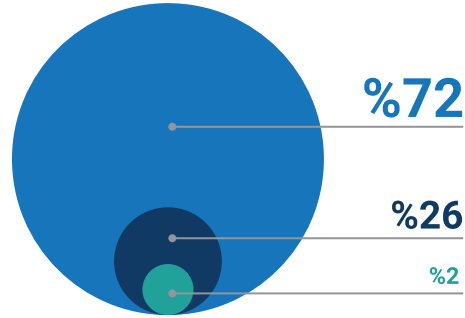
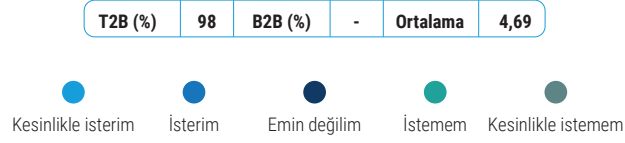

MEVZUATTA SUNULMASI İSTENEN FAYDALAR

MEVZUAT OLUŞMASI İSTEĞİ (%)

Kooperatifçilik kanunu hakkında sosyal kooperatiflerin %89'u fikir sahibidir. Ama bu konuyu iyi bildiğini belirtenlerin oranı %56'dır.

Araştırma Hakkında

1

Bu araştırmada, sosyal kooperatifler için tasarlanacak eğitimlere yönelik içgörü sağlayacak analizlere ulaşılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda kantitatif araştırma, kalitatif araştırma ve masabaşı araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Masabaşı araştırması ile sosyal kooperatifler ve yeni gelişen iş modelleri hakkında ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılarak bilgi toplanmıştır. Kantitatif araştırma ile Türkiye'deki sosyal kooperatiflerin mevcut durum analizini yapabilmek adına bilgisayar destekli telefon anketi (CATI) yoluyla 144 görüşme yapılmıştır. Kalitatif araştırma ile sosyal kooperatiflerin ihtiyaç ve beklentilerini daha detaylı anlamaya yönelik 4 odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırma ile Türkiye'deki sosyal kooperatiflerin yönetim kapasitesini arttırmaya dönük gerçekleştirilecek eğitim programı için sosyal kooperatif ortaklarının hangi konularda ve ne tür bir eğitime ihtiyaç duyduklarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Ayrıca, sosyal kooperatiflerin mali, idari ve hukuki sorunları ve ekosistemle ilişkileri hakkındaki nicel ve nitel veriler de bu çalışmada sorgulanmıştır. Araştırma sonucunda, sosyal kooperatiflere yönelik hazırlanacak olan eğitime yol gösterecek bilgi ve içgörülere ulaşılmıştır. Bu kapsamda kooperatif ortak ve yöneticilerinin sosyal kooperatif modelindeki bilgi ve farkındalık düzeyleri, üyelik yönetimi, idari ve finansal yönetim konusunda örgütsel kapasiteleri, ortakların ve yöneticilerinin istenen seviyedeki eğitim ihtiyaçları ve gereklilikleri, karar alma süreçlerine katılım düzeyi, sivil toplum aktörleri olarak iletişim ve savunuculuk kapasiteleri, yaygın iş ve hizmet sunum modelleri, yerel ve ulusal paydaşlarla ilişkiler ve eğitim programından beklentiler sorgulanmıştır.

Araştırma sonucu kalitatif, kantitatif ve masabaşı araştırmaları birlikte okunarak raporlanmıştır. Araştırma bulguları aksiyon almaya ve içgörü üretmeye yönelik ele alınmış ve yorumlanmıştır.

VERİLERİN TOPLANMASI

MASABAŞI ARAŞTIRMA

Masabaşı araştırması ile dünyada Sosyal Kooperatifçiliğin mevcut durumu incelenmiş, farklı ülkelerdeki hukuki düzenlemeler ile Sosyal Kooperatiflere ilişkin istatistik ve sınıflandırmalar değerlendirilmiştir. Ayrıca, yeni gelişen iş modelleri hakkında inceleme yapılmıştır.

KANTİTATİF ARAŞTIRMA (CATI)

144 Katılımcı ile telefon anketi
43 Şehirden

144

43

KALİTATİF ARAŞTIRMA (FGD)

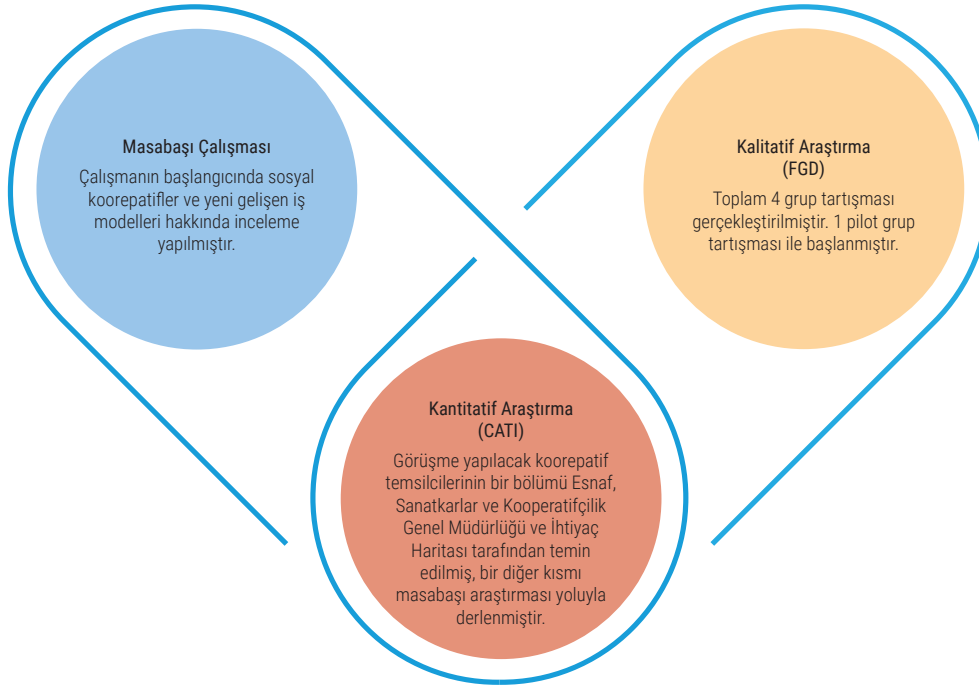
4 Odak Grup Toplantısı
25 Katılımcı İstanbul, Ankara ve Adana

25

Araştırmanın Kapsamı, Amaç ve Hedefleri

Türkiye’de Sosyal Kooperatifçiliğin yönetim ve faaliyet kapasitesini arttırmak amacıyla 3 aşamadan oluşan bir kurgu ile ilerlenmiştir. Masa başı araştırması ile dünyada sosyal kooperatifçiliğin tarihsel gelişimi ve mevcut durumu incelenmiş, farklı ülkelerdeki hukuki düzenlemeler ile sosyal kooperatiflere ilişkin uluslararası istatistik ve sınıflandırmalar değerlendirilmiştir. Kantitatif ve kalitatif aşamada Türkiye’deki sosyal kooperatifler ile görüşmeler yapılmış ve sosyal kooperatiflerin Türkiye’deki mevcut durumu analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın önemli aşamalarından birisi Türkiye’deki kooperatif örneklemini içerisinde sosyal kooperatiflerin tanımlanması olmuştur. Türkiye’deki mevcut hukuki düzenlemeler içerisinde sosyal kooperatiflere ilişkin ayrı bir tür (kadın girişimi, işletme, kalkınma vb) tanımı yer almadığından dolayı araştırma ekibi sosyal kooperatifleri diğer kooperatiflerden ayırt etmeye yönelik “sosyal fayda” önceliğini tanımlama kriteri olarak kullanmıştır. Araştırma kapsamında görüşme yapılacak olan kooperatiflerin belirlenmesinde organizasyonların temel amaçları sorulmuş, sosyal fayda sağlamayı – topluma veya çevreye fayda sağlama – hedef edinen kooperatifler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye genelinden 116 kooperatiftan 144 görüşme gerçekleştirilmiştir.

2.1 Tanım ve Kapsam

Araştırma tanımı ve kapsamına ilişkin temel bilgiler aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo 1. Araştırmanın Tanımı ve Kapsamı

Araştırmanın Adı	Sosyal Kooperatiflere Yönelik İhtiyaçları Anlama Araştırması
Uygulayıcı Kuruluş	Sia Araştırma Eğitim ve Danışmanlık LTD. ŞTİ.
Uygulama Yeri ve Alanı	İstanbul, Ankara, Adana’da grup tartışmaları gerçekleştirilmiştir. Bilgisayar destekli telefon anketi yöntemiyle yapılan kantitatif aşamada görüşmeler 43 şehirde varlık gösteren sosyal kooperatif temsilcileri ile gerçekleştirilmiştir.
Araştırma Süresi	Ağustos-Ekim 2019
Hedef Kitle	Araştırmanın hedef kitlesi, sosyal kooperatiflerin yönetici, kurucu ve diğer kooperatif ortaklarıdır.

2.2 Amaç ve Hedefler

Bu araştırma sonucunda Türkiye’deki sosyal kooperatiflerin mevcut durumu tespit edilerek ilerleyen süreçte alınacak aksiyonlar için bir yol haritası çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında kooperatif ortak ve yöneticilerinin sosyal kooperatif modelindeki bilgi ve farkındalık düzeyleri, üyelik yönetimi, idari ve finansal yönetim konusunda örgütsel kapasiteleri, ortakların ve yöneticilerinin istenen seviyedeki eğitim ihtiyaçları ve gereklilikleri, karar alma süreçlerine katılım düzeyi, sivil toplum aktörleri olarak iletişim ve savunuculuk.

Sosyal Kooperatif Modeli

3

Bu çalışma kapsamında sosyal kooperatif modeli, sosyal ve dayanışma ekonomisi içerisinde bir sosyal girişim modeli olarak ele alınmıştır. Sosyal kooperatif modelinin ülkemizdeki sosyal girişim tartışmaları içerisinde yer almasında Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen “Sosyal Kooperatifçilik Tanıtım, Eğitim, Geliştirme ve Uygulama Projesinin” etkisi büyüktür. Proje sosyal kooperatif modeline ilişkin farkındalığın artırılması, sosyal kooperatifçiliğin desteklenmesi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Bakanlık tarafından proje kapsamında 2017 yılından bu yana gerçekleştirilen etkinlikler sosyal kooperatif modelinin başta kamu kurumları olmak üzere ülkemizdeki sosyal ekonomi aktörlerinin gündemine gelmesine katkı sağlamıştır.

Bu bölümde araştırmanın hedef kitlesini oluşturan sosyal kooperatiflere ilişkin genel bir çerçeve çizilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda sosyal kooperatiflerin tanımlanmasına yönelik tarihsel gelişim özetlenmiş, sosyal kooperatiflerin sosyal ve dayanışma ekonomisi ile ilişkisi açıklanmıştır. Sosyal kooperatiflere ilişkin uluslararası anlaşma ve sözleşmeler ile kooperatifleri sınıflandırılmasına yönelik istatistiki çalışmalar özetlenerek, genel kooperatifçilik hareketi içerisinde sosyal kooperatifleri tanımlamaya yönelik ayırt edici özelliklerin altı çizilmiştir.

3.1 Sosyal Kooperatif Tanımlarına Yönelik Bir Değerlendirme

Kooperatif yapılanmasının tarihi her ülkede coğrafi, kültürel, sosyo-ekonomik ve siyasi koşullara bağlı olarak farklı gelişim göstermiştir. Pek çok ülkede ortaya çıkışı farklı isimlerle ve bağlamlarda olsa da bugün kooperatif işletmeleri, alternatif bir ekonomik saha oluşturmaktadır ve dayanışma ilkesi etrafında ördüğü faaliyetlerle sosyal ekonomi içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu anlamda bu bölümde kooperatiflerin tarihsel gelişimi, kooperatif örgütlenmesi içinde ayrı bir tür olarak gelişen sosyal kooperatifler, sosyal kooperatiflerle bağlantılı olarak sosyal ekonomi ve sosyal girişim kavramları ve sosyal kooperatiflerin kooperatifçilik hareketindeki temel değerleri ve ilkeleri incelenecektir.

3.1.1 Tarihsel Bir İnceleme

Mali güçleri belirli bir işi ve hizmeti yerine getirmeye yetmeyen kişilerin güçlerini bir kurum altında birleştirmesine ve karşılıklı yardımlaşma esasına dayanarak bir işin veya hizmetin gerçekleştirilmesine imkan tanıyan kooperatif sisteminin ilk örneklerine, 1800’lü yıllarda İngiltere, Fransa ve Almanya’da rastlanmaktadır¹. Uluslararası Çalışma

¹ *Dünyada Kooperatifçilik*. (2013). 08 21, 2019 tarihinde tabider.org/: tabider.org/Bilgi-Bankasi/Icerik/1422/Dunyada-Kooperatifcilik.aspx adresinden alındı.

Örgütü'ne göre kooperatif terimi, ortak ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinmelerini ve beklentilerini karşılamak üzere, kişilerin gönüllü olarak birleşip ortaklaşa sahip oldukları ve demokratik kurallara göre işlettikleri özerk bir işletme anlamına gelmektedir². Kooperatif sisteminde bir araya gelmedeki temel motivasyon, benzer ihtiyaçlara çözüm üretmek ve ortak çıkarları korumaktır. Kooperatif işletmelerinin ortaya çıkışı incelendiğinde, Endüstri Devrimi'nden sonra işçi sınıfının çalışma koşullarının ağırlaşması ve geçim sıkıntılarının artması, çalışanları karşılaştıkları ortak sorunları birlikte çözme amacına itmiştir³. Çalışanların, dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma doğrultusunda yeni arayışlara yönelmeleri ile kooperatif örgütlenmeleri ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda incelendiğinde kooperatiflerin ortaya çıkış koşulları, bugün kooperatif kavramını tanımlarken kullandığımız benzer ihtiyaçlar, ortak çıkarlar, dayanışma kavramlarını doğrulamaktadır. Belli bir çerçeveden bakıldığında kooperatifler, toplumsal ihtiyaçlardan hareket ederek benzer çıkarlara sahip insanların bir araya gelip oluşturduğu bir ticari işletme olarak açıklanmaktadır⁴. Ancak gelirin adil dağılımı, toplumsal refahın artırılması, katılımcı ve demokratik yönetim anlayışı ilkelerine dayanması ile bugün yeryüzünün en büyük sosyo-ekonomik akımı niteliğini taşıyan kooperatifçilik, ticari faaliyet gösteren şirketlerden ayrılmaktadır. Tarihsel olarak ortaya çıkışı, dönemsel koşullardan bağımsız olmayan kooperatiflerin temalarına göre farklı türlere ayrılması da yine dönemsel koşullara ve değişen gereksinimlere göre şekillenmiştir.

İlk çıkış yıllarında teması tarım, kredi ve tüketim ile sınırlı olan kooperatifler süreç içerisinde yapı-inşaat, ulaşım, turizm gibi farklı alanlarda da faaliyet göstermeye başlamıştır.

Günümüzde daha toplumsal temalar çerçevesinde iş veya hizmet gerçekleştirmek amacıyla kurulan kooperatifler ile birlikte, kooperatiflerin faaliyet alanı daha da genişlemiş; eğitim, kadın girişimi, bilimsel araştırma, kalkınma gibi pek çok başlıkta sosyal fayda üretimini dert edinen ve bu çerçevedeki konumlarını sosyal kooperatifçilik olarak kavramlaştıran yeni bir kooperatifçilik türü gelişmiştir. Kâr amacı gütmeyen, üyelerinin sosyal katılımını ve asgari yaşam standardını sağlayan bir tür sosyal girişim olan sosyal kooperatifler; engelliler, yaşlılar, mülteciler, bağımlılar, eski hükümlüler gibi çok geniş kategorize edilen dezavantajlı kişilerin çalışma hayatına yeniden kazandırılması ve kamu tarafından verilmekten vazgeçilmiş ya da etkin sunulmayan kamusal hizmetleri sunma hususunda faaliyetler gösterirler⁵. Sosyal kooperatifler; kâr amacı gütmeyen, gönüllü üyeliğin yoğun olduğu bir sosyal girişim modeli olarak

² Cooperatives. (tarih yok). 08 21, 2019 tarihinde ilo.org: www.ilo.org/global/topics/cooperatives/lang-en/index.htm adresinden alındı

³ ray, C. (1992). Kooperatifçiliğin Dünya'da ve Türkiye'deki Nicel Gelişimi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 427. 08 23, 2019 tarihinde ergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/454/5176.pdf adresinden alındı.

⁴ Şener, B. Ş. (2019, 03 01). Kooperatifçiliğin Özü Rekabet Değil Dayanışma. (N. Çalışkan, Röportaj Yapan) 08 25, 2019 tarihinde www.sivilsayfalar.org/2019/03/01/kooperatifciligin-ozu-rekabet-degil-dayanisma/ adresinden alındı.

⁵ Korkmaz, G. M. (2019, 03 01). Kooperatifçiliğin Özü Rekabet Değil Dayanışma. (N. Çalışkan, Röportaj Yapan) 08 25, 2019 tarihinde www.sivilsayfalar.org/2019/03/01/kooperatifciligin-ozu-rekabet-degil-dayanisma/ adresinden alındı.

tanımlanmaktadır. Ancak kooperatifçiliğin özünün rekabet değil dayanışma olması onların kâr elde etmediği anlamına gelmemektedir. Kooperatiflerin ticari faaliyet göstermesi onların kâr elde ettiğini gösterir. Burada dikkat edilmesi gereken ve özellikle sosyal kooperatiflerin kâr amacı gütmeyişini belirtirken dayanan nokta, elde edilen kârın sosyal amaçlar için kullanılmasıdır. Sosyal kooperatiflerde elde edilen kâr⁶; düzenlenen toplum yararına etkinlikler, sosyal ve kültürel faaliyetler, üyelere sağlanan yenilikçi hizmetler, yapılan yeni yatırımlar ve yaratılmaya çalışılan yeni işler için kullanılır.

3.1.2 Sosyal Kooperatifler İçin Temel Değerler ve İlkeler

Kooperatif işletmelerinin diğer ekonomik aktörlerden bağımsız olarak tanımlanmasında sahip oldukları temel ilkeler ve değerler ayırt edici özellik taşımaktadır. Sosyal kooperatiflerin, temel olarak birer kooperatif işletmesi olması nedeniyle öncelikle mevcut kooperatif değer ve ilkeleri sosyal kooperatiflere yön göstermektedir. Bu nedenle bu bölümde öncelikle kooperatifçiliğin temel değer ve ilkelerine yer verilecek, daha sonra sosyal kooperatiflerin temel karakteristikleri incelenecektir.

1895 yılında kuruluşundan bu yana “kooperatif değerleri ve ilkelerinin koruyucusu” olarak kabul edilen Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA/International Co-operative Alliance) kooperatifi şu şekilde tanımlamaktadır⁷:

“Kooperatifler, kişilerin gönüllü olarak birleşip ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ve beklentilerini müştereken sahip oldukları ve demokratik olarak yönetilen bir işletme aracılığıyla karşılamak için oluşturdukları özerk bir organizasyondur.”

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA), kooperatif işletmelerinin uluslararası düzeydeki bir temsilcisi olarak temel değer ve ilkelerin ortaklaşa belirlenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Birlik tarafından kooperatif ilkeleri 1937, 1966 ve 1995 yıllarında olmak üzere üç kez değişikliğe tabi tutulmuş; birliğin 100. kuruluş yıl dönümü olan 1995 yılında Manchester’da düzenlenen Genel Kurul ile kooperatiflerin temel değer ve ilkeleri kabul edilmiştir.⁸

⁶ Kooperatifçilik ekosisteminde “işletme fazlası” ve “kâr” terimleri sıklıkla birbiri ile karıştırılmakta, kooperatiflerin büyük çoğunluğu “işletme fazlası” terimini kullanmayı tercih etmektedir. Hagen Henry, “işletme fazlası” ile “kâr” arasındaki farkı şöyle tanımlamaktadır: Her işletmenin hayatını sürdürebilmek için olumlu sonuç üretmesi gerekir. Anonim şirketler hissedarlarına, payları oranında kâr payı dağıtır. Kooperatiflerde kâr, ortak dışı satışlardan elde edilen; işletme fazlası kooperatif ilkeleri gereği ortaklarla yapılan işlemlerden elde edilen kısım olarak tanımlanır. Kooperatif ilkeleri gereği anlaşılması gereken kârın kooperatif çalışmalarını geliştirmek üzere dağıtılamaz rezerv fona aktarılması, işletme fazlasının ortaklara belirli bir süre içerisinde yaptıkları işlemler oranında dağıtılmasıdır. Detaylı açıklama için; Henry Hagen, “Guidelines for Cooperative Legislation”, International Labour Organization, Geneva: ILO, 2012 s.35 (www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_195533.pdf)

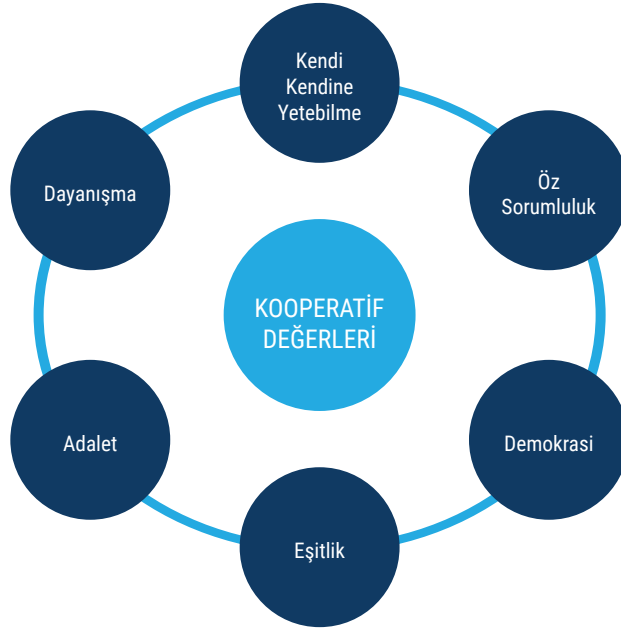
⁷ Co-operative identity, values&principles (2018). 09 04, 2019 tarihinde www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity adresinden alındı

⁸ Polat, Hüseyin, 2017: Yarınn İşletmesi Kooperatif, Ankara, s.24-35

Buna göre kooperatifçiliğin temel değerleri şunlardır;

- Kendi kendine yetebilme (self-help)
- Öz sorumluluk
- Demokrasi
- Eşitlik
- Adalet/Hakkaniyet
- Dayanışma

Şekil 1. Kooperatiflerin Değerleri

Yukarıda tanımlanan değerlere ek olarak, kooperatifçiliğin kurucularının geleneğine uygun olarak kooperatif ortakları dürüstlük, açıklık, sosyal sorumluluk ve başkalarını düşünme değerlerine de inanmaktadır. Bu değerler, kooperatifçiliğin ikincil değerleri olarak adlandırılabilir.⁹

Kooperatifçiliğin temel değerleri ile birlikte Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) 1995 Genel Kurulu'nda kabul edilen kooperatifçilik ilkeleri şunlardır;¹⁰

- Toplum yararını gözetme (concern for community)
- Eğitim, öğretim ve bilgilendirme (education, training and information)
- Ortakların gönüllü katılımı ve açıklık (voluntary and open membership)
- Ortakların demokratik kontrolü (democratic member control)

⁹ Polat, Hüseyin, 2017: *Yarının İşletmesi Kooperatif*, Ankara, s.31-32

¹⁰ *Co-operative identity, values & principles* (2018). 09 04, 2019 tarihinde www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity adresinden alındı.

- Ortakların ekonomik katılımı (member economic participation)
- Özerklik ve bağımsızlık (autonomy and independence)
- Kooperatifler arası işbirliği (cooperation among cooperatives)

Bu ilkeler kısa sürede kooperatif hareketi tarafından kabul görmüş ve uluslararası kuruluşların konuya ilişkin kararlarında yer verilmiştir.¹¹ Kooperatif ilkelerinin nasıl yorumlandığı aşağıdaki tabloda kısaca özetlenmiştir.

Tablo 2. Kooperatif İlkelerinin Yorumlanması

Toplum yararını gözetmek	Kooperatifler, ortaklar tarafından onaylanan politikalar çerçevesinde içinde yaşadıkları toplumun sürdürülebilir kalkınması için çalışırlar.
Eğitim, öğretim ve bilgilendirme	Kooperatifler, ortaklar tarafından onaylanan politikalar çerçevesinde içinde yaşadıkları toplumun sürdürülebilir kalkınması için çalışırlar. Kooperatifler, ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatifin gelişimine katkıda bulunabilmeleri için eğitim ve öğretim olanağı sağlar. Kooperatifler genel kamuoyunu, özellikle de gençleri ve kanaat önderlerini, kooperatifliğin doğası ve yararları konusunda bilgilendirirler.
Ortakların gönüllü katılımı ve açıklık	Kooperatifler, cinsiyet, sosyal, sınıfsal, ırksal, siyasal ve dinsel ayrımcılık olmaksızın hizmetlerinden yararlanabilecek ve ortaklığın sorumluluklarına razı olan herkese açık gönüllü kuruluşlardır.
Ortakların demokratik kontrolü	Kooperatifler, politika yapımı ve karar alma mekanizmalarına aktif katılan ortaklar tarafından kontrol edilen demokratik kuruluşlardır. Seçilmiş temsilci olarak hizmet eden erkekler ve kadınlar, ortaklara karşı sorumludur. Birincil düzeydeki kooperatiflerde ortaklar eşit oy hakkına (bir odak, bir oy) sahiptir ve diğer düzeydeki kooperatiflerde oy hakkı demokratik biçimde düzenlenir.
Ortakların ekonomik katılımı	Ortaklar kooperatifin sermayesine adil olarak katkıda bulunur ve bu sermayeyi demokratik olarak yönetirler. Genellikle sermayenin en azından bir kısmı kooperatifin odak mülkiyetidir. Genellikle ortaklar ortaklığın bir koşulu olarak, yatırılan sermaye üzerinden sınırlı miktarda bir karşılık elde ederler. Ortaklar işletme fazlasını şu amaçların tümü ya da herhangi biri için tahsis ederler; -Dağıtılamaz rezerve fona aktarma yoluyla kooperatifi geliştirme, -Ortakların kooperatifle yapmış oldukları işlemle orantılı olarak ortaklara dağıtma, -Ortaklar tarafından onaylanan diğer faaliyetlere destek olma.
Özerklik ve bağımsızlık	Kooperatifler özerk ve kendi kendine yardıma dayalı ortaklarının kontrolünde olan kuruluşlardır. Hükümetler dahil, başka kuruluşlarla bir anlaşmaya girmeleri ya da dış kaynak yoluyla sermayelerini artırma yoluna gitmeleri halinde, bunu, ortaklarının demokratik kontrolünü garanti edecek ve kooperatif özerkliğini koruyacak şekilde yaparlar.
Kooperatifler arası iş birliği	Kooperatifler yerel, ulusal bölgesel ve uluslararası örgütlerle birlikte çalışarak ortaklarına daha etkin bir şekilde hizmet eder ve kooperatifçilik hareketini güçlendirir.

¹¹ Bakınız ILO 193 sayılı *Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı*

Sosyal kooperatifler, kooperatiflerin uluslararası tanımı, değerleri ve ilkelerini taşımanın yanı sıra kendilerine has değerler taşır. Bu değerler CICOPA (Uluslararası Sanayi ve Hizmet Kooperatifleri Organizasyonu) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda 2011 yılında Sosyal Kooperatiflerin Dünya Standartları adlı bir belge ile tanımlanmıştır¹². Buna göre sosyal kooperatiflerin ayırt edici temel nitelikleri şunlardır:

Şekil 2. Sosyal Kooperatiflerin Nitelikleri

Sosyal kooperatifler açık bir şekilde kamu yararı gözetir. En ayırt edici özellikleri kamu yararı gözetmek olan sosyal kooperatifler, kamu yararına mal ve hizmet üretirler. Üretilen mal ve hizmetin niteliği ne olursa olsun sosyal kooperatiflerin temel hedeflerinden biri olan iş gücüne entegrasyon, kamu yararına yapılan bir hizmet olarak değerlendirilir.

Sosyal kooperatifler devler dışı aktör olma özelliği taşır. Kooperatiflerin ilkesi olan özerklik ve bağımsızlık ile paralel olarak sosyal kooperatifler devlet dışı aktörlerdir. Bu sebeple devletten herhangi bir teşvik alıyor veya bir kamu kurumunun kooperatife ortaklığı söz konusu olsa dahi aldıkları kararlar ve uygulama açısından kamu sektöründen bağımsız bir şekilde hareket ederler.

Sosyal kooperatifler çok paydaşlı ortaklık yapısına sahiptir. Sosyal kooperatiflerin işçiler, tüketiciler, yerel ve bölgesel kamu kuruluşları, vatandaşlar ve çeşitli tüzel kişiler gibi farklı tiplerde paydaşları bulunabilmektedir. Farklı tiplerdeki özel ve tüzel kişilerin aynı anda kooperatif ortağı olabilmeleri ve demokratik şekilde yönetebilmeleri bu çok paydaşlı ortaklık yapısını oluşturur.

¹² R.Gökçen MERT KORKMAZ, Sosyal Kooperatif: Üçüncü Sektör Hareketi, Karınca Dergisi sayfa 9-17, Kasım 2014 Ankara ve CICOPA. (2011). *World Standards of Social Cooperatives*. 08 27, 2019 tarihinde [cicopa.coop: cicopa.coop/wp-content/uploads/2018/02/world_standards_of_social_cooperatives_en-4.pdf](http://cicopa.coop/wp-content/uploads/2018/02/world_standards_of_social_cooperatives_en-4.pdf) adresinden alındı

Çalışan-işçi ortaklarının temsiliyeti esastır. Sosyal kooperatiflerde çalışanların söz hakkı ve temsil gücünün kuvvetli olması; çalışanlarının ortak sahibi olduğu, katılım sağladığı, bağlı olduğu ve ondan geçimini elde ettiği yapılar olarak devam edilmesini sağlar. Sosyal kooperatiflerin yönetim yapısının her düzeyinde çalışan-işçi ortak statüsünde bulunan grupların temsil edilmesi gerekmektedir. Bir sosyal kooperatif hangi alana dair mal veya hizmet üretiyorsa, çalışanlarını bu alandaki mal ve hizmetlerin tasarım ve üretimine daha iyi katılmalarını sağlayarak yaratıcı ve yenilikçi fikirlerin yanı sıra çalışanların motivasyonunu da teşvik eder. Çalışanların motivasyon düzeyleri, yüksek kalitede ürün üretmek veya hizmet sunmak için anahtar rol oynamaktadır. Çalışan ortakların temsiliyeti her yönetim yapısında oyların üçte birinden fazla olmalıdır. Özellikle iş entegrasyonu sağlamak amacıyla, sosyal kooperatif ortaklarının en az %51'i işçilerden oluşmalıdır. Ayrıca, sosyal kooperatiflerin ekonomik boyutu düşünülerek ve kooperatiflerin fırsatçı bir şekilde kullanılmasını önlemek amacıyla tüm iş gücünün %30 ile %50'si dezavantajlı çalışanlardan oluşması gerekir.

Sosyal kooperatifler ortaklarına kâr payı dağıtmaz veya kâr payı dağıtımını sınırlar. Aslında ortakların ekonomik katılımı ilkesi doğrultusunda kooperatifler elde ettikleri kârın bir kısmını, yapmış oldukları işlemler ile orantılı biçimde ortaklarına dağıtabilme hakkına sahiptir. Ancak sosyal kooperatiflerin kamu yararını hedefleyen yapıları göz önünde tutulduğunda, ortaklar kâr dağıtımından çok, kooperatif tarafından verilen hizmetin fiyatının azaltılması veya kalitesinin artırılmasından daha fazla fayda sağlayabilirler. Sosyal kooperatiflerin ortaklarına kâr payı dağıtmaması veya kâr payı dağıtımını sınırlandırması, temel amacın kamu yararı olduğunun önemli bir göstergesidir.

3.1.3 Sosyal Ekonomi Aktörü Olarak Sosyal Kooperatifler

İkinci dünya savaşı sonrasında, özellikle neo-liberal politikaların yaygınlaşması ile birlikte sosyal ekonomi alanında yapılan yayınlarda artış görülmüştür. Farklı kuruluşlar tarafından halk ekonomisi, emek ekonomisi, dayanışma ekonomisi, kooperatif ekonomisi gibi çeşitli terminolojiler kullanılmış olsa da 1980 sonrası tüm AB ülkelerinde "sosyal ekonomi" yaygın olarak kullanılan kavram haline gelmiştir. Bu terminolojiler tamamen birbirleri yerine geçen kavramlar olmamakla birlikte dayanışma ve iş birliği esasına dayandıklarından geniş bir kavramsal zenginlik sergilemektedir¹³.

Sosyal ekonomi üzerine uzlaşılan net bir tanımı yer almamakla birlikte, sosyal ekonomi aktörlerini Avrupa düzeyinde temsil eden Avrupa Sosyal Ekonomi Birliği'nin Sosyal Ekonomi İlkeleri Şartı'nda sosyal ekonomi kavramı şu ilkeler çerçevesinde çizilmiştir¹⁴;

- Bireysel ve sosyal amacın sermaye karşısındaki üstünlüğü,
- Gönüllü ve açık üyelik,
- Ortakların demokratik kontrolü

¹³ Çıkin, Ayhan (2012). "Sosyal Ekonominin Kaynakları." blog.milliyet.com.tr/sosyal-ekonominin-kaynaklari/Blog/?BlogNo=368639

¹⁴ EESC, (2012) The Social Economy in the European Union, s.19 www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-30-12-790-en-c.pdf

- Ortakların/kullanıcıların ve/ya kamu yararının birleşimi,
- Dayanışma ve sorumluluk ilkesinin savunulması ve uygulanması,
- Özerklik ve kamu otoritelerinden bağımsızlık,
- Gelir fazlasının çoğunluğunun ortakların yararına, sürdürülebilir kalkınmaya ya da kamu yararına yönelik kullanılması.

Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi 2012 tarihli raporunda sosyal ekonomiyi “demokratik ve katılımcı karar verme süreçleri temelinde çalışan, piyasa ve piyasa dışı mal ve hizmetleri üreten resmi olarak teşkilatlanmış özel işletmeler ve ağlar” olarak tanımlamaktadır¹⁵. Temel ilkeler ve tanım üzerinden değerlendirildiğinde sosyal ekonomi, sosyal bütünleşmede, bölgesel ve yerel kalkınmada önemli bir rol oynar; topluma karşı sorumludur; piyasa istikrarına katkı sağlar; çoğulculuk ilkesine dayanır. Avrupa Birliği’nin seçtiği sosyal ekonomi tanımı, sosyal ekonomiyi dört tür girişim ve organizasyon biçimi ile sınırlamaktadır¹⁶. Tamamı gönüllü katılım ve ortaklık esasına dayanan ve sermaye getirisi elde etmek yerine sosyal amaçlar tarafından yönlendirilen bu girişim ve organizasyon biçimleri; kooperatifler, dernekler, vakıflar ve mütüel şirketler olarak belirtilmektedir.

Tablo 3. Kooperatif, Dernek, Vakıf ve Mütüel Şirket Tanımları

Kooperatifler¹⁷	Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.
Dernekler¹⁸	Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını ifade eder.
Vakıflar¹⁹	Kişi veya kurumlarca kurulmuş, yasayla görev ve yetkileri belirlenen tüzel kişiliktir. Vakıflar Kanunu’na göre farklı yasal tanımlamaları bulunan vakıf türleri vardır.
Mütüel Şirketler	Karın şirketin üye sahipleri arasında onların şirketle yaptıkları alışveriş oranında dağıtıldığı bir şirket türüdür. Türkiye’de yaygın değildir.

¹⁵ EESC, (2012) The Social Economy in the European Union, s.22 www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-30-12-790-en-c.pdf

¹⁶ sosyalekonomi.org/sosyal-ekonomi-nedir/

¹⁷ *Kooperatifler Kanunu*. (1969). 09 18, 2019 tarihinde mevzuat.gov.tr: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1163.pdf adresinden alındı.

¹⁸ *Dernekler Kanunu*. (2004). 09 18, 2019 tarihinde mevzuat.gov.tr: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf adresinden alındı

¹⁹ *Vakıflar Kanunu*. (2008). 09 18, 2019 tarihinde mevzuat.gov.tr: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5737.pdf adresinden alındı

Sermaye yerine bireye ve sosyal hedeflere öncelik vermek, elde ettiği geliri gerçekleştirilen çalışma ve sunulan hizmetlere dayalı olarak yeniden dağıtarak sürdürülebilir kalkınma için çabalamak, ekonomik bir faaliyet yürütürken mal ve hizmet üretimi ile sosyal amacı birleştirmek, ortak mülkiyet temelinde demokratik, şeffaf ve katılımcı karar verme süreçleri doğrultusunda çalışmak sosyal ekonomi kuruluşlarını diğer işletmelerden ayıran önemli özelliklerdir²⁰. Sosyal ekonominin temel ilkeleri ile CICOPA tarafından sosyal kooperatifler için tanımlanan niteliklerin benzerliği, sosyal kooperatiflerin sosyal ekonomi içerisinde önemli birer aktör olduklarını göstermektedir.

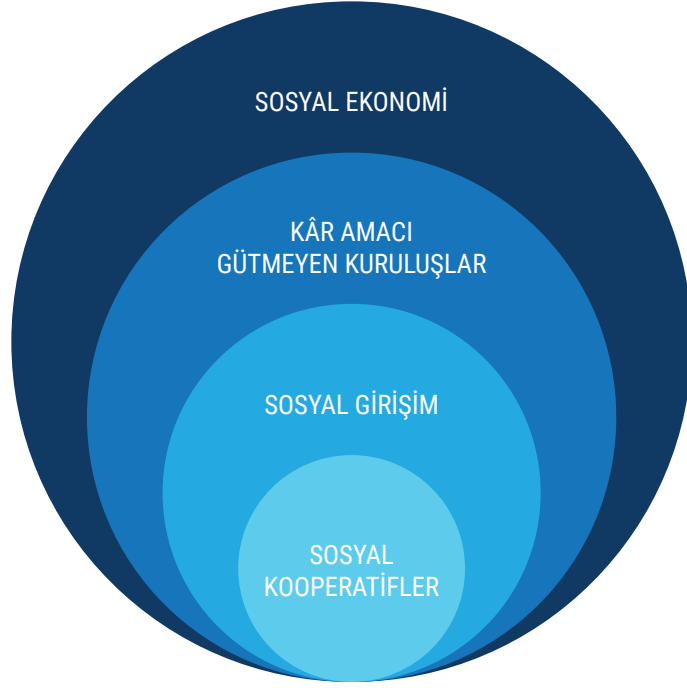
Sosyal ekonomi alanında faaliyet gösteren ve ülkelerin kalkınma gündemine katkıda bulunan sosyal kooperatifler, bir sosyal girişimcilik modelidir. Sosyal ve girişim olmak üzere iki farklı olguyu bünyesinde barındıran sosyal girişimcilik, serbest piyasa yöntemleri kullanan ancak hedefi toplumsal fayda yaratmak olan bir yaklaşımdır²¹. Faaliyetlerinde tıpkı ticari girişimlerde olduğu gibi yaratıcı, cesur ve girişimci bir ruhla hareket eden sosyal girişimlerin başarı ölçütü; şirketlerin aksine elde edilen kâr değil, toplum üzerinde yaratılan olumlu etkidir. Kâr ve toplumsal faydanın aynı potada eritildiği sosyal girişimlerin misyonları vardır, ticari faaliyetler ise bu misyonların gerçekleştirilebilmesi adına araç olarak kullanılır. Sosyal girişimler, elde ettikleri geliri/kârı yine sosyal amaçlarına yatırırlar. Nihai başarı ölçüleri elde ettikleri gelir/kâr değil, yarattıkları faydadır. Sosyal girişimler, dezavantajlı kesimlerin yoksunluklarının giderilmesinden çevrenin korunmasına, insan hakları ihlalleriyle mücadele etmekten yok olma aşamasında olan dillerin ve toplulukların yaşatılmasına kadar birçok alanda etkinlik gösterirler. Eğitim, sağlık, çevre, insan hakları, kalkınma gibi birçok alanda sosyal dönüşüm gerçekleştirmeyi amaçlarlar²². Etkin ve kaliteli sosyal hizmetler sağlayarak kamunun üzerindeki yükü hafifletmek, istihdam imkanları yaratmak, birer piyasa aktörü olarak ekonomik büyümeye katkıda bulunmak, dezavantajlı grupların istihdamını sağlayarak topluma entegre olmalarına yardımcı olmak, bireylerin bir araya gelmesini sağlayarak sosyal sermaye düzeyini yükseltmek, sivil toplum kuruluşları için sürdürülebilir mali kaynak yaratarak sivil toplumu ve bağlantılı olarak katılımcı demokrasiyi güçlendirmek, tüm bunlar sayesinde de ülkelerin kalkınmasına katkıda bulunarak olumlu sosyal değişimi tetiklemek sosyal girişimlerin sağladığı faydalardır.

²⁰ *Sosyal Ekonomi Nedir?* (2018, 03 04). [sosyalekonomi.org: sosyalekonomi.org/sosyal-ekonomi-nedir/](http://sosyalekonomi.org/sosyal-ekonomi-nedir/) adresinden alındı

²¹ *Sosyal Girişim Nedir?* (tarih yok). 08 27, 2019 tarihinde [sosyalgirisim.org: sosyalgirisim.org/content/detail.aspx?cid=10](http://sosyalgirisim.org/sosyalgirisim.org/content/detail.aspx?cid=10) adresinden alındı

²² *Sosyal Girişimcilik Nedir?* (2013, 01 29). 08 27, 2019 tarihinde [temelaksoy.com: www.temelaksoy.com/sosyal-girisimcilik-nedir/](http://temelaksoy.com/www.temelaksoy.com/sosyal-girisimcilik-nedir/) adresinden alındı

Şekil 3. Sosyal Ekonomi, Sosyal Girişim ve Sosyal Kooperatif İlişkisi

Görsel 1. www.sosyalkooperatif.com/sosyal-girisim-modelleri²³

Yukarıda her ne kadar tanımlar ayrı ayrı ifade edilse de sosyal kooperatif, sosyal girişim, kar amacı gütmeyen kuruluş ve sosyal ekonomi kavramları birbiriyle karıştırılmaktadır. Aynı bağlamın birer parçası olmaları sebebiyle kavramlar benzer kelimelerle açıklanmaktadır. Kavramsal olarak karıştırılmaması adına şöyle bir tanım yapılması doğru olacaktır: Sosyal kooperatifler, sosyal ekonomi alanında faaliyet gösteren sosyal girişimlerdir. Anlatılmak istenen benzerlik ve farklılıkları bütüncül bir çerçeveden görebilmek adına yukarıdaki görselin işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Dengeli bir toplum için güçlü bir kamu sektörü ile özel sektörün yanı sıra kooperatiflerin ve diğer sosyal ve hükümet dışı kuruluşların içinde bulunduğu güçlü bir sektörün varlığı da gereklidir. Sosyal ekonomi tanımı, tam da bu gerekliliğe bir cevap niteliğinde ortaya çıkmaktadır.

²³ R.Gökçen MERT KORKMAZ, Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Sosyal Ekonominin Vazgeçilmezi: Sosyal Kooperatifler Ve Kadın Kooperatifleri, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Nisan 2014, Ankara

3.2 Sosyal Kooperatif Bildirge ve Mevzuatlarına Yönelik Değerlendirme

Sosyal kooperatiflerin kavramsal olarak ortaya çıkışı ve sosyal kooperatif ismiyle faaliyet gösteren örgütlenmelerin yaygınlaşması çok eski bir tarihe sahip değildir. Sosyal dayanışma kooperatifi kavramı ilk kez İtalya’da 1963 yılında kullanılmış ve 1991 yılında 381/91 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte sosyal kooperatifleri yasal alt yapıya kavuşturan ilk ülke yine İtalya olmuştur²⁴. O tarihten günümüze sosyal kooperatiflerin yaygınlığı artmış ve farklı ülkelerde farklı yasal statülerle hukuki varlıkları kabul edilmiştir. Bu bölümde sosyal kooperatiflere ilişkin faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar, yayımlanan bildirgeler ve kararlar, farklı ülkelerdeki sosyal kooperatiflerin yasal statüleri ile Avrupa ülkelerinde sosyal kooperatif mevzuatlarına dair seçilmiş ülke örnekleri özetlenecektir.

3.2.1 Genel Bakış ve ILO 193 Sayılı Tavsiye Kararı²⁵

Kooperatiflerin ortaya çıkması ve büyümesine yardım için yasal, kurumsal ve yönetsel çerçeveye ihtiyaç vardır. Birleşmiş Milletler’in çalışma yaşamındaki uzman kuruluşu olan ve sosyal adaletin sağlanması ile dünyada kalıcı bir barışın gerçekleştirilmesi amacıyla 1919 yılında kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO); sözleşmeler ve tavsiye kararları yoluyla çalışma hayatına ilişkin temel haklar, örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlık, zorla çalıştırmanın engellenmesi, fırsat ve muamele eşitliği gibi çalışmaya ilişkin tüm konuları düzenleyici uluslararası çalışma standartları oluşturmaya çalışmaktadır²⁶. Bu kapsamda Uluslararası Çalışma Örgütü, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kooperatiflerin karşılaşılabileceği sorunlara önceden çözüm bulmak için 1966 yılında Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik ve Sosyal Gelişimlerinde Kooperatiflerin Rolü Hakkındaki 127 sayılı Tavsiye Kararı’nı kabul etmiştir. 127 sayılı Tavsiye Kararı, gelişmekte olan ülkelerde kooperatiflerin kuruluşu, faaliyetleri, yasaları gibi pek çok konuda hükümetlere ve kooperatif ortaklarına yol göstermiştir. Ancak bu tavsiyenin kabulünden günümüze geçen süre zarfında dünyada politik, ekonomik, toplumsal ve teknolojik birçok değişim gerçekleşmiştir. Küreselleşmeyle birlikte keskinliği artan bu değişimlerin oluşturduğu yeni koşullara uyum sağlanabilmesi adına Tavsiye Kararı revize edilmiş ve 193 sayılı Tavsiye Kararı kabul edilmiştir. Az gelişmiş, gelişmekte olan ayrımına gitmeden tüm ülkeleri kapsayan 193 sayılı Tavsiye Kararı, kooperatiflerin ekonomideki özel statülerini teşvik edici ve sahip oldukları potansiyeli sürdürmelerine yardımcı olacak yeni kararlar içermektedir²⁷.

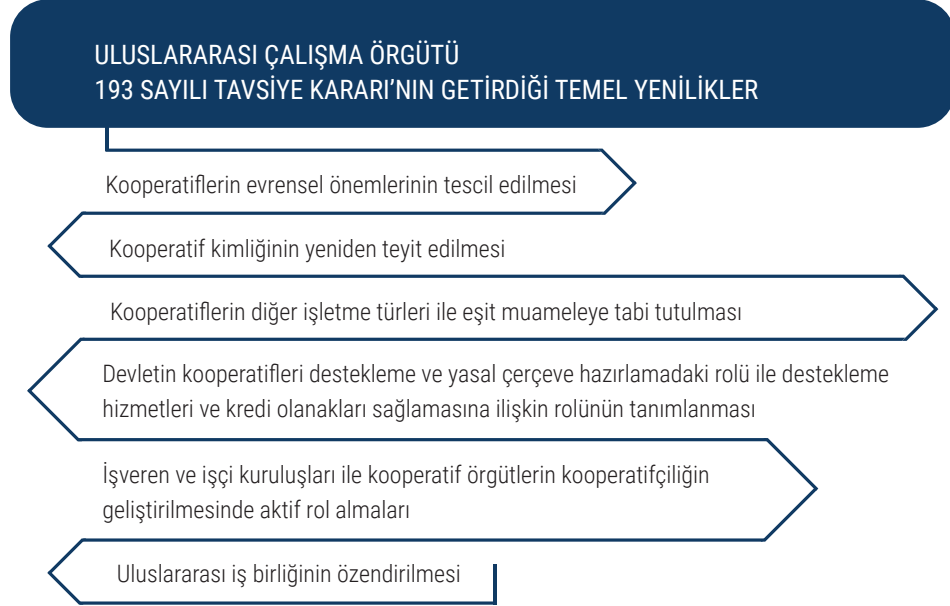
²⁴ R.Gökçen MERT KORKMAZ, Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Sosyal Ekonominin Vazgeçilmezi: Sosyal Kooperatifler Ve Kadın Kooperatifleri, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Nisan 2014, Ankara

²⁵ ILO.(2002). *Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı 193*. 08 29, 2019 tarihinde gtd.gov.tr/data/5215fdb0487c8e21a4fb12b4/ILO%20Kooperatiflerin%20Te%C5%9Fvikine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Tavsiye%20Karar%C4%B1%202002.pdf adresinden alındı

²⁶ *Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)*. (2016). 08 29, 2019 tarihinde Birleşmiş Milletler Türkiye: www.un.org.tr/bm-turkiye-kuruluslari/#ILO adresinden alındı

²⁷ *Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)*. (2016). 08 29, 2019 tarihinde Birleşmiş Milletler Türkiye: www.un.org.tr/bm-turkiye-kuruluslari/#ILO adresinden alındı

Şekil 4. 193 Sayılı Kooperatiflerin Teşviki Tavsiye Kararının Getirdiği Temel Yenilikler

193 sayılı Tavsiye Kararı'nda ifade edilen bazı maddeler ve bu maddelere bağlı bentler incelendiğinde, özellikle sosyal kooperatiflerin hizmet ve üretim sahasına dair teşvik edici, kolaylaştırıcı ve pekiştirici ifade, karar ve önerilerin bulunduğu görülmektedir.

I. Kapsam, Tanım ve Amaçlar başlığı altındaki 4. maddede “Gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun bütün ülkelerde kooperatiflere ve ortaklarına aşağıdaki konularda yardımcı olmak üzere kooperatiflerin sahip olduğu potansiyeli teşvik edici önlemler alınmalıdır.” diye belirtilmektedir.

4. maddenin:

(f) bendinde belirtilen “her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması gerekliliğini göz önüne alarak ekonomik ve sosyal refahın geliştirilmesi”,

(g) bendinde belirtilen “sürdürülebilir insan gelişmesine katkıda bulunulması”,

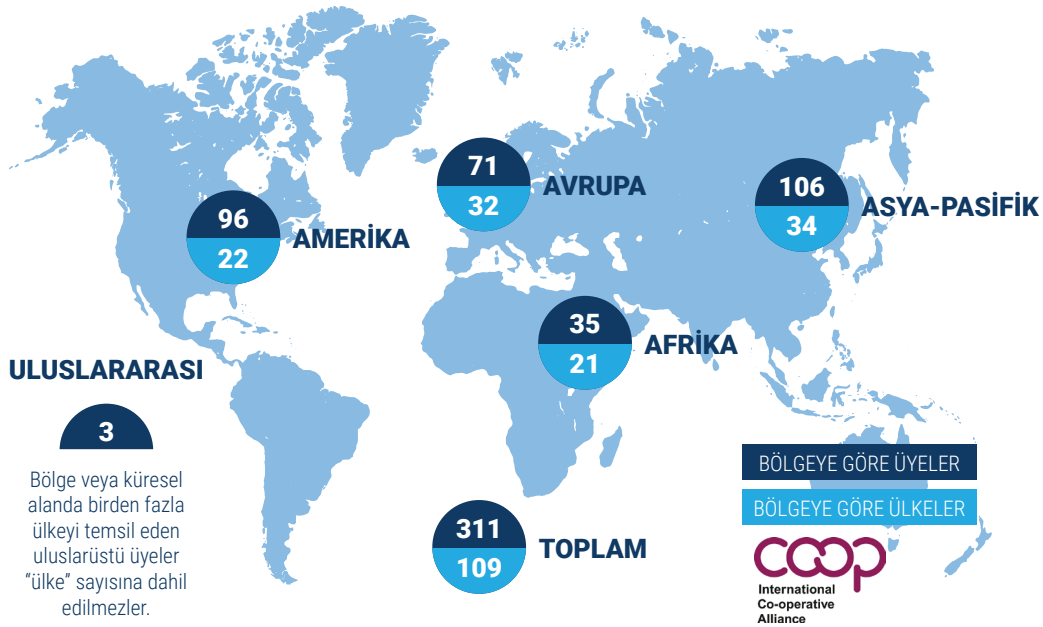
(h) bendinde belirtilen “ekonomide, kooperatiflerin de dahil olduğu, toplumun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verecek güçlü ve diğerlerinden farklı dinamik bir sektörün kurulması ve geliştirilmesi” için kooperatiflerin sahip olduğu potansiyeli teşvik edici önlemlerin alınmasının gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

Aynı başlık altında 5. maddede “Kooperatiflerin, dayanışma ruhuyla oluşturulmuş işletme ve kuruluşlar olarak, topluma kazandırılmaları amacıyla dezavantajlı grupların ihtiyaçları dahil toplumun ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayacak özel tedbirler alınması teşvik edilmelidir.” şeklinde belirtilmektedir.

193 sayılı Tavsiye Kararı'nın 4. maddesi, 4. maddesine bağlı (f), (g) ve (h) bentleri ile 5. maddesinde yer alan bu ifadeler, açıkça sosyal kooperatiflerin üretim ve hizmet alanını işaret etmekte ve sosyal kooperatifleri destekler niteliktedir. Ayrıca 4. maddenin (h) bendinde "ekonomide, toplumun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verecek güçlü ve farklı bir dinamik sektörün kurulması ve geliştirilmesi" ifadesi ile sosyal ekonomi alanı ele alınmaktadır. Bu bağlamda sosyal ekonomi alanında sosyal girişimlerin, sosyal girişimler özelinde kooperatiflerin ve kooperatifler özelinde de sosyal kooperatiflerin desteklenmeleri ve teşvik edilmeleri gerekliliği hususunda bir irade gösterilmektedir.

3.2.2 Sosyal Kooperatiflere İlişkin Uluslararası Kuruluşlar, Bildirge ve Anlaşmalar

Kooperatifçiliğe dair sorunları ele almak, bu sorunlara çözümler üretmek ve kooperatiflere dönük bir dayanışma ağı oluşturmak amacıyla kurulmuş ve bu amaçlara dönük faaliyet gösteren çeşitli kuruluş ve oluşumlar bulunmaktadır. Kooperatif ilkelerini tanımlama ve bu ilkeleri savunma, bilgi sağlama ve uluslararası ticareti geliştirme amacıyla 1895 yılında kurulan Uluslararası Kooperatifler Birliği (The International Cooperative Alliance / ICA) bu kuruluşlar arasında en başlarda yer almaktadır. ICA kendini dünya çapındaki kooperatifleri birleştiren, temsil eden ve onlara hizmet eden bir kuruluş olarak tanımlamaktadır. Bugün 109 ülkeden yaklaşık 310 kuruluş bu birliğin üyesidir²⁸.

Görsel 2. www.ica.coop/en/about-us/our-members/global-cooperative-network

²⁸ About International Cooperative Alliance. (2018). 09 04, 2019 tarihinde ica.coop: www.ica.coop/en/about-us/international-cooperative-alliance adresinden alındı

ICA'nın kooperatif tanımına göre kooperatifler; ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak için gönüllü olarak birleşmiş kişilerin özerk bir birliği olarak müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir kuruluştur ve belli değerler üzerine kuruludur²⁹.

ICA'nın bir şubesi ve alt birimi olarak faaliyet gösteren Uluslararası Sanayi ve Hizmet Kooperatifleri Örgütü (International Organisation of Industrial and Service Cooperatives/ CICOPA), 1947 yılından beri özel olarak işçi, sosyal ve üretici kooperatiflerini dünya düzeyinde tanıtmak ve temsil etmek misyonu taşımaktadır. CICOPA'nın CICOPA Avrupa (CECOP) ve CICOPA Amerika olmak üzere iki bölgesel kuruluşu bulunmakta ve CICOPA Amerika, CICOPA Kuzey Amerika ve CICOPA Mercosur olmak üzere iki alt bölge kuruluşuyla faaliyet göstermektedir³⁰. Endüstriyel ve sosyal kooperatifler ile birlikte hizmet, işçi ve zanaatkar kooperatiflerini temsil eden CICOPA, farklı ülkelerde sosyal kooperatif, sosyal dayanışma kooperatifi, sosyal girişim kooperatifi, dayanışma kooperatifi ve kolektif çıkar kooperatifi gibi farklı isimlere sahip bu yeni kooperatif türlerinin kooperatif hareketi içindeki önemini vurgulamaktadır. Sosyal kooperatifler üzerine ortak bir konsept geliştirebilmek adına CICOPA tarafından hazırlanan ve 2011 yılında yayımlanan Sosyal Kooperatifler ile İlgili Dünya Standartları (World Standards of Social Cooperatives) adlı belgede sosyal kooperatifler için şu cümle kullanılmıştır: "Sosyal kooperatifler, kooperatif hareketinin değişen dünya koşulları ile birlikte insanlar için ortaya çıkan ihtiyaçlara verdiği en büyük cevaptır³¹." Sosyal kooperatifler özelinde geliştirilecek tavır ve tutumlar için çeşitli düzeylerdeki kamu yetkililerine dönük önerilerin de sunulduğu bu belgede şu ifadeler yer almaktadır³²:

- Kurumsallaşma ve politika yapım süreci, sosyal kooperatiflerin kendilerinin veya varsa temsilci kuruluşlarının paydaşlarının görüş ve fikirlerine dayanmalıdır.
- Kamu yararı misyonuyla hareket eden işletmeler olarak sosyal kooperatiflerin bu özgül durumu, devlet makamları tarafından tanınmalıdır.
- Sosyal kooperatiflerle ilgili yeni yasa çıkarılacağı zaman devlet makamları, alandaki aktörlerin deneyim ve uzmanlık bilgilerine dayanan mevcut standartları göz önünde bulundurmalıdır. Devlet makamları özellikle kamu yararı, sosyal içerme, yerel kalkınma ve işletme geliştirme hizmetleri alanında politikalar hazırlarken sosyal kooperatiflerin kendine özgü karakteristik özelliklerini tanımalıdır.

²⁹ About International Cooperative Alliance. (2018). 09 04, 2019 tarihinde ica.coop: www.ica.coop/en/about-us/international-cooperative-alliance adresinden alındı

³⁰ CICOPA is the International Organisation of Industrial and Service Cooperatives. (2018). 09 03, 2019 tarihinde cicopa.coop: www.cicopa.coop/about/about-cicopa/ adresinden alındı

³¹ CICOPA. (2011). World Standards of Social Cooperatives. cicopa.coop. 09 04, 2019 tarihinde cicopa.coop/wp-content/uploads/2018/02/world_standards_of_social_cooperatives_en-4.pdf adresinden alındı

³² www.sosyalkooperatif.com/sosyal-kooperatifler-icin-duyuya-st

CICOPA'nın Sosyal Kooperatifler ile İlgili Dünya Standartları belgesinde, kamu yetkililerine dönük bu önerilerin yanı sıra sosyal kooperatiflerin kamu yararı misyonuyla hareket etmeleri sebebiyle çoğunlukla kamu sektörü tarafından finanse edilen ve devlet makamlarıyla işbirliği içinde faaliyetlerde bulunabileceği, sağlanan devlet desteğinin sosyal kooperatiflerin özellikle dezavantajlı işçilerin iş hayatına entegrasyonunu ve bu sayede küçük iş gücü verimliliğinin artmasını sağlaması neticesinde oluşan kamu yararı hizmetinin adil tazminatı olarak anlaşılması gerektiği ve politika yapım sürecinde sosyal kooperatiflerin önemli bir ortak olarak tanınması gerekliliği de belirtilmektedir.

3.2.3 Avrupa Ülkelerinde Sosyal İşletme Mevzuatları

Sosyal kooperatifçilik modeli özellikle 1990'lı yıllardan itibaren AB üyesi olan birçok ülkede yaygınlaşmaktadır. Bir sosyal girişim modeli olarak, sosyal işletmelere yönelik hukuki düzenlemeler sosyal kooperatifleri de yakından ilgilendirmektedir. Avrupa Komisyonu'nun 2015 yılında yayımladığı Avrupa'da Sosyal İşletmelerin ve Ekosistemlerinin Bir Haritası: Sentez Raporu'na göre 16 Avrupa ülkesinde sosyal girişim faaliyetini tanıyan ve düzenleyen bir mevzuat türü bulunmaktadır³³. Sosyal girişim mevzuatına dair iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımların biri sosyal girişimlerin kendine has özelliklerini dikkate alarak mevcut yasal düzenlemeleri uyarlanması; diğeri sosyal girişimler için ayrı bir yasal statü hazırlanmasıdır.

Tablo 4. Avrupa'da Sosyal Girişimlerin Yasal Çerçevesi

AB Ülkelerinde Sosyal Girişimlerin Yasal Çerçevesi		
Sosyal Girişimlerin Kendine Has Özelliklerinin Dikkate Alınarak Mevcut Yasal Formların Uyarlanması	Sosyal Girişimler İçin Bir Yasal Statü Hazırlanması	
Beş ülkede mevcut yasal formlar uyarlanarak sosyal girişimler için yeni yasal formlar oluşturulmuştur.	Bazı ülkeler çeşitli yasal formların sınırlarını aşan ve önceden tanımlanmış kriterleri yerine getirmeleri koşuluyla farklı türdeki kuruluşlarca da uygulanabilecek enine yasal statüler getirmişlerdir.	• Belçika • Danimarka • İtalya • Finlandiya • Slovenya • Slovakya • Litvanya
Dört ülkede kooperatif kanuna uygun bir şekilde yeni ve sosyal girişimler için ayrı bir yasal form düzenlenmiştir.	• İtalya • Fransa • Polonya • Yunanistan	
İngiltere şirket formunu sosyal girişimlere uyarlayan Topluluk Menfaat Şirketi adıyla bir yasal form geliştirmiştir.		

³³ EuropeanCommission. (2015). A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. 09 05, 2019 tarihinde alındı

Tablo 5. Sosyal Girişimlerin Yasal Statü ve Yasal Formlarına Göre AB Ülkeleri

ÜLKE	YASA	KABUL YILI	YASAL STATÜ	YASAL FORM	FAALİYETLER
Belçika	Sosyal Amaçlı Şirketler (Belçika Şirketler Yasası'nın 661-669 maddelerine tabii)	1995			Sağlık, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlarda destekleyici hizmetlerin sağlanması
Hırvatistan	OG 34/2011, 125/2013 sayılı yasa çerçevesinde Sosyal Kooperatif	2011			Dezavantajlı bireylerin iş gücüne entegrasyonu
Çek Cumhuriyeti	90/2012 sayılı Ticari Şirketler yasası çerçevesinde Sosyal Kooperatifler				İş gücü entegrasyonu; sosyal hizmetler, sağlık, eğitim, barınma; sürdürülebilir kalkınma
Danimarka	25/06/2014 tarih ve 711 sayılı Kayıtlı Sosyal Ekonomi Şirketleri Yasası				Sağlık ve sosyal bakım hizmetleri
Finlandiya	1351/2003 sayılı yasa çerçevesinde Sosyal Girişim	2004			Dezavantajlı kişilerin iş gücüne entegrasyonu
Fransa	2001 Yasası	2001			Kamu yararı için çeşitli mal ve hizmetlerin sağlanması
Yunanistan	2716/1999 sayılı yasa çerçevesinde Sosyal Kooperatif	1999			İş gücü entegrasyonu; sosyal hizmetler, kamu yararını veya yerel kalkınmayı ilgilendiren çeşitli hizmetlerin sağlanması
	4019/2011 sayılı yasa çerçevesinde Sosyal Kooperatif Girişimler	2011			
Macaristan	2006 X yasası çerçevesinde Sosyal Kooperatifler	2006			Dezavantajlı bireyler için iş imkanları yaratılması ve sosyal ihtiyaçların giderilmesi
İtalya	381/1991 sayılı Sosyal Kooperatifler Yasası	1991			A Tipi: Sosyal hizmetler B Tipi: İş gücü entegrasyonu
	155/2006 sayılı Sosyal Girişimler Yasası	2006			
Litvanya	IX-2251 sayılı Sosyal Girişimler Yasası	2004			Dezavantajlı bireylerin iş gücüne entegrasyonu
Polonya	2006 yasası çerçevesinde Sosyal Kooperatifler	2006			Dezavantajlı bireylerin iş gücüne entegrasyonu
Portekiz	51/1996 Nolu Kooperatifler Kanunu; 7/1998 sayılı Kanun Hükmünde Kararname	1997			Dezavantajlı bireylerin iş gücüne entegrasyonu
Slovakya	5/2004 sayılı yasa çerçevesinde İstihdam Hizmetleri	2008			Dezavantajlı kişilerin iş gücüne entegrasyonu
Slovenya	20/2011 sayılı yasa çerçevesinde Sosyal Girişimcilik	2011			Dezavantajlı bireylerin iş gücüne entegrasyonu; sosyal girişimcilik faaliyetleri
İspanya	27/1999 sayılı Sosyal Girişim Kooperatifi Yasası/12 özerk bölgede bölgesel yasalar (1993-2003)	1999			Sağlık, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlarda destekleyici hizmetlerin sağlanması; iş gücü entegrasyonu
Birleşik Krallık	Toplum Menfaati Şirketi (CIC) Düzenlemeleri	2005			Ulaşım, konut, enerji alanına dair faaliyetler

Bu çalışmanın odak noktasını sosyal kooperatifler oluşturulduğundan dolayı sosyal girişimlerin hukuki alt yapısına ilişkin detaylara yer verilmeyecektir. Bu kapsamda sosyal kooperatif mevzuatı ile öne çıkan ülke örnekleri kısaca aşağıda özetlenmektedir. Örnekler arasında sosyal kooperatiflere ilk kez hukuki tanımlama sağlayan İtalya'nın yanında İspanya, Portekiz, Polonya ve Yunanistan'a yer verilmektedir.

İtalya

Sosyal kooperatifler, ulusal ve yerel koşullara uygun olacak şekilde her ülkede sosyal kooperatif, sosyal dayanışma kooperatifi, sosyal girişim kooperatifi, dayanışma kooperatifi ve kolektif çıkar kooperatifi gibi farklı isimlerle ve farklı yasal statülerle faaliyet göstermektedir. Sosyal kooperatifleri yeni bir kooperatif türü olarak tanıyan ilk ülkelerden biri İtalya'dır. Sosyal dayanışma kooperatifi kavramı ilk kez İtalya'da 1963 yılında kullanılmıştır. Bilinen ilk İtalyan sosyal dayanışma kooperatifi bu tarihte Brescia şehrinde Katolik aktivist Guiseppe Filippini tarafından kurulmuştur. 1991 yılında 381/91 sayılı yasa ile sosyal kooperatifler İtalya'da yasal bir statü kazanmıştır³⁴.

Yasaya göre gönüllüler sosyal kooperatiflerin tam ortağı olabilmekte ve sosyal kooperatiflerin ortaklık yapısı farklı üye türlerini kapsayabilmektedir. Yasa kapsamında sosyal kooperatiflere yönelik vergi indirimleri de tanınmaktadır. Sosyal Kooperatifler, Kurumlar Vergisi'nden muaftır ve Katma Değer Vergisi indiriminden yararlanmaktadır. İtalya'da 381 sayılı yasa sosyal kooperatifleri çalışma alanlarına göre ikiye ayırmaktadır. Buna göre sosyal kooperatifler A tipi ve B tipi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. A tipi sosyal kooperatifler; sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık hizmetlerini yürütmektedirler. B tipi sosyal kooperatifler; dezavantajlı bireylerin tarım, sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerinde istihdamını sağlama odaklı çalışmalar yürütmektedir. B tipi sosyal kooperatiflerde, çalışanların en az %30'unu dezavantajlı bireylerin oluşturması yasa kapsamında zorunlu hale getirilmiştir. A tipi sosyal kooperatifler için böyle bir yasal zorunluluk yoktur³⁵.

Sosyal kooperatif modeli, İtalya'daki sosyal girişimcilik ekosistemi içerisindeki için en yaygın destek yapısıdır. Sosyal kooperatiflerin yasal bir statü kazanması ile İtalya'da bu model yaygınlaşmış, sunulan hizmetin kalitesi artmış ve yerel yönetimlerle iş birliği kurma olanakları artmıştır. İtalya'da kanun gereği sosyal girişimler sosyal yardım, sağlık hizmetleri, eğitim, çevre koruma, kültürel miras, sosyal turizm ve destek hizmetleri gibi belirli tanımlanmış sektörlerde çalışma yürütmektedirler.

Tablo 6. İtalya'da Sosyal Kooperatifler

Sosyal Kooperatifler (İtalya)	
A Tipi Sosyal Kooperatifler	B Tipi Sosyal Kooperatifler
Faaliyet Alanları: - Sosyal Hizmetler - Eğitim - Sağlık	Faaliyet Alanı: Dezavantajlı bireylerin iş gücüne entegrasyonu

³⁴ TÜSEV. (2018). SOSYAL KOOPERATİFÇİLİK: YASAL MEVZUAT AÇISINDAN AVRUPA BİRLİĞİ ÖRNEKLERİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER. 08 21, 2019 tarihinde tusev.org.tr/usrfiles/images/TUSEV_SosyalKooperatifBilgiNotuTR.08.11.18.pdf adresinden alındı

³⁵ R.Gökçen MERT KORKMAZ, Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Sosyal Ekonominin Vazgeçilmezi: Sosyal Kooperatifler Ve Kadın Kooperatifleri, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Nisan 2014, Ankara

İspanya

İtalya'nın 1991 yılında çıkardığı yasaı izleyerek, İspanya 1993 ile 2003 yılları arasında "sosyal girişim kooperatifleri" başlığı altında yasal düzenlemeler yapmış ve 1999'da (27/1999) ulusal yasa yürürlüğe girmiştir. 27/1999 sayılı ulusal yasa, sosyal girişim kooperatiflerini "kar amacı gütmeyen ve bağımsız olan, temel olarak sağlık, eğitim, kültür ve diğer sosyal alanlardaki hizmetler veya temelde herhangi bir sosyal dışlanmaya maruz kalan kişilerin istihdamı ve genel olarak, kişilerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayan herhangi bir ekonomik faaliyetin geliştirilmesine dahil olan kooperatifler" olarak tanımlamıştır³⁶.

Sosyal girişimcilik anlamında İspanya özellikle kooperatif hareketiyle güçlü olmuştur. Mondragon Kooperatif Grubu (Mondragon Corporacion Cooperativa), dünyanın en büyük işçi kooperatiflerinden biri olarak İspanya'da kurulmuş ve bu alanın öncülüğünü yapmıştır. Mondragon ve benzeri kooperatif tiplerinde işçiler aynı zamanda kooperatifin üyesi olmaktadır. İspanya'da kooperatif kuruluşu için birinci derece kooperatiflerde 3, daha yüksek derecelerdeki kooperatiflerin kuruluşu için ise 2 üye gerekmektedir. Ayrıca, İspanya'da "sosyal girişim kooperatifleri" yasal statüsüne sahip olan kooperatifler, ulusal yasa kapsamında kar dağıtımları yasaktır ve bu nedenle, elde ettikleri karın tamamını öz sermayeye aktarırlar. İspanya'da sosyal girişim kooperatifleri, dernek veya vakıflar gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlar ile aynı statüde kabul edilirler³⁷.

İspanya özerk bölgeleri, kooperatiflerle ilgili yetki sahibidir (eğer ilgili kooperatifler bölge içinde faaliyet gösteriyorsa). Bu nedenle, belirli bir bölgeye bakmak, İspanya'daki sosyal girişim kooperatiflerinin faaliyet alanlarını gösterebilir. Örneğin, Katalonya yakın zamanda kooperatiflerle ilgili yeni bir yasa çıkardı (12/2015). Yasanın 143 ve 144. maddelerine göre sosyal kooperatiflerin sosyal girişimler olduğunu ve bu nedenle kar amacı gütmeyen sektördeki diğer işletmelerin alabileceği yararlardan faydalanabileceği ifade edildi³⁸.

Portekiz

Portekiz 1997 yılında "sosyal dayanışma kooperatifi" (cooperativa de solidariedade social) başlığı altında bir yasal form kurdu. Sosyal dayanışma kooperatifleri, çocuklar, engelliler ve sosyal açıdan dezavantajlı aileler ve topluluklar gibi savunmasız grupların entegrasyonunu teşvik etmek amacıyla hizmet veren kuruluşlardır³⁹.

Portekiz'de sosyal dayanışma kooperatiflerinde aktif üyelik ve onursal üyelik olmak üzere iki üye tipi bulunmaktadır. Aktif üyeler, dolaylı olarak fayda sağlayan kimseler

³⁶ EuropeanCommission. (2015). A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. 09 05, 2019 tarihinde alındı

³⁷ R.Gökçen MERT KORKMAZ, Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Sosyal Ekonominin Vazgeçilmezi: Sosyal Kooperatifler Ve Kadın Kooperatifleri, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Nisan 2014, Ankara

³⁸ Pfeilstetter, R., & Gómez-Carrasco, I. Social enterprises in Spain. Country Report. Report to the European Commission.

³⁹ base.socioeco.org/docs/wp_08_01_se_web.pdf

yani tüketicilerdir. Onursal üyeler ise, sosyal kooperatifin amacına ulaşması için mal ve hizmet üretimine gönüllü olarak katkı sağlayan kimselerdir. Portekiz’de kooperatif kuruluşu için birinci derece kooperatiflerde 5, daha yüksek derecelerdeki kooperatiflerin kuruluşu için ise 2 üye gerekmektedir. Portekiz’de “sosyal dayanışma kooperatifleri” yasal statüsüne sahip olan kooperatifler, yasa kapsamında kar dağıtımları yasaktır ve bu nedenle, elde ettikleri karın tamamını öz sermayeye aktarırlar. Kooperatifin tasfiye edilmesi halinde varlıkları, kooperatifin bağlı olduğu federasyon tarafından belirlenen, mümkünse aynı il sınırları içindeki diğer bir sosyal dayanışma kooperatifine aktarılır. Ayrıca, kamu yararına çalışan sosyal dayanışma kooperatifleri kurumlar vergisi, damga vergisi, veraset ve intikal vergisi ve yerel vergilerden muaftırlar⁴⁰.

Kooperatiflerde iki farklı faaliyet türünden söz edilebilir: (i) kooperatif ile üyeleri arasında yapılan ekonomik aktivite, (ii) kooperatif ile üye olmayanlar arasında yapılan ekonomik aktivite. İlk durumda (üyeler arasında) olumlu sonuçlar varsa, “kar” olarak değil, “işletme fazlası” olarak sınıflandırılır. Kooperatifin üyeleri, bu “işletme fazlası”nın tamamının ya da bir kısmının, her bir üyenin bu “işletme fazlası”na katkısı ile orantılı olarak kendilerine geri dönmeye karar verebilirler. Burada bahsedilen “şirket kazancı” değildir, yalnızca üyeler arasında yaratılan “işletme fazlası”ndan bahsedilmektedir⁴¹.

Polonya

Polonya’da 2006 yılında “sosyal kooperatif” başlığı altında bir yasa yürürlüğe girdi. Bu yasa, sosyal kooperatiflerin temel amacının, sosyal dışlanma riski olan ve sosyal dışlanmaya maruz kalan insanların iş gücü piyasasına entegrasyonu olduğunu göstermektedir. Polonya’da sosyal kooperatifler aşağıdaki tüzel kişiliklerin en az ikisiyle de kurulabilmektedir:

- Kamu yararına ve gönüllü işler üzerine çalışan STK’lar
- Yerel yönetim birimleri
- Kilise tüzel kişilikleri

Sosyal kooperatif modeli ile bir işletme kurmak isteyenler, devlet tarafından kurulan Çalışma Fonu (Labour Fund)’na başvuru yapabilirler. Sosyal kooperatifin her bir üye kurucusu için ortalama maaşın dört katını geçmeyecek miktarda bir kerelik hibe başvurusu yapma hakkı vardır. Halihazırda var olan bir kooperatife katılan her üye için ise ortalama maaşın üç katını geçmeyecek şekilde bir kerelik başvuru yapabilirler⁴².

Polonya yasalarına göre sosyal kooperatiflerin, işsizler ve engelli kimselerden olan işçi üyeleri ile toplam üye sayısının %20’sinden fazla olmamak kaydıyla, sosyal kooperatifin ihtiyaç duyduğu alanlarda çalışacak dezavantajı olmayan nitelikli işçi

⁴⁰ R.Gökçen MERT KORKMAZ, Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Sosyal Ekonominin Vazgeçilmezi: Sosyal Kooperatifler Ve Kadın Kooperatifleri, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Nisan 2014, Ankara

⁴¹ European Commission. (2015). A map of social enterprises and their eco-systems in Europe, Country Report: Portugal

⁴² Izdebski, A., Mering, T., Ołdak, M. & Szarfenberg, R. (2017), Selected Aspects of Social Cooperatives in Poland, Euricse Working Papers, 93|17.

üyeleri bulunmaktadır. Sosyal kooperatiflerin kurulması için en az 5 üyeye sahip olması gerekmektedir. Diğer ülkelerden farklı olarak Polonya'da azami 50 üye sınırı getirilmiştir⁴³. Polonya'da "sosyal kooperatifler" yasal statüsüne sahip olan kooperatifler, ulusal yasa kapsamında kar dağıtmaları yasaktır ve bu nedenle, elde ettikleri karın tamamını öz sermayeye aktarırlar. Kooperatifin tasfiye edilmesi halinde varlıklarının en fazla %20'si üyelere, geri kalanı ise ulusal istihdamı geliştirme fonuna aktarılmaktadır.⁴⁴

Yunanistan

4019/2011 tarihli yasa, geleneksel sosyal girişimlerin yasal olarak tanınmasını, amaçlarına göre sınıflandırdığı üç farklı sosyal kooperatifi (Kinoniki Sineteristiki Epihirisi "Koin.S.E.P") tanıtarak tamamlamaktadır. Yunanistan'da sosyal ekonomi kavramını tanıtan ilk yasama eylemi budur. Yasa çerçevesinde sosyal ekonomi, yasal amacı ortak fayda üretmek ve daha geniş sosyal çıkarlara hizmet etmek olan tüzel kişiler ve kuruluşlar tarafından üstlenilen ekonomik, sosyal, girişim ve üretim faaliyetlerinin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Yasanın 2. maddesinde Sosyal Kooperatif Girişimi, sosyal ekonominin bir oluşumu olarak kurulmuştur şeklinde belirtilmektedir. Sosyal Kooperatif Girişimi üyeleri, tüzel kişiler veya bireyler olabilmektedir. Üyeleri, sahip oldukları ortak hisse senetlerinden bağımsız olarak bir oy hakkına sahiptirler. Yasa çerçevesinde sosyal kooperatifler; entegrasyona dayalı sosyal kooperatif girişimi, sosyal bakım odaklı sosyal kooperatif girişimi ve kolektif üretim odaklı sosyal kooperatif girişimi olarak üç tipte belirtilmektedir⁴⁵.

Tablo 7. Yunanistan'da Sosyal Kooperatif Girişimleri

Sosyal Kooperatif Girişimleri (Yunanistan)		
Entegrasyona Dayalı Sosyal Kooperatif Girişimleri	Sosyal Bakım Odaklı Sosyal Kooperatif Girişimleri	Kolektif Üretim Odaklı Sosyal Kooperatif Girişimleri
Hassas grupların (engelli, bağımlı, HIV pozitifli, eski hükümlü, uzun süreli işsiz kişiler, istismara uğramış kadınlar, göçmenler, mülteciler vb.) iş gücüne entegrasyonu ile sosyo-ekonomik olarak sosyal içermelerinin sağlanması	Belirli gruplara yönelik (yaşlılar, bebekler, çocuklar, engelliler ve kronik hastalar gibi) sosyal bakım niteliğinde mal ve hizmetlerin üretimi ve tedariki	Kolektif ihtiyaçların (kültür, çevre, ekoloji ve sosyal yardım ihtiyaçları gibi) karşılanması için ürün üretimi ve hizmetlerin sağlanması; yerel ürünlerin tanıtılması; geleneksel etkinliklerin devam ettirilmesi; yerel ve kolektif çıkarların, sosyal bütünlüğün artırılmasının, yerel veya bölgesel kalkınmanın güçlendirilmesinin sağlanması

⁴³ R.Gökçen MERT KORKMAZ, Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Sosyal Ekonominin Vazgeçilmezi: Sosyal Kooperatifler Ve Kadın Kooperatifleri, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Nisan 2014, Ankara

⁴⁴ EuropeanCommission. (2015). A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. 09 05, 2019 tarihinde alındı

⁴⁵ EuropeanCommission. (2015). A map of social enterprises and their eco-systems in Europe. 09 05, 2019 tarihinde alındı

3.2.4 Türkiye’de Sosyal Kooperatifler ve Hukuki Arka Plan

Türkiye’de çeşitli kollarda faaliyet gösteren pek çok kooperatif vardır. Bu kooperatifler faaliyet alanı ve temalarına göre Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı olmak üzere üç ayrı bakanlığın sorumluluğu altındadır. Kooperatiflerin üç farklı bakanlığın görev alanında olması; bakanlıkların hazırladıkları ana sözleşmelerde, uygulama ve denetimlerde farklılıklara yol açmaktadır. Bu durum ortak bir uygulama alanının oluşmamasına sebep olmakta ve dağınık yasal düzenlemeler kooperatifçiliğin önemli sorunları arasında yer almaktadır.

Günümüzde kooperatifçilik faaliyetleri, 1982 Anayasası’nın 171’inci maddesinde yer alan “Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.” hükmü temelinde, 24/04/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunuyla birlikte 18/04/1972 tarihli ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ve 01/06/2000 tarihli ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun hükümlerine göre yürütülmektedir.

2012 yılının Uluslararası Kooperatifler Yılı olarak ilan edilmesini takiben kamunun kooperatiflere çağdaş bakışını ortaya koymak, politika ve uygulamalara ivme kazandırmak amacıyla Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından Türkiye Kooperatifçilik Strateji Belgesi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (2012-2016), kooperatifçiliğin Türkiye’de ağırlıklı olarak konut yapımı ve tarım alanında yoğunlaştığını göstermekte ve AB ülkelerine kıyasla perakende, kredi-finans, sigortacılık, enerji üretimi, eğitim, sağlık gibi sektörlerde faaliyet gösteren kooperatif sayısının sınırlı olduğuna dikkat çekmektedir.

Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı, uluslararası alanda da kabul gören sosyal kooperatif yaklaşımına benzer şekilde kooperatiflerin yeni istihdam alanları yaratılması, girişimcilik ve ortak iş yapma kültürünün geliştirilmesi, sosyal sermayenin artırılması, gelirin daha adil paylaşımı ve yoksulluğun azaltılması gibi ekonomik ve sosyal işlevleri desteklemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’nün web sayfasında bakanlıkça ve il müdürlüklerince kuruluşu yapılan kooperatifler incelendiğinde Türkiye’de eğitim, sağlık, kadın girişimciliği, fikri mülkiyet hakları ve proje danışmanlığı ile ilgili alanlarda farklı kooperatif tanımları bulunmasına karşın kapsayıcı bir sosyal kooperatif tanımının bulunmadığı görülmektedir. Türkiye’de sosyal kooperatifler için ayrı bir mevzuat bulunmamasına rağmen, çalışmalarını sosyal kooperatif modeline uygun olarak yürüten ve kendini sosyal kooperatif olarak tanımlayan örnekler bulunmaktadır. Bu kuruluşlar sosyal kooperatifçiliğin tanınması ve yaygınlaşması için çeşitli savunuculuk çalışmaları yapmaktadırlar. Ancak, Türkiye’de sosyal kooperatif tanımının hukuki bir karşılığının ve sosyal kooperatiflere dair bir mevzuatın olmaması bu kurum/kuruluşlar için dezavantaj oluşturmaktadır. Ticaret Bakanlığı, sosyal kooperatif modelinin yaygınlaştırılması ve mevzuat çalışmalarına bir temel sağlanması amacıyla sosyal kooperatif tanımına uygun faaliyetler yürütmekte olan kooperatifler ile ortak çalışmalar yürütmektedir. Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü sosyal kooperatifçilik modeliyle ilgili farkındalık

yaratmak amacıyla 2018 yılında Sosyal Kooperatifçilik Tanıtım, Eğitim, Geliştirme ve Uygulama Projesi'ni uygulamaya başlamıştır. Projede sosyal kooperatifler bir sosyal girişim modeli olarak tanımlanmış ve diğer kooperatiflerden farkları arasında kamu yararının öncelikli olması, kâr amacı gütmemesi ve faaliyetleri ile kamusal ihtiyaç ve toplumsal hedefleri gözetmesi gösterilmiştir. Proje ile sosyal kooperatiflerin devlet tarafından sağlanamayan ya da geliştirilmesi gereken kamusal hizmetlerin sunumuna katkı sağlamasının desteklenmesi, modelin gelişmesi için ihtiyaç duyulan mevzuat değişikliklerinin tespit edilmesi, bu alanda etkin bir kamu politikası önerisi geliştirilmesi ve modelin tanınırlığının artırılması hedeflenmektedir⁴⁶. Proje kapsamında kooperatifçilik kültürünün yaygınlaştırılması, sosyal kooperatif kavramının daha iyi anlaşılması, yeni nesil kooperatifçiliğe ilişkin tartışma ve paylaşım ortamı oluşması için hayata geçirilen Sosyal Kooperatif Eğitim ve Tanıtım Treni ile on bir ilde ilgili paydaşların katılımıyla eğitimler ve etkinlikler düzenlenerek kooperatifçilik kültürünün tanıtılmasına, kooperatif örneklerinin paylaşılmasına ve yeni kooperatif fikirlerinin geliştirilmesine olanak sağlanmıştır⁴⁷.

5 Nisan-19 Nisan 2019 tarihlerinde ilkbahar seferini gerçekleştiren Sosyal Kooperatifler Eğitim ve Tanıtım Treni'nin ilk etkinliklerinden biri olarak Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü tarafından 5 Nisan 2019 günü sosyal kooperatif yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirilmiş ve emekli/aktif kooperatif çalışanları, üniversite öğrencileri, sanatçılar, kamu, özel sektör ve sivil toplum çalışanları olmak üzere farklı profillerden yaklaşık 50 kişi bir araya gelmiştir. Toplantı sonucunda mevzuata yönelik en önemli bulgu "sosyal fayda için çalışan bir kurumun vergi muafiyetinden faydalanarak gider yükünün azaltılması" şeklinde ortaya çıkmıştır.

www.sosyalkooperatifreni.org/galeri/

⁴⁶ Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. Sosyal Kooperatifçilik Tanıtım, Eğitim, Geliştirme ve Uygulama Projesi. Erişim tarihi: 09.09.2019.

koop.gtb.gov.tr/haberler/2017-turkiye-ii-kooperatifler-fuari-kapsaminda-turkiyede-ve-dunyada-sosyal-kooperatifcilik-paneli-duzenlendi

koop.gtb.gov.tr/haberler/ulkemizde-yeni-bir-acilimla-sosyal-kooperatiflerarama-konferansi-gerceklestirildi

koop.gtb.gov.tr/haberler/sosyal-kooperatifler-hakkinda-saha-arastirmasi-yapildi

⁴⁷ *Sosyal Kooperatif Treni*. (2018). 09 11, 2019 tarihinde sosyalkooperatifreni.org: www.sosyalkooperatifreni.org/ adresinden alındı

3.3 Sosyal Kooperatif Uygulamalarına Dair Uluslararası Çalışmalar ve İstatistikler

Hem genel başlık olarak kooperatifler hem de kooperatifler içinde ayrı bir tür olarak sosyal kooperatifler özelinde çalışmalar yapan ve araştırmalar yürüten Uluslararası Kooperatifler Birliği(The International Cooperative Alliance/ ICA) gibi uluslararası kuruluşlar bulunmaktadır. Bu alanda faaliyet gösteren kuruluşların; kooperatif kültürünün yerleşikliği ile bağlantılı olarak Avrupa merkezli olduğu görülmektedir. Bu kuruluşlar, çalışma ve araştırmalarıyla kooperatiflerin nitelikli iş yapma potansiyelini arttırdıkları gibi kooperatiflerin faaliyetleri ve faaliyet sonuçları hakkında kamuoyuna nicel veriler de sunmaktadır. Bu anlamda dünya genelinde kooperatiflerin ekonomik verilerinin, cirolarının, ülke ekonomisine etkilerinin paylaşıldığı raporlar yayımlanırken Türkiye’de bu başlıklara dair bilgi üretimi ve veri paylaşımı çok sınırlıdır. Bu bölümde kooperatiflere dair bilgi üretimi ve veri paylaşımı sağlayan uluslararası kuruluşlar ve çalışmaları incelenecektir ve Türkiye’nin bu bağlamdaki mevcut durumu değerlendirilecektir.

3.3.1 Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü (European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises/ EURICSE) ve Uluslararası İlk 300 Kooperatife Dair

Kooperatifler, sosyal girişimler ve kâr amacı gütmeyen mal ve hizmet üretimi sağlayan diğer kuruluşlar için bilgi geliştirme ve inovasyonu teşvik etme misyonuyla hareket eden bir kuruluş olan Avrupa Kooperatif ve Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü (European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises/EURICSE), bu organizasyonların anlayışlarını ve hem ekonomik hem de sosyal kalkınma üzerindeki etkilerini derinleştirmeyi, büyümelerini ilerletme ve daha etkin çalışmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır⁴⁸. EURICSE, kooperatifleri ve sosyal girişimleri teorik ve ampirik araştırmalar yoluyla teşvik etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu çerçevede kooperatiflere ve sosyal girişimlere hem kendi özellikleri ile hem de araştırmalardan elde edilen son bulgular ile tutarlı olacak şekilde eğitim sağlamak ve bu oluşumlar ile onların temsilci derneklerine danışmanlık hizmeti sağlamak için çalışmalar yürütmektedir.

Avrupa Kooperatif ve Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü (European Research Institute on Cooperative and Social Enterprises/EURICSE) ve Uluslararası Kooperatifler Birliği (The International Cooperative Alliance/ ICA) tarafından kooperatiflerin ürettiği sosyo-ekonomik değer ve bu değerlerin etkisine dair çok boyutlu bir veri tabanı geliştirmek amacıyla Dünya Kooperatif İzlenesi (World Co-operative Monitor) adlı bir proje geliştirilmiştir⁴⁹. World Co-operative Monitor, Birleşmiş Milletler’in

⁴⁸ EURICSE. (tarih yok). EURICSE’S PHILOSOPHY GUIDING PRINCIPLES FOR THE STUDY OF COOPERATIVE AND SOCIAL ENTERPRISES. 09 09, 2019 tarihinde euricse.eu: www.euricse.eu/wp-content/uploads/2015/03/1265989136_n3341.pdf adresinden alındı

⁴⁹ COOP. (2018). The World Co-operative Monitor. 09 09, 2019 tarihinde ica.coop: www.ica.coop/en/our-work/world-cooperative-monitor adresinden alındı

2012'yi Uluslararası Kooperatifler Yılı ilan etmesinden bu yana kooperatiflerin ekonomik ve sosyal faydalarının daha iyi anlaşılması ve desteklenmesi amacıyla dünyanın en büyük kooperatifleri üzerine ICA tarafından yayımlanmaktadır. World Co-operative Monitor, uluslararası alanda en yüksek ciroya (USD) sahip ilk 300 kooperatifi (Top 300) listelemiştir ve 2018 yılında 7. Yıllık raporunu yayımlamıştır⁵⁰. World Co-operative Monitor 2018 raporu, Top 300 sıralamasına ve 2016 finansal verilerine dayanan sektörel analizlere göre dünyanın en büyük kooperatiflerini ve müteakıl şirketlerini göstermektedir⁵¹. 2018 raporuna göre kooperatif hareketindeki büyük örgütlerin sergiledikleri iyi performansların devam ettiği, yalnızca sektör içinde en üst sıralarda ufak değişiklikler olduğu belirtilmektedir.

monitor.coop/en/media/library/research-and-reviews/world-co-operative-monitor-2018en

3.3.2 World Co-operative Monitor 2018 Raporuna Göre Uluslararası İlk 10 Kooperatifin Sektörel Dağılımı

Tarım ve Gıda Sektörü ⁵²

Bu bölüm tarımsal ürün ekiminden başlayıp tarımsal ürün ve hayvanların endüstriyel işlenmesine kadar tüm tarımsal değer zinciri sürecinde faaliyet gösteren kooperatifleri içermektedir. Tarım kooperatifleri dünyada hemen hemen her ülkede mevcuttur. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde temsil düzeyleri yüksektir ve dünyanın farklı bölgelerinde gıda güvenliğine ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunurlar.

⁵⁰ EURICSE, ICA. (2018). World Cooperative Monitor 2018_EN. 09 09, 2019 tarihinde [monitor.coop: monitor.coop/en/media/library/research-and-reviews/world-co-operative-monitor-2018en](https://monitor.coop/en/media/library/research-and-reviews/world-co-operative-monitor-2018en) adresinden alındı

⁵¹ EURICSE, ICA. (2018). World Cooperative Monitor 2018_EN. 09 09, 2019 tarihinde monitor.coop: monitor.coop/en/media/library/research-and-reviews/world-co-operative-monitor-2018en adresinden alındı

⁵² EURICSE, ICA. (2018). World Cooperative Monitor: Exploring the Cooperative Economy Report 2018. World Cooperative Monitor. 09 09, 2019 tarihinde monitor.coop/sites/default/files/publication-files/wcm2018-web-803416144.pdf adresinden alındı

Tablo 8. World Cooperative Monitor 2018 Raporu/Tarım ve Gıda Sektöründe Toplam Ciroya Göre İlk 10 Örgüt (Milyar Dolar)

Sıralama	Örgüt İsmi	Ülke	2016 Yılı Ciro
1	Zen-Noh	Japonya	44.06
2	Nonghyup	Kore Cumhuriyeti	36.45
3	CHS Inc.	Amerika	30.35
4	Bay Wa	Almanya	17.06
5	Hokuren	Japonya	14.06
6	Dairy Farmers of America	Amerika	13.5
7	Fonterra	Yeni Zelanda	13.4
8	Land O'Lakes Inc.	Amerika	13.2
9	FrieslandCampina	Hollanda	12.18
10	Arla Food	Danimarka	10.83

Sanayi ve Kamu Hizmetleri Sektörü ⁵³

Bu bölüm gıda endüstrisi hariç endüstriyel sektörde faaliyet gösteren kooperatifleri içermektedir. İnşaat sektöründeki işçi kooperatiflerini ve kamu hizmetleri sektöründeki kooperatifleri içerir. Enerji ve diğer kamu hizmetleri, kooperatiflerin etik-kültürel düşünceler ve inovasyon ile güçlü bir şekilde motive edildiği sektörlerdir. Bu alanda faaliyet gösteren kooperatifler, genellikle enerjiyi yeşil hale getirmeye kararlıdırlar. Bu kooperatifler, yerel topluluklara kendi geleceklerine doğrudan müdahale etme gücü sağlamak ve daha sürdürülebilir, sorumlu bir kalkınma modeli kullanmak için çalışırlar.

Tablo 9. World Cooperative Monitor 2018 Raporu/ Sanayi ve Kamu Hizmetleri Sektöründe Toplam Ciroya Göre İlk 10 Örgüt (Milyar Dolar)

Sıralama	Örgüt İsmi	Ülke	2016 Yılı Ciro
1	Corporacion Mondragon	İspanya	13.32
2	Basin Electric Power Cooperative	Amerika	2.05
3	Oglethorpe Power Corporation	Amerika	1.51
4	Tri-State G&T Association	Amerika	1.35
5	Central Electric Power Cooperative Inc.	Amerika	1.26
6	ORES Assets	Belçika	1.17
7	Eandis System Operator	Belçika	1.16
8	Associated Electric Cooperative Inc.	Amerika	1.09
9	SACMI	İtalya	1.07
10	Seminole Electric Cooperative	Amerika	1.07

⁵³ EURICSE, ICA. (2018). World Cooperative Monitor: Exploring the Cooperative Economy Report 2018. World Cooperative Monitor. 09 09, 2019 tarihinde monitor.coop/sites/default/files/publication-files/wcm2018-web-803416144.pdf adresinden alındı

Toptan ve Perakende Satış Sektörü ⁵⁴

Bu bölüm, üyelerinin çıkarları için rekabetçi koşullarda mal ve hizmet satın alımı ve tedariki için oluşturulan kooperatifleri içermektedir. Toptan ve perakende satış sektöründe faaliyet gösteren çeşitli kooperatif formları mevcuttur. Bu sektördeki kooperatiflerin amacı da kârı maksimize etmek değil, üyelerine fayda sağlamak ve üyelerinin çıkarlarını korumaktır. Bu kooperatiflerin amaçları arasında yerel toplulukların sürdürülebilir kalkınmasını teşvik etmek, çevre sorunlarını tanıtmak ve çevre meselelerine destek olmak, tüketicilerin sağlık ve güvenliğini sağlamak yer almaktadır.

Tablo 10. World Cooperative Monitor 2018 Raporu/ Toptan ve Perakende Satış Sektöründe Toplam Ciroya Göre İlk 10 Örgüt (Milyar Dolar)

Sıralama	Örgüt İsmi	Ülke	2016 Yılı Ciro
1	REWE Group	Almanya	54.57
2	ACDLEC-E. Leclerc	Fransa	48.10
3	Edeka Zentrale	Almanya	34.23
4	Coop Swiss	İsviçre	28.76
5	Migross	İsviçre	28.17
6	Système U	Fransa	21.26
7	Coop	İtalya	14.50
8	Conad	İtalya	13.73
9	John Lewis Partnership PLC	İngiltere	13.59
10	Wakefern Food Corp./ Shoprite	Amerika	12.84

Sağlık, Eğitim ve Sosyal Bakım Faaliyetleri Alan ⁵⁵

Bu bölüm; sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri ve sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren kooperatifleri içermektedir. Bunlar arasında hem kaliteli hem de düşük maliyetli toplum sağlığı bakımı ve sosyal hizmetler sağlamaya çalışan tüketici (kullanıcı), üretici (hizmet sağlayıcı) ve çok paydaşlı sosyal kooperatifler ve sağlık kooperatifleri bulunmaktadır. Bu kooperatifler hastalıkların önlenmesi, genel sağlığın ve toplum refahının iyileşmesi gibi pek çok sosyal fayda sağlamaktadır. Kamu harcamalarındaki düşüş ve nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak dünyada

⁵⁴ EURICSE, ICA. (2018). World Cooperative Monitor: Exploring the Cooperative Economy Report 2018. World Cooperative Monitor. 09 09, 2019 tarihinde monitor.coop/sites/default/files/publication-files/wcm2018-web-803416144.pdf adresinden alındı

⁵⁵ EURICSE, ICA. (2018). World Cooperative Monitor: Exploring the Cooperative Economy Report 2018. World Cooperative Monitor. 09 09, 2019 tarihinde monitor.coop/sites/default/files/publication-files/wcm2018-web-803416144.pdf adresinden alındı

refah sistemlerine yönelik artan talepler göz önüne alındığında, bu kuruluşların ve faaliyetlerinin önemi giderek artmaktadır.

Tablo 11. World Cooperative Monitor 2018 Raporu/ Sağlık, Eğitim ve Sosyal Bakım Faaliyetleri Alanında Toplam Ciroya Göre İlk 10 Örgüt (Milyar Dolar)

Sıralama	Örgüt İsmi	Ülke	2016 Yılı Ciro
1	HealthPartners Inc.	Amerika	6.03
2	Fundación Espriu	İspanya	1.93
3	Unimed do Brasil	Brezilya	1.33
4	Intercommunale de sante publique du pays de Charleroi	Belçika	0.45
5	Centre hospitalier regional de la citadelle	Belçika	0.38
6	Coosalud	Kolombiya	0.34
7	Cooperativa de salud comunitaria COMPARTA	Kolombiya	0.32
8	Centre Hospitalier Universitaire et Psychiatrique de MONS-BORINAGE	Belçika	0.21
9	Intercommunale De Soins Specialises De Liege	Belçika	0.19
10	Medical CO-OP Saitama Co-operative	Japonya	0.19

3.3.3 Türkiye’de Kooperatif İstatistikleri Çalışmaları

Birleşmiş Milletler’in 2012 yılını Uluslararası Kooperatifler Yılı olarak ilan etmesinin ardından Türkiye’de de kooperatifçilik alanına yönelik “Kooperatifçilik Stratejisi” oluşturulmuştur. Kooperatif Stratejisi kapsamında bir strateji belgesi oluşturma kararı alınmış ve Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır⁵⁶ Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında ülke kooperatifçiliğinin içinde bulunduğu durum ve uluslararası gelişmeler hakkında her yıl düzenli olarak Ülke Kooperatifçilik Raporu hazırlanması kararı alınmıştır ve sorumlu kuruluş olarak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı belirlenmiştir⁵⁷. Kooperatifçilik Raporu günümüze kadar 2013, 2014, 2015 ve 2016 yılları için çıkarılmıştır. Bu alanda yayımlanmış son rapor 2016 yılına aittir. Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı Değerlendirme ve Yönlendirme Komitesi tarafından 31/05/2017 tarihinde yapılan toplantı ile “2012-2016 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı”nın kapatılmasına ve 2019-2023 dönemini kapsayacak yeni bir Strateji Belgesinin hazırlanması için bu yönde çalışmalara başlanmasına karar verilmiştir⁵⁸. Bu kapsamda yapılacak hazırlık

⁵⁶ Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016. (2012). 09 18, 2019 tarihinde [turkey.coop: www.turkey.coop/uploads/menu/t%C3%BCrkiye_kooperatif%C3%A7ilik_stratejisi_ve_eylem_plan%C4%B1_\(2012-2016\).pdf](http://turkey.coop/uploads/menu/t%C3%BCrkiye_kooperatif%C3%A7ilik_stratejisi_ve_eylem_plan%C4%B1_(2012-2016).pdf) adresinden alındı

⁵⁷ Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2016. (2017). 09 18, 2019 tarihinde [koop.gtb.gov.tr: koop.gtb.gov.tr/data/592ea2dd1a79f514ac499aee/TKR-2016-2017%200804-BASIM.pdf](http://koop.gtb.gov.tr/koop.gtb.gov.tr/data/592ea2dd1a79f514ac499aee/TKR-2016-2017%200804-BASIM.pdf) adresinden alındı

⁵⁸ 2019-2023 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı. (2019, 08 01). 09 20, 2019 tarihinde [ticaret.gov.tr: ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/projeler/devam-eden-projelerimiz/2019-2023-turkiye-kooperatifcilik-stratejisi-ve-eylem-planı](http://ticaret.gov.tr/ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/projeler/devam-eden-projelerimiz/2019-2023-turkiye-kooperatifcilik-stratejisi-ve-eylem-planı)

çalışmalara ilişkin olarak Mülga Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü bünyesinde bir komisyon kurularak çalışmaların bu komisyon tarafından yürütülmesi planlanmış ve çalışmalara başlanılmıştır. 10 Ocak 2019 tarih ve 27 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kooperatifçilik Genel Müdürlüğünün isminin Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü olarak değişmiş olduğu ve çalışmaların yeni Genel Müdürlük bünyesinde aksatılmaksızın devam ettiği bakanlığın web sayfası üzerinden belirtilmiştir⁵⁹. 2012-2016 yıllarını kapsayan Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı ile kooperatif istatistikleri ana hedeflerden biri olarak belirlenmiştir. Kooperatiflerden sorumlu üç bakanlığın istihdam, gelir ve ciro gibi bilgileri kullanarak kooperatif istatistiklerini genişletmeyi ve böylece kooperatiflerin ekonomik ve sosyal kalkınmadaki rolünün tespit edilmesinin planlandığı belirtilmiştir. Kooperatif Bilgi Sistemi adı verilen merkezi bir veri tabanının, üç Bakanlıkça tutulan kooperatif kayıtları ile üretim, istihdam, sosyal güvenlik ve vergi gibi alanlarda farklı kamu ve özel kuruluşlarca tutulan kayıtları eşleştirerek koordine etmesinin beklendiği belirtilmiştir⁶⁰. Bu özelde Kooperatif Bilgi Sistemi (KOOPBIS) şu an aktif haldedir ancak sisteme e-devlet üzerinden ulaşılmaktadır. Bu sebeple kooperatiflerle ilgili bilgi ve verilere ulaşmak kooperatif bağlantısı bulunmayan bir kişi için hala çok sınırlıdır. Türkiye’de tüm kooperatif türlerini kapsayacak bir çatı örgütünün olmaması, kooperatiflerin üç farklı bakanlığın sorumluluk alanında olması, kooperatif istatistikleri için özelleşmiş bir birimin bulunmaması derli toplu bir veri akışı oluşturulmasının, bu alandaki raporlamaların sürekliliğinin ve kooperatif istatistik verilerinin kamuoyunun erişimine sunulmasının önünde engel teşkil etmektedir.

3.4 Sosyal Kooperatiflere Dair En İyi Uygulama Örnekleri

Dünya çapında kırılgan, dezavantajlı ya da dışlanmış grupları desteklemek ve bu grupların hem sosyal hem de ekonomik hayata katılımlarını arttırmak, istihdam yaratmak, kamu yararına mal ve hizmet üretimi gerçekleştirmek, eğitimi desteklemek, kadınları güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak, kadına yönelik şiddetle mücadele etmek, sağlığı ve bireylerin hayat kalitesini arttırmak, çevreyi korumak ve çevre hassasiyetini arttırmak, tarımsal kalkınmayı desteklemek, yoksulluğu azaltmak, gençleri desteklemek, sağlıklı gıdaya erişimi kolaylaştırmak gibi başlıklarda sosyal fayda sağlamaya dönük faaliyetlerde bulunan çok sayıda sosyal kooperatif örgütlenmesi bulunmaktadır. Bu bölümde başarılı faaliyetler gerçekleştirmiş olan sosyal kooperatiflere hem uluslararası alandan hem de Türkiye’den örnekler verilecektir.

⁵⁹ 2019-2023 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı. (2019, 08 01). 09 20, 2019 tarihinde ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/projeler/devam-eden-projelerimiz/2019-2023-turkiye-kooperatifcilik-stratejisi-ve-eylem-planı adresinden alındı

⁶⁰ *Kooperatif İstatistikleri Odak Noktası: Türkiye. (tarih yok).* 09 20, 2019 tarihinde [ilo.org: www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---coop/documents/publication/wcms_615734.pdf](http://ilo.org/www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---coop/documents/publication/wcms_615734.pdf) adresinden alındı

3.4.1 Uluslararası Örnekler

COOPERMONDO / İtalya⁶¹

Coopermondo, tarım, konut, kredi, tüketim, balıkçılık, turizm ve spor, iş, dayanışma ve sağlık alanında 9 ulusal sektöre) federasyonu bir araya getiren İtalyan Kooperatifleri Konfederasyonu olan Confcooperative'in bir alt örgütlenmesidir. 2007 yılında Uluslararası Kalkınma İşbirliği Derneği olarak kurulan Coopermondo, 2015 yılında İtalyan Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı tarafından resmen bir sivil toplum örgütü olarak kabul edilmiştir. Coopermondo, İtalyan kooperatiflerinin sosyal ve karakteristik özelliklerini uluslararası düzeyde sürdürülebilir bir sosyo-ekonomik kalkınmayı teşvik ederek geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kooperatifleri, her alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi tetikleyen kilit kuruluşlar olarak görmektedir. Bu çerçevede kooperatifleri, ekonomik demokrasinin örneği olarak eşitsizlikleri azaltan, kadınlar ve gençler için iyi işler sağlayan ve eşit fırsatları garanti eden kilit bir unsur olarak ifade etmektedir.

Mondragon Corporacion Cooperativa / İspanya⁶²

Mondragon Kooperatifleri İspanya'nın Bask Bölgesindeki kamu hizmetlerinden yoksun, işsizliğin yüksek olduğu Mondragon kasabasında ekonomik sorunları çözmek amacıyla 1941 yılında Din Adamı Don Jose Maria Arizmendiarieta'nın öncülük ettiği çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır. İlk kooperatif 1956 yılında "Talleres Ulgor SCI" adı ile resmi olarak kurulmuştur. 1956 - 1984 yılları arasında, kooperatif alanındaki büyük gelişme ve sayıdaki artışlardan dolayı, 1984 yılında Mondragon Kooperatif Grubu kurulmuştur. Dünyadaki en büyük işçi kooperatifleri federasyonu olan Mondragon Grubu, 260'dan fazla şirket ve kooperatif, 80.000 üzerinde çalışan ile İspanya dışında birçok ülkede faaliyet göstermektedir. Mondragon çalışanlarının %74'ü kooperatif ortağı işçilerdir. Mondragon'un İspanya dışında 93 işletmesi bulunmakta ve uluslararası piyasalara yapılan satışların %70'i bu tesislerden gerçekleştirilmektedir.

Le Public Space / İngiltere⁶³

Le Public Space, canlı müziği başarıyla sergileyen ve 25 yıl boyunca kalitesini arttırmak için çalışan küçük bir müzik mekanı olan Le Pub'in başarısından ortaya çıkmıştır. Yaptıkları her şeyin her zaman daha iyisini ve daha büyüğünü gerçekleştirme amacı etrafında örgütlenmiş, kar amacı gütmeyen bir topluluktur. Newport halkına, herkese açık, canlı bir sanat alanı sunmayı amaç edinmiştir. Müzik ve sanatın her türlü formunu teşvik ederek çeşitlilik içeren topluma ilham verme amacıyla faaliyet göstermektedir. Şehrin merkezinde yaratıcı bir merkezi ile faaliyet gösteren Le Public Space, hem mevcut hem de yeni izleyicilerini canlı müzik, sanat ve sinemaya bağlamak için Faaliyetlerine devam etmektedir.

⁶¹ COOPERMONDO. (2016). 09 23, 2019 tarihinde coopermondo.it: www.coopermondo.it/en/who-we-are/ adresinden alındı

⁶² Corporación MONDRAGON - Grupo Empresarial Internacional. 20 11, 2019 tarihinde www.mondragon-corporation.com/en/ adresinden alındı.

⁶³ Le Public Space. (2018). 09 23, 2019 tarihinde lepublicspace.co.uk: www.lepublicspace.co.uk/who-are-we adresinden alındı

Fairbnb.coop / İtalya⁶⁴

Fairbnb.coop, 2016 yılında İtalya'da çalışmalarına başlayan, mevcut konaklama platformlarına adil ve sürdürülebilir bir alternatif yaratmak isteyen online platform kooperatifidir. Ziyaretçileri ve ev sahiplerini buluşturan model; Venedik, Amsterdam ve Bologna'da çalışmaya başladıktan kısa süre sonra Avrupa'nın birçok yerine yayıldı. 2018 yılında, tüzel kişilik olarak kar amacı gütmeyen bir kooperatif olarak resmi bir şekilde kuruldu. Fairbnb, diğer konaklama platformlarına benzer miktarda komisyon alır ancak bu komisyonun yarısı sistemin devamlılığını sağlamak için kullanılırken, diğer yarısı yerel projelere aktarılır. Konaklamak isteyenler ve evini/odasını kiralamak isteyenler web sitesi üzerinden hesap oluşturarak sistemde dahil olabilmektedirler.

SEWA (Self Employed Women's Association) / Hindistan⁶⁵

1972 yılında Hindistan'da kurulan SEWA, yoksul ve serbest çalışan, kendi emekleri veya küçük işletmeler aracılığıyla geçimini sağlayan kadın işçilerin örgütüdür. SEWA bir çatı kooperatif örgütlenmesidir. Hindistan'daki kadın iş gücünün %94'ünden fazlası örgütlenmemiş sektörde çalışmakta, bu sebeple yaptıkları iş hesaplanamamakta ve görünür iş gücü olarak kabul edilmemektedir. Korunmasız iş gücü olarak adlandırılan bu grup, kayıtsız kadın işçiler ve görünmez iş gücü olarak açıklanmaktadır. Bu çerçevede SEWA'nın tam istihdam ve kendi kendine yeterlilik/özgüven olmak üzere iki ana hedefi bulunmaktadır ve SEWA, kadın işçileri tam istihdam için örgütlemektedir. Tam istihdam; çalışanların iş güvenliği, gelir güvenliği, gıda güvenliği ve sağlık bakımı, çocuk bakımı gibi haklardan oluşan sosyal güvenlik elde ettiği istihdam anlamına gelmektedir. SEWA bu hedefini gerçekleştirirken Garidi'nin felsefesi olan satya (hakikat), ahimsa (şiddetsizlik), sarvadharm (tüm inançları ve insanları bütünleştirme) ve khadi (yerel istihdamın yayılması ve özgüvenin iletilmesi) ilkelerini takip etmektedir. SEWA kendini hem bir organizasyon hem de emek hareketinin, kooperatif hareketinin ve kadın hareketinin harmanlandığı bir hareket olarak açıklamaktadır.

⁶⁴ A smart and fair solution for community powered tourism. (n.d.). Retrieved December 16, 2019, from fairbnb.coop/

⁶⁵ SEWA. (2009). 09 19, 2019 tarihinde sewa.org: www.sewa.org/About_Us.asp adresinden alındı

3.4.2 Türkiye’den Örnekler

Genedos Kooperatifi⁶⁶

GENEdos yedi kurucu ortak tarafından 1163 sayılı kooperatif ler kanunu hükümlerine göre değişir ortaklı, değişir sermayeli ve sınırlı sorumlu bir gayrimenkul işletme kooperatifi olarak 14 Mart 2016 tarihinde resmi olarak kurulmuştur. Alternatif bir yeni nesil kooperatif eko sistemi modeli yaratmak amccında olan Genedos, süreçlerini sürdürülebilir, açık kaynak, kapsayıcı iş modelleri yaratarak kurgularken toplumsal fayda yaratan sosyal çıktılar yaratır. Alternatif turizm, iyi ve organik tarım projeleri, eğitim, külür projeleri geliştirir. Bu projeler için ulusal ve uluslararası ajanslara fon kaynaklar bulmak adına başvurur. Kentten köye dönüşte iyi yaşam fikrini, gelecek yönetimiyle, sürdürülebilir, temiz enerji yönetişimiyle, topraktan, denizden ve insandan beslenerek gündemine taşır. Yerel kaynaklara saygı duyarak, kalkınma fikirlerine açıktır. Kooperatif olduğu için kör amacı gütmeyen sosyal girişimler kurar. Elde ettiği gelir üyeleri arasında bölüşmez, toplumsal dönüşüm adına Genecos fikrini yaşatacak ve büyütecek yaratıcı iş fikirlerine yatırır. Genedos’da kararlar tüm ortakların katılımıyla, eşit ve demokratik işleyişle alınır.

Inogar⁶⁷

INOGAR, Inovasyon ve Girişim kültürünü sivil toplum, özel sektör, sürdürülebilir kalkınma, kültür-sanat ve teknoloji bakış açısı ile buluşturan yeni nesil kuluçka merkezidir. Türkiye’de girişim ekosisteminin sürdürülebilir kalkınma, yaratıcılık ve teknoloji temelli dönüşümüne öncü olmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede INOGAR kurucuları ve paydaşları arasında girişim eksenli sürdürülebilir bir ekosistem oluşturmayı, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları için fikir ve projelerin gelişmesinin sağlanmasını, yeteneklerin gelişimine ve girişim fikirlerine finansal destek sağlamayı, uluslararası girişim, teknoloji ve sürdürülebilir kalkınma ağları ile Türkiye’deki ağları buluşturmaya, İstanbul’un girişim ağı ile Anadolu’nun girişim ekosistemi arasında köprüler kurmayı, sosyal girişimcilik ve sosyal inovasyon uygulamalarının gelişmesine öncülük etmeyi hedeflemektedir.

Harmoni Kadın Kooperatifi⁶⁸

Harmoni Kadın Kooperatifi; 20 kadın tarafından 2015 yılında resmi olarak kurulmuştur. Kooperatifin amacı, kadınların iş gücüne katılımını desteklemektir. Harmoni, kadınların iş gücünde değer ve itibarını vurgulamak ve özgüvenlerini geliştirecek bir ortam sağlamak için çalışıyor. Harmoni, kadınların çalışmasını teşvik ederek, hem kendileri hem de çocukları ve aileleri için sağlıklı bir gelecek inşa etmelerine yardımcı olmaktadır. Harmoni, aldıkları uluslararası fonlar sayesinde, mesleki eğitimlerin yanı sıra çeşitli sosyal ve kültürel eğitimler de sağlamıştır. Şu ana kadar 160’ın üzerinde kadına iş imkanı ve eğitim sağlamışlardır.

⁶⁶ Genedos Kültür ve Yaşam Kooperatifi. (2019). 09 23, 2019 tarihinde genedos.org: genedos.org/kooperatif/ adresinden alındı

⁶⁷ Inogar. (2019). 09 23, 2019 tarihinde inogar.com: inogar.com/Tr/Hakk%c4%b1m%c4%b1zda# adresinden alındı

⁶⁸ Harmoni Kadın Kooperatifi (2019) 09 23, 2019 tarihinde harmoniyiz.com: harmoniyiz.com/ adresinden alındı

Başka Bir Okul Mümkün (BBOM)⁶⁹

2009 yılında fıkırsel temelleri atılan Başka Bir Okul Mümkün Derneği, 2010 Kasım ayında alternatif bir okul modeli geliştirmek ve bu modelin uygulandığı okullar açmak amacıyla kurulmuştur. 2010 yılı başında toplu buluşmalarına başlayan gönüllü grup, Türkiye'deki mevcut eğitim sisteminin gelişime açık yönlerini tespit etmek, sorunlara çözüm önermek ve sistemli çalışma ile araştırmalara dayanan alternatif bir okul modeli oluşturmak üzere çalışmalara başlamıştır. Bu çerçevede alternatif yöntem ve teknikleri kapsayan, demokratik, katılımcı, toplumsal adalet ilkesine dayanan, ekolojik değerleri merkeze alan ve alternatif eğitim, demokratik yönetim, ekolojik duruş ile özgün finansman eksenlerine dayanan BBOM Modeli geliştirilmiştir. Hem BBOM Modelinin geliştirilmesi hem de BBOM Okullarının hayata geçirilmesi için dernek çatısı altında eğitim kooperatifi modeli geliştirilmiştir ve şu an için BBOM eğitim kooperatifleri Kaş, Ankara, İzmir, İstanbul, Çanakkale, Eskişehir ve Ayvalık'ta faaliyet göstermektedir.

Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi⁷⁰

Dayanışmayı, eşitliği ve iş birliğini destekleyen bir örgütlenme biçiminde ve kooperatifler, çeşitli sivil toplum örgütleri, gruplar ve topluluklar ile birlikte çalışma, gelişme ve ilerleme hedefiyle yedi kadının bir araya gelerek 2017 yılında kurduğu Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi, kar amacı gütmeyen, sosyal bir kalkınma kooperatiftir. Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi, toplumsal sorunların çözümünde eleştirel bir bakış açısını benimseyerek sosyal içerme, toplumsal cinsiyet eşitliği, kültürlerarası çalışmalar, kent çalışmaları, toplumsal kalkınma ve ayrımcılık konularına ilişkin nitelikli ve yenilikçi araştırma, inceleme ve projeler yürütmeyi, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunmayı, var olan sosyal politika ve hizmetleri değerlendirmeyi, insan hakları odağında geliştirmeyi ve desteklemeyi amaçlamaktadır. Kooperatif; sosyal politika ve hizmetlerin değerlendirilmesine, insan hakları temelinde geliştirilmesine ve desteklenmesine yönelik eğitim, araştırma, danışmanlık ve uygulama temelinde öncelikli faaliyet alanlarını toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları, kadına yönelik şiddetle mücadele, kent çalışmaları, toplumsal hareketlilik, toplumsal kalkınma, yoksullukla mücadele, göç çalışmaları, gençlik ve çocuk refahı, bakım hizmetleri ve bakım ilişkileri olarak belirtmektedir.

⁶⁹ BBOM. (tarih yok). 09 19, 2019 tarihinde baskabirolmumkun.net: www.baskabirolmumkun.net/tarihce/ adresinden alındı

⁷⁰ Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi. (2017). 09 19, 2019 tarihinde yeryuzukalkinma-koop.org: www.yeryuzu-kalkinma-koop.org/bizkimiz.php adresinden alındı

Araştırma Bulguları

4

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular sosyal kooperatiflerin özellikleri ve temel yapılanması başlıklarında değerlendirilmektedir. Kooperatif özelliklerin incelenmesinde kuruluş amacı, ortaklık yapısı, ortakların bir araya geliş biçimleri ile kooperatiflerde gönüllü çalışma durumu analiz edilmektedir. Sosyal kooperatiflerin yapılanmasında Türkiye’deki mevcut kooperatif mevzuatına ilişkin kooperatif ortaklarının bilgi düzeyi, iyileştirilmesi gereken yasal alanlar ile kooperatiflerin yerel yönetimler ve diğer kooperatifler iş birliği alanları değerlendirilmektedir.

Araştırma bulgularının analizinde kalitatif ve kantitatif araştırma sonuçları birlikte analiz edilmiş, bulgular değerlendirme için KLT-Kalitatif ve KNT-kantitatif olarak kodlanmıştır.

4.1 Kooperatif Özellikleri

4.1.1 Türkiye’de Sosyal Kooperatiflerin Kooperatifçiliğe Bakışı ve Kooperatif Algısı

Kooperatiflerin Genel Olarak Ülke Ekonomisi ve Toplum İçindeki Yeri ve Faydaları (KLT)

Kooperatifçiliğin ülke ekonomisi, sosyal yapı, refah, toplumsal gelir ve hak eşitliği için gerekliliğine inanılmaktadır. Batı toplumlarında kooperatiflerin ülke ekonomisindeki payı, devletin ekonomi içerisinde kooperatiflere verdiği önem örnek olarak gösterilmektedir. Sadece batı toplumları değil, Hindistan ve Pakistan gibi gelişmekte olan ülkelerde de kooperatifçiliğin Türkiye’ye göre çok önde olduğu (bankaları olan kooperatifler örnek verilmektedir) belirtilmektedir. Kooperatiflerin birçok ülkede ekonomi içerisinde %40'lara varan pay sahibi olduğu, devletin verdiği birçok hizmeti kooperatifler aracılığıyla vererek hizmet ve refahın toplum içerisinde daha adaletli dağılımını gözettiği düşünülmektedir.

Kooperatiflerin kamunun adaletli gelir dağılımına, sağlıklı/ ucuz ürünleri tüketmesi açısından taşıdığı önem vurgulanmakta; ekonomik faydanın dışında kooperatiflerin toplum içerisindeki dezavantajlı kitlelerin sosyalleşmesi, kültür, sanat, eğitim ve hizmetlere erişmesi açısından fayda sağladığı düşünülmektedir.

Sosyal Kooperatifler Kendilerini Nasıl Tanımlıyor (KLT)

Araştırma doğrultusunda telefon anketi yoluyla sorulan sosyal fayda, görüşülen sosyal kooperatif kurucuları, ortakları ve yöneticilerine kendilerini nasıl tanımladıkları sorulmuştur. Kantitatif yoluyla elde edilen veriler ve kalitatif araştırmanın “BÖLÜM 1: SOSYAL KOOPERATİF TANIMI” kapsamında verilen cevaplar kapsamında, sosyal kooperatifler için genel bir tanım yapılabilir. Sosyal kooperatifler; kendilerini belirli

bir kitleye (düşük sosyo-ekonomik seviyede olup sosyal hayattan uzak olan kadınlar, zihinsel ve bedensel engelliler, iş hayatından ayrılmış ve emekliliğinde düşen geliri ile birlikte alıştığı yaşam seviyesinden uzaklaşan ev kadınları, vb.) fayda sağlamak, hedef kitlesinin yaşamına hem ekonomik hem de sosyal açılardan katkıda bulunma amaçlı yapılar olarak tanımlamaktalar. Örneğin kırsal kesimde ya da taşrada yaşayan kadınların kooperatif bünyesinde bir üretim sürecine katılması bu kadınların evden çıkarak sosyalleşmelerini, kooperatif bünyesindeki eğitimlerle kişisel gelişimlerini sağlamalarını, sağlanan ekonomik fayda ile hem kendilerinin hem de ailelerinin refahına katkı sağlamalarını, kültürel – ekonomik – sosyal gelişme sayesinde aile içinde ve toplumda birey olarak fark edilip özgüven sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bütün bu kazanımları sadece kooperatife dâhil olan kadın değil, onun eşinin kadına bakışını, çocuklarına yaklaşımını ve onların yetişmesini de iyileştirdiği için toplumun gelişiminde de önemli rol oynamaktadır.

Sosyal kooperatifler kamu yararı misyonunu açıkça tanımlarlar ve bu misyonu doğrudan kamu yararı için mal ve hizmetlerin üretimiyle gerçekleştirirler. Öncelikli amaçları olarak, kamu ve özel sektörün tek başına çözüm üretemediği veya çözüm üretmekte yetersiz kaldığı özellikle sosyal, sağlık, eğitim ve çevre hizmetlerinin sağlanması ve dezavantajlı grupların iş gücüne katılımının desteklenmesidir.

4.1.2 Sosyal Kooperatiflerin Kuruluş Amacı

Sosyal Kooperatiflerin Kuruluş Amacı ve İlkeler (KLT)

Sosyal kooperatifler kuruluş aşamasında kooperatifçilik ilkelerinin hepsini benimsemektedir. Her ne kadar bütün ilkelere eşit yaklaşılmakta ise de “Eğitim, öğretim ve bilgilendirme” ve “Toplum yararını gözetme” ilkeleri ön planda yer almaktadır. Bunun dışında çatı yapıların faydaları sıklıkla dile getirilse de mevcut koşullarda “Kooperatifler arası işbirliği” ilkesinin altının doldurulması konusunda zorlanılmaktadır.

Kuruluş Aşamasında Ortakların, Kamunun, Yerel Yönetimlerin Payı ve Bunun Sonraki Süreçlerde Etkisi (KLT)

Sosyal Kooperatiflerin kuruluşu esnasında 2 farklı süreç ön plana çıkmaktadır. Genel olarak rastlanan yapı kooperatif kurucu ortaklarının toplumun belirli bir kesimini hedefleyerek bu kesime fayda sunma amaçlı bir kooperatif oluşturmalarıdır. Dernek ve vakıfların ticari faaliyetlerde yaşadıkları zorluklar ve toplumun dernek ve vakıflara mesafeli yaklaşımı bu aşamada kooperatifi daha cazip bir çözüm olarak öne çıkarmaktadır. Ayrıca özellikle kadınları hedefleyen kooperatiflerin, başlangıç aşamasında kadınların ve ailelerinin “kadının evden çıkması” ve “ev dışı başka bir yapıda yer alması” konusundaki bariyerlerin yıkılmasında daha etkili olduğu düşünülmektedir.

Ortakların inisiyatif ve girişiminin dışında yerel yönetimler ve kamu kuruluşlarının (valilik, kaymakamlık vb.) öncü olduğu kooperatifler de mevcuttur. Ancak bu kooperatiflerin öncü olan kurum ve kişilerin başta gösterdikleri çaba ve destek sayesinde kendi ayakları üzerinde duramayan yapılar oldukları ve bu destek azaldığı ya da kaybolduğu zaman var olamayıp sürdürülebilirlik sorunu yaşadıkları gözlemlenmiştir.

4.1.3 Ortaklık Yapısı (KNT-KLT)

Kalitatif araştırma bulgularına göre sosyal kooperatifler içerisinde demokratik ve yatay bir yapı gözlemlenmektedir. Bu nedenle kooperatifler içerisinde kurucular, ortaklar, yönetim kurulu, çalışan ya da gönüllüler arasında sorumluluk ve katılım açılarından belirgin bir farklılık gözlemlenmemektedir. Bu yapı, kooperatiflerin demokratik ve açık bir işleyişe sahip olmasını getirmekle beraber verimliliğini, hızlı ve etkin kararlar alabilmesini engellemektedir. Sosyal kooperatifler kişisel ego ve yatay yapı içerisinde kişilerin kendi kararlarını kabul ettirme isteklerinin işlevsizliği de beraberinde getirdiğini düşünmektedirler. Kooperatifler için bu noktada ortaya çıkan bir ihtiyaç noktası da kooperatif içerisinde yer alan tüm bireylere demokratik, paylaşımcı ve eşit yapı içerisinde kooperatif çıkarlarını düşünerek hareket eden bir düşünce kazandırılmasıdır.

Kantitatif araştırma bulgularına göre görüşülen sosyal kooperatiflerin ortalama 31 ortağı bulunmaktadır. Ortak olan grupların başında ise üreticiler (%66), çalışanlar (%62), tüketiciler (%43), müşteriler (%33) gelmektedir.

4.1.4 Ortakların Bir Araya Gelişi (KLT)

Sosyal kooperatiflerin kuruluşu sırasında ortakları bir araya getiren en önemli unsur, sağlanacak sosyal fayda ve kişilerin bu fayda için duydukları manevi tutkudur. Günlük hayatta birbirleriyle tanışıklığı olan ortaklar olduğu gibi akademisyenler, avukatlar, aktif/ emekli beyaz yakalılar vb. bu amaçla bir araya gelebilmektedir.

Sosyal kooperatiflerin kurucu ortakları 3 ayrı şekilde incelenebilir:

Fayda sağlanması hedef kitleye mensup ya da bu kitle ile yakın ilişki içerisinde olanlar. Örneğin engelli çocuğa sahip bir annenin engelli bireylerin eğitimini hedefleyen bir kooperatifin kurucu ortağı olması.

Ekonomik, sosyal veya ekonomik açıdan belirli bir donanımına sahip olup toplum yararına bir görev edinmek isteyenler. Örneğin aktif olarak çalışan ya da emekli bir beyaz yakalının banliyöde yaşayan düşük gelir seviyeli kadınların gelişimine yönelik bir kooperatifte yer alması.

Kooperatifin faaliyet alanı ile ilgili meslek sahipleri. Örneğin taşrada yaşayan kadınların ekonomik kazanç sağlamaları için çanta üretmeleri ve bu süreçte eğitim görmeleri için kurulan bir kooperatifte yer alan çanta dizayn eden sanatçılar, eğitim süreçlerinde yer alan akademisyenler veya kooperatif finansal süreçlerinde rol alan beyaz yakalı finans yöneticileri.

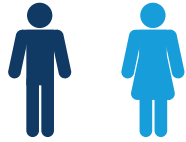
4.1.5 Yönetim Kurulu Özellikleri

Sosyal kooperatiflerde yönetim kurulunun cinsiyet dağılımında eşitlikçi yapının varlığı dikkat çekmektedir. Araştırmaya göre görüşülen kadın kooperatiflerinin tamamının yönetim kurulu başkanı kadındır ve sosyal kooperatiflerin sadece %15'i yönetim kurulunda farklı gruplar için seçim kotası uygulamaktadır.

YÖNETİM KURULU CİNSİYET DAĞILIMI (%)

Sosyal kooperatiflerde yönetim kurulunun cinsiyet dağılımında eşitlikçi yapısı dikkat çekmektedir.

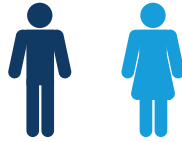
YÖNETİM KURULU BAŞKANI

%47 %53

Baz: 144 (Toplam Baz)

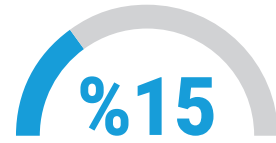
2. YÖNETİM KURULU BAŞKANI*

%40 %60

Baz: 131 (2. başkanı olan kurumlar)

* Kooperatiflerin %9'nun ikinci başkanı yoktur.

Yönetim kurulunda farklı gruplar için belirlenmiş bir seçim kotası var diyenler

Baz: 144 (Toplam Baz)

4.1.6 Gönüllü Çalışma Durumu (KNT)

Gönüllü çalışma, sosyal kooperatifler için faaliyetleri yürütebilmek ve kooperatifin sosyal etkisini gemişleyebilmek adına gerekli olan insan kaynağını sağlamaktadır. Sosyal fayda

amacıyla faaliyet gösteren ve özellikle maddi kaynak sıkıntısı çeken sosyal kooperatifler için gönüllü çalışma büyük bir önem taşımaktadır. Gönüllü çalışmanın sosyal kooperatifler arasında yaygınlığı en temel ayırt edici özellikler arasında yer almaktadır.

Gönüllü çalışma mevcut
diyenlerin oranı

GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA DURUMU

Her 10 sosyal kooperatiflerin 8'inde gönüllü çalışma imkânı vardır.

4.1.7 Sosyal Kooperatiflerin Temel Amaçları ve Hedeflenen Kitleler (KLT)

Sosyal kooperatiflerin toplum bünyesindeki dezavantajlı kitleleri hedeflemesi gerektiği düşünülmektedir. Bu kitleler içerisinde farklı kriterler açısından ele alınsa da genel olarak kadınlar ön plana çıkmaktadır.

- Düşük sosyoekonomik statü ve gelir grubuna ait kadınlar
- Kırsal kesimde yaşayan, sosyal hayata katılım konusunda kendileri ve çevreleri tarafından empoze edilen bariyerlere sahip kadınlar
- Emekli olmuş, gelir seviyesi düşmüş ve bu nedenle alıştıkları sosyal hayata devam etmekte zorluk çeken kadınlar

Bunun dışında engellilerin eğitim, sosyal hayata entegrasyon ve diğer günlük ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen kooperatifler; toplumun (özellikle kırsal kesimde) sanata bakışını ve yaklaşımını geliştirmeyi hedefleyen kooperatifler; global kabul görmüş ilkeler çerçevesinde eğitim imkânlarını sunan eğitim kurumları sağlamayı hedefleyen kooperatifler öne çıkmaktadır.

4.1.8 Faaliyetleri ve Gelir Kaynakları (KNT-KLT)

Sosyal Kooperatiflerin Faaliyetleri (Eğitim, Üretim, Tüketim vb.)

Sosyal Kooperatiflerin Eğitim/ Üretim/ Tüketim olarak odaklandıkları ana faaliyet alanı olmakla beraber genel olarak kooperatifin sürdürülebilirliğinin sağlanması için ana faaliyet alanları dışında da yetkin olmaları gerekmektedir. Özellikle hedefledikleri kitleye fayda sağlama açısından farklı faydaların sunuluyor olması istenmektedir. Örneğin düşük sosyoekonomik gelir grubundaki kadınların sosyal hayata katılımının artırılması için kadınların üretimine dayalı bir kooperatif aynı zamanda kadınların eğitimine de yönelmektedir.

Sosyal Kooperatifler Kuruluş Aşamasında Kendilerini Nasıl Görüyorlar (KLT)

Sosyal kooperatifler özellikle kuruluş aşamasında kendilerini faaliyet ve yürütme konusunda yetkin ve yeterli görmektedir. Ancak kuruluş aşamasında öngörülen ve

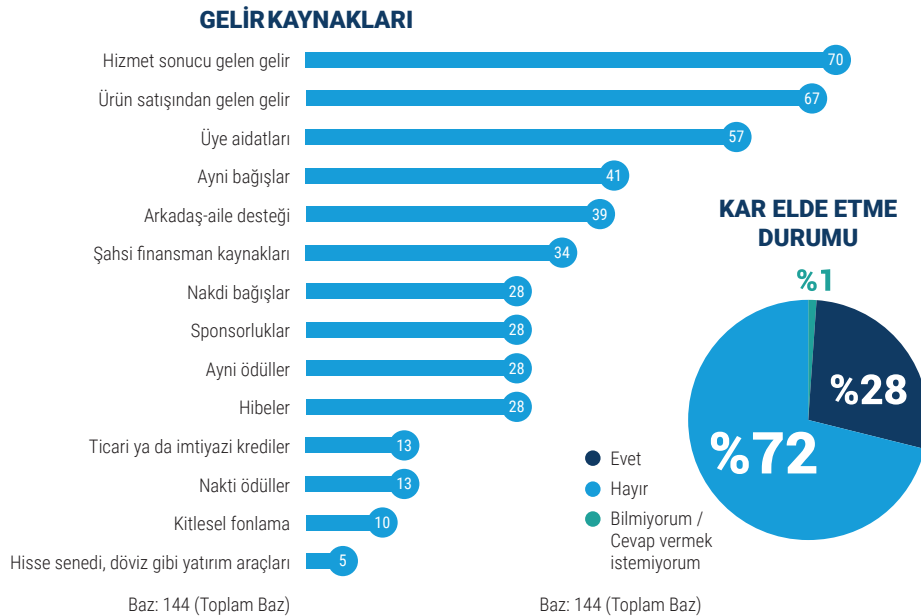
planlanan faaliyet/ fayda sonrasında kooperatifler yeni proje alanı yaratma, yeni fayda grupları belirleme ya da fayda sağlanacak mevcut kitlelere yeni projelerle destek oluşturma konusunda eksiklik hissetmekte. Bunun sonucunda sosyal kooperatifler kuruluş aşamasında hedeflenen kaynak ve faydaları zaman içerisinde geliştiremedikleri için sürdürülebilirlik alanında sıkıntı yaşamaktalar.

Kooperatiflerin kuruluş aşamasında ve ileriki safhalara da faydalı olacak en önemli gelişim noktası planlama olarak gözükmektedir. Kısa, orta ve uzun vadeli planlama yapılması; projelerin ve süreçlerin tüm yönleri ile ele alınması; eksik ve ihtiyaç alanlarının doğru belirlenip bunlar için etkili ve kalıcı çözümler belirlenmesi konusunda kooperatiflerin geliştirilmesi, Türkiye'deki sosyal kooperatifçiliğin gelişimine önemli katkı sağlayacaktır.

Sosyal kooperatifler üretim, karlılık, iş geliştirme konularında kuruluş aşamasından sonra esneklik, uyum ve değişim konusunda kendilerini yetersiz ve yavaş görmektedir. Bunun sonucunda da sürdürülebilirlik, kooperatifin ayakta kalması ve hedef kitlelere fayda sağlaması için gerekli karlılığı sağlama konusunda ortakların, kamu kurumlarının ya da yerel yönetimlerin desteğine ihtiyaç duymaktalar. Bu noktada da sosyal kooperatifler ya aradıkları desteği bulmakta ya da işlevsiz bir duruma dönmekte. Sosyal kooperatiflerin, kuruluş aşamasındaki ilkeleriyle ters düşmeyecek ancak bütçe planlama, üretim, karlılık vb. konularda sürdürülebilirliği sağlayacak bir yönetim şekli ve anlayışına kavuşturulması önem teşkil etmektedir.

Gelir Kaynakları (KNT)

Gelir kaynaklarının başında hizmet sonucu gelir, ürün satışı ve üye aidatları gelmektedir. Bu gelirlerin %28'inden kar elde edilmektedir. Bu kar ise çoğunlukla kooperatifin hedefleri, büyüme ve gelişme faaliyetlerinde kullanılmaktadır.

Faaliyet Aşamasında Sosyal Kooperatiflerin Gelişim Alanları (KLT)

İhtiyaç/ Pazar/ Hedef Kitle belirlenmesi: Toplumsal fayda hedefi ile yola çıkan ve kâr amacı gütmeyen kooperatifler serbest piyasa ekonomisi içerisinde birçok ticari kurum ile rekabet etmeye çalışmaktadır. Ayrıca doğru stratejiler ve kararlar neticesinde kooperatifler hedefledikleri kitlelere amaçladıkları faydayı maksimum düzeyde ulaştırabilirler. Bu nedenle ihtiyaçların, pazarın, hedef kitlenin ve ürün/ hizmetin belirlenmesi aşamalarında kooperatiflerin doğru kararlar alabilecek donanımına kavuşturulması ya da bu kararlarda yönlendirilmesi gerekmektedir.

Pazarlama, tanıtım, halkla ilişkiler, sosyal medya: Sosyal kooperatifler ortak/ çalışan/ gönüllü kazanımı; kooperatife destek sağlanması, hedeflenen kitleye ulaşılması ve faaliyetlerinin duyurulması ve hatta üretim ve hizmetleri için pazar yaratılması konularında başarılı olmak ve potansiyellerini gerçekleştirmek için tanıtım, pazarlama, halkla ilişkiler ve sosyal medya kullanımı gibi konularda yetkin olmalıdır. Bu konularda kooperatiflerin bilgi ve becerilerinin yükseltilmesini sağlayacak her türlü eğitim, destek ve danışmanlık kooperatiflerin sürdürülebilirliğini ve büyümesini sağlayacağı gibi, kooperatiflerin daha geniş kitlelere ulaşmasıyla kooperatiflere toplum ve kamu kurumlarının bakış ve yaklaşımlarını da değiştirecektir.

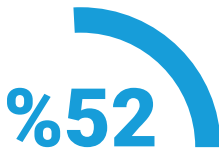
Finansal yönetim, kar oluşturulması, karın kullanımı: Sosyal faydayı ön planda tutan kooperatifler için kâr oluşturulması sadece bir yan fayda gibi görülmekte hatta fayda sağlanacak hedef kitle dışında birisine bir kazanç sağlanmasından uzak durulmaya çalışılmaktadır. Ancak sürdürülebilirlik ve gelişim açısından kooperatiflerin kendi kendilerine ayakta duran, hatta gelişim için kendisine kaynak yaratan bir yapıya kavuşması kooperatiflerin sağlıklı ve devamlı bir yapıya kavuşmaları açısından önem taşımaktadır.

4.1.9 İş Birliği Yaklaşımı (KNT)

Sosyal kooperatiflerin %52'si bireysel anlamda diğer kooperatiflerle ortak çalışması olduğunu belirtmiştir. Ancak, kurum bazında ortak çalışmayı düşük olarak belirtmişlerdir. Bu yüzden, kooperatifler arası ortak çalışma yaklaşımının olumlu olduğu söylenebilir.

İŞ BİRLİĞİ YAKLAŞIMI

Sosyal kooperatiflerin %52'si diğer kooperatiflerle ortak çalışması olduğunu belirtmiştir.

Diğer kooperatiflerle iş birliği-
miz var diyenlerin oranı

4.2 Sosyal Kooperatiflerin Yapılandırılması

4.2.1 Sosyal Kooperatiflerin Önündeki Engeller (KNT)

Sosyal kooperatif gelişiminin önündeki engellerin başında (%39) vergilendirme ve diğer maliyetler, ardından (%35) hukuki zorluklar gelmektedir. Özetle, kanuni alandaki hem maddi hem de hukuki zorluklar en büyük engeller olarak görülmektedir.

SOSYAL KOOPERATİF GELİŞİMİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER (%)

Sosyal kooperatif gelişiminin önündeki engellerin başında kanuni alandaki hem maddi hem de hukuki zorluklar gelmektedir.

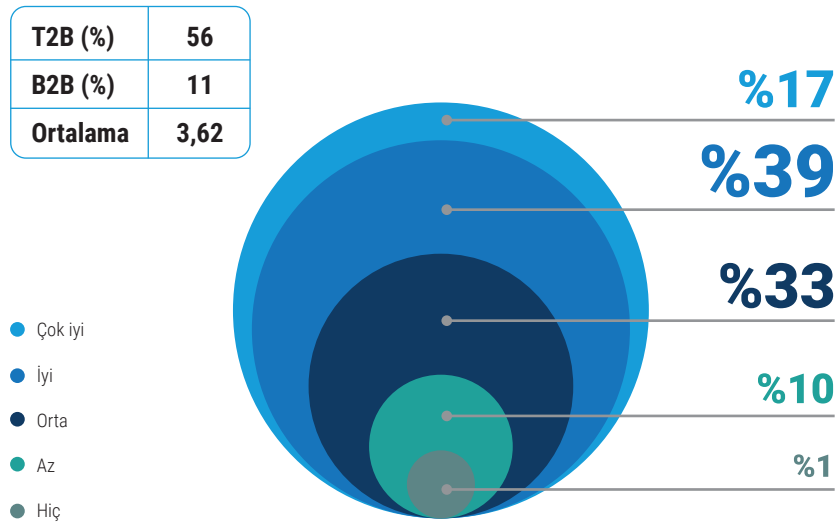

4.2.2 Kooperatifçilik Kanunu Farkındalığı (KNT)

Kooperatifçilik kanunu hakkında sosyal kooperatiflerin %89'u fikir sahibidir. Ama bu kanunu iyi bildiğini belirtenlerin oranı %56'dır.

KOOPERATİFÇİLİK KANUNU BİLGİ DÜZEYİ (%)

Kooperatifçilik kanunu hakkında sosyal kooperatiflerin %89'u fikir sahibidir. Ama bu kanunu iyi bildiğini bilenlerin oranı %56'dır.

4.2.3 Kuruluş Süreçleri ve Bu Süreçte Yaşanan Sıkıntılar (KLT)

Sosyal kooperatiflerin tüm süreçler içerisinde en çok zorlandıkları ve iyileştirme bekledikleri aşama kuruluş aşamasıdır. Bu süreçte yaşanan sıkıntılar:

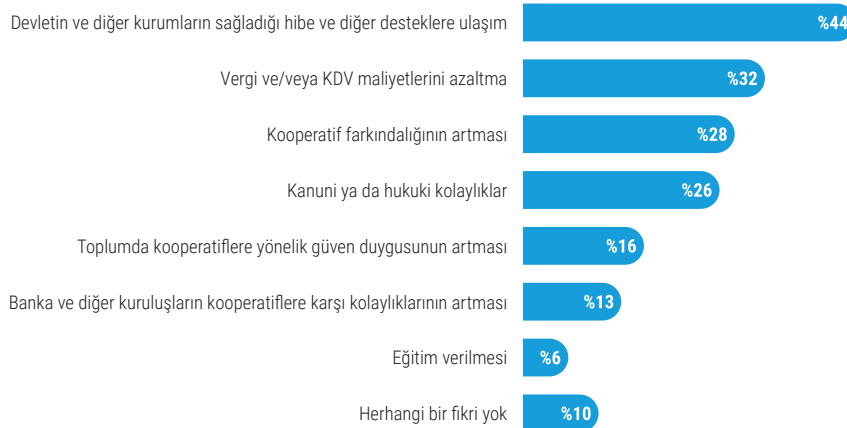
Tablo 12. Kuruluş Sürecinde Yaşanan Sıkıntılar

Planlama	Mevzuat ve Bürokrasi	Eğitim ve Danışmanlık
Doğru kooperatif türünün belirlenmesi	Uzun, zahmetli bürokratik süreçler	Çalışan/ gönüllü ve Pazar bulunması için kooperatiflerin tanıtım, PR, sosyal medya kullanımı konularında bilgilendirilmesi/ yönlendirilmesi
Doğru hedef kitle, doğru faydanın belirlenmesi, faydayı sağlamak için gerekli olan eğitim/ üretim süreçlerinin belirlenmesi		Süreç hakkında yönlendiren danışılacak kurum eksikliği ve bilgi
Sürdürülebilirlik açısından kooperatifin oluşum sürecinde doğru planlama yapılabilmesi		
Üretim yapan kooperatifler için doğru ürün seçimi, pazar belirlenmesi ve pazarlama faaliyetleri konusunda danışmanlık ve yönlendirme		

4.2.4 Sosyal Kooperatifler Mevzuatına Dair (KNT-KLT)

Sosyal kooperatiflerin %98'i bu alanda mevzuatın oluşturulmasını istemektedir. Mevzuattan öncelikli beklentileri ise maddi desteklerdir; hibe gibi finansal desteklere kolay ulaşma, vergi/ KDV maliyetlerinin azaltılmasıdır. İkinci planda ise kooperatif farkındalığının artırılmasına yönelik destekler ve hukuki kolaylıklardır.

MEVZUATTA SUNULMASI İSTENEN FAYDALAR

Kalitatif araştırma bulgularına göre mevzuat konusunda kooperatiflerin vergi/ ihale/ bürokratik gereklilikler için yerel yönetimlerin desteğine ihtiyaçları vardır. Kooperatiflerin lobicilik ve savunuculuk konusunda daha bilinçli ve aktif olarak yerel yönetimlerin desteğini sağlamak için daha pro-aktif hale getirilmesi gerekmektedir.

4.2.5 Yerel Yönetimlerle İlişkiler (KLT)

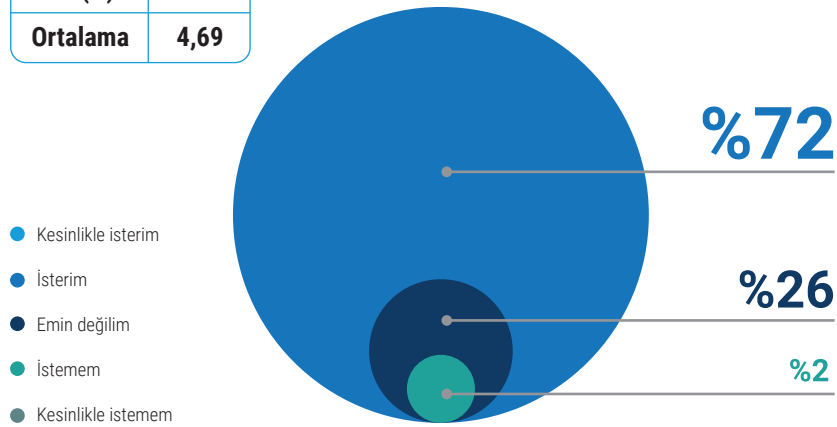
Kooperatifler yerel yönetimler ile olan ilişkilerini iki aşamada ele almaktalar. Kuruluş aşamasında yerel yönetimler kooperatiflere destek hatta kimi durumlarda öncü olmaktadır. Kooperatif ihtiyacı ve faydaları kooperatif kurucuları yerine yerel yönetimlerce ya da beraber belirlendiği durumlarda yerel yönetimler kooperatiflere lojistik, ofis, maddi kaynak, tanıtım, pazarlama ve satış konularında destek ve hatta ürün alımı yaparak katkıda bulunmaktadır.

Kuruluş aşaması sonrasında ise yerel yönetimlerle ilişkiler zayıflamakta ve kooperatifler alıştıkları ve bekledikleri desteği görememektedir. Aynı zamanda siyasi gelişmeler sonucunda yerel yönetimler ile olan ilişkiler dönemsel olarak kalmakta, yeni gelen yönetimler önceki yönetimlerin politikalarını sahiplenmemektedir. Sosyal kooperatifler bu duruma karşı apolitik bir duruş sergileyerek kendilerini güvenceye almakta ancak bu koşulda da her daim aldıkları destek sınırlı kalmaktadır. Bazı kooperatifler bunun üstesinden gelmek amacıyla kooperatifler politize olmadan mevcut siyasi yapı ve yönetimlerle de iyi ilişkiler kurarak bu kurumların desteğini almaya çalışmaktadır.

MEVZUAT OLUŞMASI İSTEĞİ (%)

Kooperatifçilik kanunu hakkında sosyal koorepatiflerin %89'u fikir sahibidir. Ama bu konuyu iyi bildiğini belirtenlerin oranı %56'dır.

T2B (%)	98
B2B (%)	-
Ortalama	4,69

Olası geliştirme, ortaklık, fayda alanları: Kooperatiflerin yerel yönetimlerden öncelikli beklentisi bir dernek ya da vakıftan çok devletin ve yerel yönetimlerin kamu yararına olan çalışmalarını üstlenecek ve topluma yarar sağlayacak her çalışmada kamu kurumları ile beraber hatta onların önünde yer almaktır. Bu çerçevede beklentiler:

- Kamu ihalelerinde kooperatiflerin diğer işletmelere göre kamu yararı gözetmesi açısından ayrıcalık ve önceliğe sahip olması
- Kamu hizmetleri ve harcamalarının kooperatifler üzerinden gerçekleştirilmesi için geliştirmeler yapılması (örneğin belediyelerin sağladıkları yaşlı/ engelli/ çocuk bakımı hizmetlerinin konu ile ilgili kooperatiflerce gerçekleştirilmesi)
- Yerel yönetimler ve belediyelerin sosyal kooperatifler için ofis, lojistik destek, iş birliği sağlama gerekliliğinin yerel yönetim anlayış ve ilkelerine dâhil edilmesi

4.2.6 Lobicilik ve Savunuculuk (KLT)

Sosyal kooperatiflerin eğitim ve gelişime en açık oldukları alanlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Kooperatifler lobicilik faaliyetlerini nasıl yürütecekleri, bu faaliyetlerde nasıl gelişim gösterebilecekleri ve bunun sonucundaki olası faydaları konularında bilinçlendirilmelidir. Ayrıca aynı bölge içerisinde ya da aynı faaliyet alanında yer alan kooperatiflerin birleşerek ortak lobi faaliyetleri yürütmesinin sağlanması da lobicilik faaliyetlerinin etkisini arttıracaktır. Sosyal kooperatiflerin çoğunluğunun sahip oldukları hak ve ayrıcalıklar konusunda bilgi sahibi olmadığı ve sahip oldukları haklara sahip çıkıp savunma konusunda yetersiz oldukları gözlemlenmiştir. Belediyelerin kooperatiflere kanun ile belirlenmiş arsa tahsis hakkı, kooperatiflerin meclis toplantılarına katılıp gündem ve kararlar için lobi faaliyetlerinde bulunabilme imkânları gibi haklarının kooperatiflere detaylı olarak aktarılması gerekmektedir.

4.2.7 Kooperatifler ve İletişim (KLT)

Ortaklar, Çalışanlar, Gönüllüler ve Paydaşlar Kapsamında İç İletişim

Sosyal kooperatiflerde demokratik yapı ve açık iletişim ön planda tutulmaktadır. Ancak bu özellik kooperatiflerin verimliliğini ve karar alma hızlarını olumsuz olarak etkilemektedir. Her bireyin görüşüne ve fikrine eşit önem verilmesi, ister çalışan ya da gönüllü olsun isterse ortak; kişilerin kendi ego ve hırsları nedeniyle doğru karar alınma sürecini baltalamaktadır.

Bu alanda kooperatiflerde kişisel gelişim, demokratik yapı içerisinde karar süreçlerine katılım konularında gelişim alanı olduğu ve bu alanlarda sağlanacak eğitimlerin faydalı olacağı gözlemlenmiştir.

Fayda Sağlanacak Kitleye Kooperatifin Anlatılması, Yeni Ortak/ Çalışan/ Gönüllü Kazanımı Konusunda İletişim

Kooperatifler kuruluş sonrasında özellikle fayda sağlamayı hedefledikleri dezavantajlı gruplara kooperatif yapısını ve amacını anlatma ve kabul ettirme konusunda zorlanmaktadır.

Sosyal kooperatiflerin çoğunluğunu oluşturan kadın kooperatifleri kadının sosyal hayata entegrasyonu ve toplum içerisinde birey olarak ön plana çıkarılmasını hedeflerken düşük sosyoekonomik seviyedeki kitlelerde, erkek egemen yapının hâkim olduğu taşra ve banliyö alanlarında bu amaç sadece erkek değil kadınlar tarafından da bariyerlerle karşılanmaktadır. Dernek ve vakıflara kıyasla daha kooperatiflere daha ılımlı yaklaşılmakta ve sağlanan sosyal/ kültürel faydaların yanında ekonomik getiri vaadi de bariyerlerin kırılmasında etkili olmaktadır.

Bu noktada doğru iletişim dili, iletişim mecrası ve hatta iletişim kuracak kişilerin doğru seçilmesi kooperatiflerin başarısını direkt olarak etkilemektedir. Sosyal kooperatiflerin iletişim alanında hem farklı kooperatiflerin tecrübelerinden faydalanmaları hem de bu alanda mentörlük/ danışmanlık hizmeti almaları faydalı olacaktır.

Pazar, Müşteri, Destek Sağlanması Konusunda Tanıtım / PR / Reklam / İletişim

Sosyal kooperatifler benimsedikleri ilkeler ve amaçladıkları faydalar odaklı çalışmalar yürütmektedir. Kendilerini kâr amaçlı kooperatiflerden ya da ticari işletmelerden net olarak ayırmaktalar. Ancak kooperatiflerin gönüllü, çalışan kazanımı; üretim/ eğitim faaliyetlerinin hedef kitle ya da potansiyel alıcılara ulaştırılması, toplum ve kamu kurumlarından destek sağlanması konularında iletişim ve tanıtım faaliyetleri yürütmeleri oldukça önemlidir.

Yerel Yönetim ve Kamu Kurumları İle İletişim

Kooperatiflerin var oluş amaçlarının temel olarak yerel yönetim ve kamu kurumlarıyla paralel olduğunun, kooperatiflerin gelişimine destek olmanın bu kurumlar için bir lütuf yerine bir görev olduğunun bu kurumlarca içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada sosyal kooperatiflerin doğru kişilerle, doğru zamanlarda, doğru bağlantılar kurması, sağlanan/ sağlanacak faydanın doğru bir dille aktarılması gerekmektedir. Ayrıca özellikle yerel yönetimlerin harekete geçirilmesi için kooperatiflerin toplum gözündeki yerinin iyileştirilmesi ve kooperatiflerin kendilerinin toplum için bir ek fayda yerine bir ihtiyaç olduklarının aktarılması gerekmektedir.

4.2.8 Eğitim Programı ve Beklentiler (KNT-KLT)

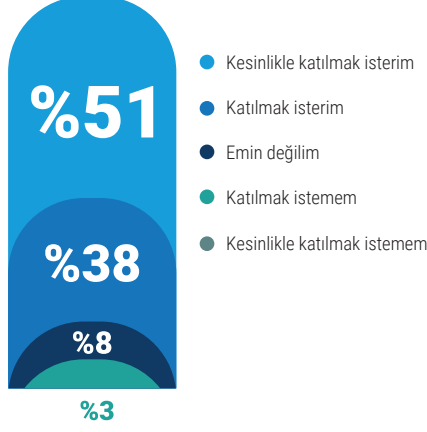
Kantitatif araştırma sonuçlarına göre sosyal kooperatiflerin %88'i kendi alanlarıyla ilgili düzenlenecek bir eğitime katılmak istemektedir. Eğitim içeriği olarak da yönetim, organizasyon ve sürdürülebilirlik alanlarında danışmanlık beklentileri öncelikli sıralarda yer almaktadır. Eğitimci rolünde ise kamu kurumları ve yurt dışından gelen eğitmenleri görmek istemektedirler. Bu eğitim kapsamında 2 günlük bir zaman çerçevesi belirlenmesini istemektedirler.

EĞİTİM PROGRAMINA KATILMA EĞİLİMİ

T2B (%)	88
B2B (%)	3
Ortalama	4,35

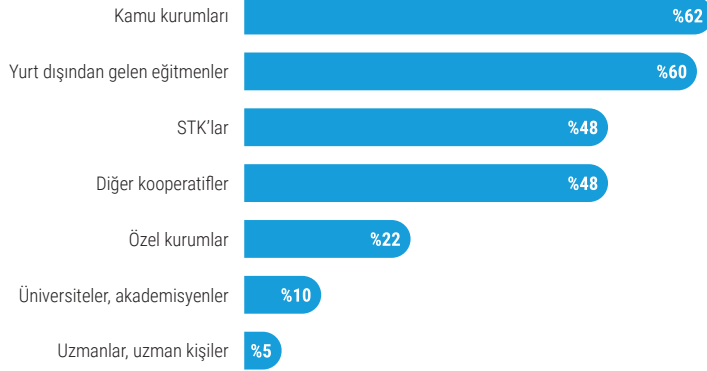
EĞİTİM ZAMANI PLANI

Sosyal kooperatifçilik üzerine düzenlenecek bir eğitimin haftada 2 gün olması istenmektedir.

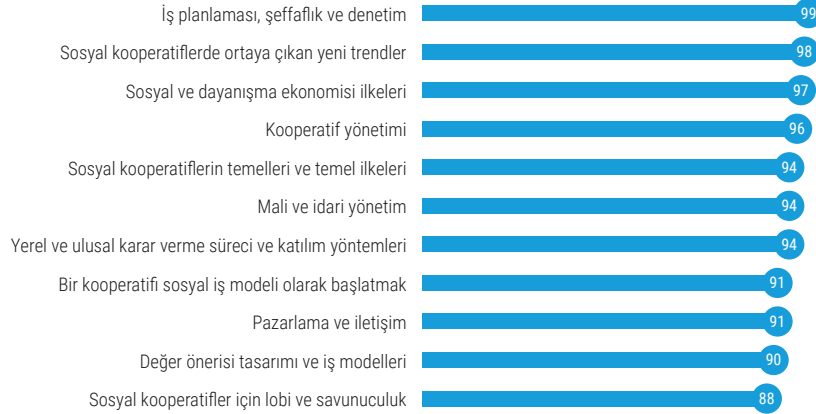
Baz: 144 (Toplam Baz)

MEVZUATTA SUNULMASI İSTENEN FAYDALAR

Baz: 144 (Toplam Baz)

EĞİTİMDE İSTENEN İÇERİKLER

Baz: 144 (Toplam Baz)

Eğitim, Danışmanlık ve Bilgi İhtiyaçları (KLT)

Doğru kooperatif türünün belirlenmesi: Kooperatifler kuruluş aşamasında kooperatif türüne karar verirken aşağıdaki bilgi kaynaklarına başvurmalıdır:

Kulaktan dolma bilgilerle: Daha önce kooperatif deneyimi olan sosyal çevre bu konuda yardımcı olmakta ancak eksik bilgilere dayanan bu yönlendirme sağlıklı olmamaktadır.

Kuruluş aşamasında ilişkide oldukları resmî kurumların yönlendirmesiyle: Bakanlık, ticaret il müdürlükleri, vergi daireleri, noter gibi farklı makamlar kuruluş aşamasında kooperatifleri yönlendirmekte ancak bu aşamada farklı kişilerden gelen farklı bildirimler kafa karışıklığına yol açmaktadır.

Kuruluş aşamasında çalışılan muhasebecinin yönlendirmesiyle: Kooperatif muhasebesini yürütmek ayrı bir uzmanlık gibi görülmektedir. Bu nedenle her muhasebeci bu iş için uygun görülmemektedir. Buna rağmen bazı muhasebeciler yüksek ücret almak adına kurucuları yanlış yönlendirmekte ve hem maddi kayba sebep olup hem de işleyişi zorlaştırmaktadır.

Kooperatiflerin kuruluş öncesinde tüm süreçlere hâkimiyetini arttıracak, kuruluş aşamasında doğru seçimler yapmalarını sağlayacak ve karışık gördükleri bürokratik süreçlere hâkim olmalarını sağlayacak eğitimlere ihtiyaçları vardır. Farklı bölgelerde ve dönemsel olarak gerçekleşecek bu eğitimlerin kooperatif kurulum sürecinde zorunlu hale getirilmesi ya da kurulum sürecinde diğer kooperatifler ve muhatap olunan resmi kurumlarca özendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu eğitimler, kurucular üzerinde fazladan maddi bir yük oluşturmamalıdır.

Amaç, fayda, hedef ve faydalanacak kitlenin belirlenmesi: Kooperatiflerin toplum içerisinde hangi kitleye ulaşip bu kişilere hangi faydaları sağlayacağı; tüm bunlar sonucunda bu kitlenin ve bu vesile ile toplumun hangi kazanımlarda bulunacağını belirlenmesi ve bu süreçlerde kooperatife kişi ve kurumların sağlayacağı destek ya da karşılaşılabilecek engellerin geniş bir perspektifle kısa – orta – uzun vadeli olarak belirlenmesi gerekmektedir.

Mevzuat ve bürokratik aşamalar konularında eğitimler: Muhasebe/ Finans alanında eğitimlere, bu konularda ve kooperatiflerin tüm bürokratik süreçlerinde ihtiyaç duyacakları kaynaklara tek elden ulaşabilecekleri bir mecraya ihtiyaç duyulmaktadır. Sürekli değişen kanunlar, vergi dairesi, farklı bakanlıklar ve resmi daireler arasında kooperatifler adeta kaybolmaktadır. Tüm bu konularda kooperatiflerin hem bilgilendirilmelerini hem de doğru yönlendirilmelerini sağlayan bir çatı yapı eksikliği hissedilmektedir.

Kooperatiflerin doğru muhasebe yönetimi konusunda eğitimi: Kooperatifler için kuruluş aşamasından itibaren hayati öneme sahip olan ve en az bilgili oldukları muhasebe konusunda seçtikleri muhasebecinin bilgi, sorumluluk ve kararlarına bağlı kalmaktadır. Bu aşamada doğru muhasebeci seçimi önem taşımaktadır. Ayrıca finansman yönetimi ve mali denetim konusunda bünyesinde konu hakkında yetkin bir ortak/ gönüllü bulunmayan kooperatifler doğru denetimi uygulayamamaktadır.

Kooperatif muhasebesi için muhasebe ve Y.M.M'lere verilecek sertifika ve eğitim: Şirket muhasebesinden farklı işleyiş ve mevzuata sahip olan kooperatif muhasebesi için verilecek eğitim ve kooperatif muhasebe hizmetlerinin ancak bu eğitimi almış kişilerce sağlanması, süreçlerin sağlıklı yürümesini sağlayacaktır.

Faaliyet, Yürütme Aşamasında Eğitim ve Bilgi İhtiyaçları: Türkiye’de sosyal kooperatiflerin özellikle kooperatif yönetimi, iş modeli planı, finansa erişim, finans yönetimi, muhasebe konularının yanı sıra ürün, pazarlama, dijital pazarlama, tanıtım ve sosyal medya yönetimi hakkında eğitim ihtiyaçları öne çıkmaktadır. Aynı zamanda, yerel yönetimlerle ilişkilerin yürütülmesi, lobicilik ve savunuculuk eğitimleri de öne çıkan diğer ihtiyaç başlıklarıdır.

Danışmanlık ve Bilgi Paylaşımı

Kooperatiflere kuruluş ve yürütme aşamalarında verilecek danışmanlık hizmetleri: Kooperatifler hem eğitim hem de sürekli yanlarında olan yönlendirici bir kurum ihtiyacı hissetmektedir. Resmi işlemlerinde de yardımcı olması açısından bu kurumun bir devlet dairesi olmasa da devlet tarafından tanınan bir yapıda olması talep edilmektedir. Bir kooperatif danışma hattı gibi, kooperatiflerin her aşamada destek için başvurabilecekleri bir kapı olması istenmektedir.

Kooperatiflerin geçmiş deneyim ve tecrübelerinin paylaşılabilceği bir çatı ve bilgi havuzunun oluşturulması: Kooperatifler kuruluş itibarı ile farklı süreçler ve koşullar karşısında deneyim ve bilgi kazanmaktadır. Ancak birçok kooperatif aynı süreçlerden geçerken diğerlerinin kazanımlarından faydalanmadan maddi ve manevi zorluklar yaşamaktadır. Kooperatiflerin deneyimlerinin paylaşılacağı, birbirleri ile fikir ve görüş paylaşacağı bir platforma ihtiyaç duyulmaktadır.

4.2.9 Sosyal Kooperatif Haritası

Sosyal Kooperatiflerin farklı ürün, pazar, gönüllü ihtiyaçlarını, iletişim, iş birliği ve satış/ pazarlama alanlarını genişletebilecekleri bir Sosyal Kooperatif Haritası’nın oluşturulması

Sosyal Kooperatiflerin Türkiye genelinde diğer kooperatiflerle bilgi, ürün, hizmet paylaşımı ve ortak çalışma yürütmeleri için dayanışmanın düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu alanda sosyal kooperatiflerin bağlı olduğu bakanlıklar ve yerel yönetimler çeşitli çalışmalar yürütse de bu konudaki bilgi ve katılım yetersizdir.

Bu amaçla **Sosyal Kooperatif Haritası** temalı bir oluşumun kurulması önerilmektedir. Hem Türkiye genelinde kooperatiflerin veri tabanını oluşturacak hem de kooperatiflere tedarikçi / müşteri sağlayacak olan bu yapı kooperatiflerce de beğeni ile karşılanacaktır.

Kooperatiflerin ürün, hizmet paylaşımı ve kooperatifler arası bilgi ve ürün paylaşımının geliştirilmesi

Kooperatif İhtiyaç Haritası dışında da kooperatiflerin birbirleri ile iletişim ve paylaşımın arttırılacağı bir çatı yapının oluşturulması; kuruluş, yürütme, ticari faaliyetler, pazarlama gibi konularda kooperatiflerin bilgi ve tecrübelerini birbirlerine aktaracağı bir platform ihtiyacı vardır.

Sonuç ve Öneriler

5

Türkiye’de sosyal kooperatiflerin gelişimi için sağlanacak destekler eğitim, danışmanlık, mevzuat ve yerel yönetimlerle ilişkiler olmak üzere dört ana başlıkta toplanmaktadır.

5.1 Eğitim

Araştırma bulgularına göre sosyal kooperatifler kuruluş öncesinde; kooperatif mevzuatı, kooperatif türünün belirlenmesi, kuruluş süreçleri, finansal yönetim konularında verilecek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır. Faaliyet aşamasında ise kooperatiflerin ihtiyaçları; finansal yönetim, üretim, pazarlama, iç ve dış iletişim ve diğer kooperatiflerle ilişkilerin geliştirilmesi gibi daha çok sürdürülebilirliğin öne çıktığı konu başlıklarında yoğunlaşmaktadır. Bu eğitimlerin 2-3 günü geçmeyecek ve kendilerine yakın, bölgesel eğitimler olması sosyal kooperatifler tarafından talep edilmektedir. Kooperatiflerin eğitime katılımını kolaylaştırmak ve eğitimlerin sürekli erişilebilir olması için çevrimiçi platformlarda ve/veya mobil uygulamalar üzerinden sunulmasının etkili olacağı tespit edilmiştir. Eğitim verecek yetkililerin kamu kuruluşlarından olması ya da yurt dışından gelen eğitmenler tarafından eğitimin verilmesi sosyal kooperatifler açısından yapılan eğitimin verimliliği algısını yukarı taşımaktadır.

5.2 Danışmanlık

Sosyal kooperatiflerin kuruluş aşaması ve günlük işleyişi içerisinde hem bürokratik hem de kooperatif yönetimi ile ilgili konularda fikir danışacakları, geçmiş tecrübelerden yararlanacakları ve kendilerine yön gösterecek kişi ve kurumların danışmanlık desteğine ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bu çerçevede kamu kurumları ve kooperatiflerin ortak bir çatı altında “kooperatif danışma hattı” benzeri bir platforma sahip olmaları, kooperatiflerin daha sağlıklı bir işleyişe sahip olmaları ve sürdürülebilir faaliyetler gerçekleştirebilmelerine destek olacaktır. Bu yapıya paralel olarak Türkiye’deki sosyal kooperatiflerin birbirleri hakkında bilgiye erişebilecekleri, kendi aralarında etkileşimde bulunacakları ve ihtiyaçların karşılanmasında sosyal kooperatiflere öncelik tanıyacak bir başka platforma da ihtiyaç duydukları gözlemlenmiştir. Bu nedenle Sosyal Kooperatif Haritası konseptinin geliştirilip Türkiye’deki sosyal kooperatiflerin kullanımına sunulması tavsiye edilmektedir.

5.3 Mevzuat

Türkiye’de bir sosyal kooperatif mevzuatının olmaması, sosyal kooperatifler için kuruluş aşamasından başlayarak faaliyet süreçleri boyunca gelişimlerinin önünde

en büyük engel olarak belirtilmektedir. Bürokratik işlemlerin karmaşık ve detaylı olması, farklı kamu kurumlarında uzun ve detaylı süreçlerin işlemesi, kooperatiflerin üç farklı bakanlığın sorumluluk alanına girmesi sosyal kooperatiflerin faaliyet yürütmeleri önünde engel teşkil etmekte ve hukuki zorluklar oluşturmaktadır. Bu anlamda kamu kurumlarının kooperatiflere kolaylık ve öncelik tanıyacağı bir yaklaşımın kazandırılması, sosyal kooperatifler için ayrı bir mevzuatın uygulamaya geçirilmesi Türkiye’de sosyal kooperatifçiliğin gelişmesi için önemli bir adım olacaktır. Bu adımların gerçekleştirilmesi Türkiye’deki sosyal kooperatifçiliği ilerletecek ve uluslararası bilinirliklerini arttıracaktır. Mevzuatın özellikle devletin ve diğer kurumların sağladığı hibe ve diğer desteklere ulaşımı kolaylaştıracak ve vergi, KDV maliyetlerini azaltacak bir içeriğe sahip olması beklenmektedir.

5.4 Yerel Yönetimlerle İlişkiler

Sosyal kooperatiflerin gelişiminde ve faaliyet alanlarının artmasında yerel yönetimlerin sosyal kooperatiflere yönelik geliştireceği olumlu bakış açısı ve karşılıklı geliştirilecek iş birliği önem taşımaktadır. Yukarıda eğitim, danışmanlık ve mevzuat başlıkları altında sunulan önerilerin hayata geçirilmesinin sosyal kooperatiflerin yerel yönetimlerle geliştireceği ilişkiyi de etkileyeceği düşünülmektedir.

Ek 1 Anket Soruları

F1a. Kooperatifinizin TEMEL AMAÇLARI / HEDEFLERİ arasında size okuyacaklarımdan hangileri vardır? (KOD 1 TOPLUMA VE / VEYA ÇEVREYE FAYDA SAĞLAMAK YA DA HER İKİSİ DE İŞARETLİYSE ANKETE DEVAM EDİN. DEĞİLSE SON VERİN.)

Sosyal fayda sağlamak yani topluma veya çevreye fayda sağlamak	1
Kar elde etmek	2
Her ikisi de	3

F1b. Kooperatifinizin başka TEMEL AMAÇLARI / HEDEFLERİ varsa belirtir misiniz?

Diğer (eğer başka bir amacı daha varsa lütfen belirtiniz)	
Başka yok	999

F2. Kooperatifteki pozisyonunuzu öğrenebilir miyim?

Kurucu & kurucu ortak & eş kurucu	1	DEVAM EDİN.
Yönetim kurulu üyesi	2	
Denetim/denetleme kurulu üyesi	3	
Yönetici	4	
Çalışan	5	
Ortak	6	
Sekreter/Ofis Asistanı	7	GÖRÜŞMEYE SON VERİN. EĞER GÖRÜŞTÜĞÜNÜZ KİŞİ GÖRÜŞMEYE UYGUN POZİSYONDA DEĞİLSE, KİMLİNLE GÖRÜŞEBİLECEĞİNİZİ SORUNUZ VE O KİŞİYE AİT İLETİŞİM BİLGİLERİNİ, POZİSYON BİLGİLERİNİ ALINIZ. İLGİLİ KİŞİYİ ARAYARAK GÖRÜŞÜNÜZ.
Gönüllü	8	
Diğer (yazınız)		DEVAM EDİN

K1. Kooperatifinizin türü nedir?

Bilimsel araştırma ve geliştirme kooperatifi	1
Eğitim kooperatifi	2
Hizmet kooperatifi	3
İşletme kooperatifi	4
Kadın girişimi üretim ve işletme kooperatifi	5
Turizm geliştirme kooperatifi	6
Tüketim kooperatifi	7
Üretim ve pazarlama kooperatifi	8
Fikri mülkiyet hakları ve proje danışmanlığı kooperatifi	9
Hizmet ve dayanışma kooperatifi	10
Sağlık hizmetleri kooperatifi	11
Küçük sanat kooperatifi	12
Kalkınma kooperatifi	13
Diğer (yazınız)	

K2a. Kooperatifinizde ne tür sosyal/çevresel fayda(lar) sağlıyorsunuz? Size okuyacağım seçenekleri buna göre değerlendirir misiniz.

		EVET	HAYIR
1	Kırılgan, dezavantajlı ya da dışlanmış grupları desteklemek/ sosyal ve ekonomik hayata katılımlarını artırmak	1	2
2	İstihdam yaratmak	1	2
3	Kamu yararına dönük mal ve hizmet üretimi yapmak	1	2
4	Eğitim ya da okuryazarlığı desteklemek	1	2
5	Kadınları güçlendirmek	1	2
6	Sosyal dışlanma ile mücadele etmek	1	2
7	Sağlığı ve bireylerin hayat kalitesini geliştirmek	1	2
8	Diğer sosyal girişimleri/kuruluşları desteklemek	1	2
9	Çevreyi korumak/Çevre hassasiyetini arttırmak	1	2
10	Tarımsal değer zincirlerinde küçük üreticileri desteklemek	1	2
11	Tarımsal kalkınmayı desteklemek	1	2
12	Yoksulluğu azaltmak	1	2
13	Gençleri güçlendirmek	1	2
14	Sağlıklı gıdaya erişimi kolaylaştırmak	1	2

K2b. Peki size okuduklarım dışında kooperatifinizi tanımlayan bir sosyal/çevresel fayda varsa belirtir misiniz?

(yazınız)	
Hayır, yok (okumayın)	999

K3. Kooperatifinizin faaliyetleri kimlere yöneliktir? Kimler kooperatif faaliyetlerinden fayda sağlamaktadır?

Kadınlar	1	Engelliler	4
Gençler	2	Hükümlüler	5
Mülteciler	3	Çocuklar	6
Diğer (yazınız)			

K4. Kooperatifiniz hangi ölçekte faaliyet göstermektedir? Size okuyacaklarıma göre cevap verir misiniz?

Yerel	1	Ulusal	3
Bölgesel	2	Uluslararası	4
Diğer (okumayın bunun dışında bir konu belirtilirse yazın)			

K5. Kooperatifinizde gönüllü çalışma mevcut mudur?

Evet	1	Hayır	2
------	---	-------	---

K6a. Kooperatifinizin kaç ortağı bulunmaktadır?

--

K6b. Kooperatifinizde aktif olarak kaç kişi çalışmaktadır? (Ünvanı bakılmaksızın kooperatifte aktif olarak bulunan kişi sayısı)

1-5	1	31-50	4
6-10	2	51-100	5
11-15	3	101+	6

K6c. Kooperatifiniz kaç yıldır faaliyettedir?

--

K7a. Yönetim Kurulu Başkanı'nızın cinsiyeti nedir?

Kadın	1	Erkek	2	Cevap vermek istemiyor	3
-------	---	-------	---	------------------------	---

K7b. Peki, İkinci Başkan'ın cinsiyeti nedir?

Kadın	1	Erkek	2	Cevap vermek istemiyor	3
-------	---	-------	---	------------------------	---

K8a. Kooperatifinizin ortaklık yapısına göre size okuyacağım gruplardan kimler kooperatif ortağı olarak yer almaktadır?

Çalışanlar	1	Üreticiler	3
Tüketiciler	2	Müşteriler	4
Diğer (eğer başka bir grup varsa lütfen belirtiniz)			

K8b. Kooperatifiniz yönetim kurulunda farklı gruplar için belirlenmiş bir seçim kotası var mıdır?

Evet, vardır	1	Hayır, yoktur	2
--------------	---	---------------	---

K8c. Bu kotayı detaylı olarak belirtebilir misiniz? (K8b'DA 1-EVET DİYENLER İÇİN SORULACAK.)

--

K9. Peki, kooperatifinizin gelir kaynakları nelerdir? Size okuyacağım seçenekleri buna göre değerlendirir misiniz?

		EVET	HAYIR
1	Üye aidatları	1	2
2	Nakdi bağışlar	1	2
3	Ayni bağışlar (gönüllü zamanı, eşya bağışı, malzeme gibi)	1	2
4	Hibeler	1	2
5	Şahsi finansman kaynakları	1	2
6	Ürün satışından gelen gelir	1	2
7	Hizmet sonucu gelen gelir	1	2
8	Arkadaş-aile desteği	1	2
9	Ticari ya da imtiyazi krediler	1	2
10	Hisse senedi, döviz gibi yatırım araçları	1	2

11	Kitlesel fonlama (Çok sayıda bireysel bağışçı ya da yatırımcının, çoğu zaman küçük miktarda olan katkılarını, çevrimiçi bir platform vasıtasıyla bir araya getiren fondur.)	1	2
12	Sponsorluklar	1	2
13	Aynı ödüller (uzmanlık hizmeti, eğitim bedeli, ofis kullanımı vs)	1	2
14	Nakdi ödüller	1	2

K10a. Kooperatifiniz gelir fazlası/kar elde ediyor mu?

Evet	1	Hayır	2	Bilmiyorum/ Cevap vermek istemiyorum	3
------	---	-------	---	--------------------------------------	---

K10b. Gelir fazlasını/ karınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? (K10a'DA EVET DİYENLERE SORULACAK)

Kooperatifimizin hedefi/amaçları için harcıyoruz	1
Yeni işler, büyüme ve geliştirme faaliyetlerinde kullanıyoruz	2
Çalışanları ödüllendiriyoruz	3
Kooperatif hesabında tutulan miktara ekliyoruz	4
Bağış yapıyoruz	5
Ortaklar/hissedar vb. ile paylaşıyoruz	6
Bağlı kuruluş/ ana kuruluş/ iştirakler ile paylaşıyoruz	7
Yatırımcılara aktarıyoruz	8
Sosyal kültürel faaliyetler yürütüyoruz, toplum yararına etkinlikler yapıyoruz	9
Diğer (yazınız)	

K11. Sizce, kooperatifinizin gelişiminin önündeki en önemli engeller nelerdir?

Nakit akışında yaşanan sıkıntılar	1
Ortaklar arası iletişimin zayıf olması	2
Kanunu ya da hukuki zorluklar	3
Vergilendirme, KDV gibi maliyetler	4
Kooperatif algısının olumsuz olması	5
Danışmanlık hizmetlerine erişimin yetersiz olması	6
Nitelikli personele erişimin sınırlı olması	7
Banka ve diğer destek kuruluşlarının kooperatiflere karşı ön yargılı olması	8
Diğer (yazınız)	

K12. Kooperatif olarak, kooperatifçilik kanunu ile ilgili mevcut BİLGİ DÜZEYİNİZİ en iyi anlatan ifade hangisidir?

Çok iyi	1
İyi	2
Orta	3

Az	4
Hiç	5

K13a. Türkiye’de henüz sosyal kooperatifçilik ile ilgili bir mevzuat bulunmamaktadır. Böyle bir mevzuatın olması halinde bu mevzuatın size ne tür faydalar sunmasını istersiniz?

Devletin ve diğer kurumların sağladığı hibe ve diğer desteklere ulaşım (finansmana kolay erişim) Vergi ve/veya KDV maliyetlerini azaltma	1
Kanunu ya da hukuki kolaylıklar	2
Toplumda kooperatiflere yönelik güven duygusunun artması	3
Kooperatif farkındalığının artması	4
Banka ve diğer destek kuruluşlarının kooperatiflere karşı kolaylıklarının artması	5
Diğer (yazınız)	

K13b. Peki, böyle bir mevzuatın olmasını ne derece istersiniz?

Kesinlikle isterim	1
İsterim	2
Emin değilim	3

İstemem	4
Kesinlikle istemem	5

K14. Diğer kooperatiflerle bir işbirliğiniz ya da ortak çalışmanız var mı?

Evet	1
------	---

Hayır	2
-------	---

K15a. Önümüzdeki dönemlerde sosyal kooperatifçilik üzerine bir eğitim programı düzenlense katılmayı düşünür müsünüz?

Kesinlikle katılmak isterim	1
Katılmak isterim	2
Emin değilim	3

Katılmak İstemem	4
Kesinlikle katılmak istemem	5

K15b. Böyle bir eğitim programında ne tür içeriklerin olmasını istersiniz?

		EVET	HAYIR
1	Sosyal kooperatiflerin temelleri ve temel ilkeleri	1	2

2	Sosyal ve dayanışma ekonomisi ilkeleri	1	2
3	Sosyal Kooperatifler için lobi ve savunuculuk (Savunuculuk ve Lobicilik, ortak bir çıkar için herhangi bir kamu politikasını veya yasaları etkilemeye yönelik girişimlerdir.)	1	2
4	Yerel ve ulusal karar verme süreci ve katılım yöntemleri	1	2
5	Bir kooperatifi sosyal iş modeli olarak başlatmak	1	2
6	Değer önerisi tasarımı ve iş modelleri	1	2
7	Sosyal kooperatiflerde ortaya çıkan yeni trendler	1	2
8	Mali ve idari yönetim	1	2
9	Pazarlama ve iletişim	1	2
10	Kooperatif yönetimi	1	2
11	İş planlaması, şeffaflık ve denetim	1	2

K15c. Eğitim programının kaç gün olmasını istersiniz?

1 gün	1	10 gün	4
2-3 gün	2	15 gün	5
1 hafta	3		

K15d. Böyle bir eğitimin kimin tarafından verilmesini istersiniz?

Kamu kurumları	1	Diğer Kooperatifler	4
STK'lar	2	Yurt dışından gelen eğitmenler	5
Özel kurumlar	3		
Diğer (yazınız)			

K16. İhtiyaç Haritası'nı daha önce duymuş muydunuz?

Evet	1	Hayır	2
------	---	-------	---

P1. Cinsiyet.

Kadın	1	Erkek	2
-------	---	-------	---

P2. Yaşınızı belirtir misiniz?

18-24	1	45-54	4
25-34	2	55-64	5
35-44	3	65 ve üzeri	

P3. En son bitirdiğiniz okulu belirtir misiniz?

İlkokul	1	Lisans	5
Ortaokul	2	Yüksek Lisans	6
Lise	3	Doktora	7
Yüksek Okul	4	Diğer / Hiçbiri	8

P4. Mesleğiniz nedir?

MESLEK (Emekli-Çalışmıyor ise emekliye ayrıldığı mesleği düşünerek aşağıdaki tabloda işaretleme yapınız)	G.K MESLEK
KISIM A. GELİR GETİREN BİR İŞİ YOK, ÇALIŞMIYOR	1
KISIM B. ÜCRETİLİ/ MAAŞLI ÇALIŞIYOR	2
KISIM C. KENDİ HESABINA ÇALIŞIYOR/ SERBEST MESLEK/ NİTELİKLİ UZMAN	3

KISIM A. GELİR GETİREN BİR İŞİ YOK, ÇALIŞMIYOR	
İşsiz – Şuan çalışmıyor – ek gelir yok, yardım alıyor	1
İşsiz – Şuan çalışmıyor – düzenli ek gelir var	2
Ev kadını – ek gelir yok, yardım alıyor	3
Ev kadını – düzenli ek gelir var	4
Öğrenci (gelir getiren bir işi olmayan)	5
KISIM B. ÜCRETİLİ/ MAAŞLI ÇALIŞIYOR	
İşçi/hizmetli - parça başı işi olan (yevmiye)	6
İşçi/hizmetli - düzenli işi olan (maaş)	7
Ustabaşı/kalfa - kendine bağlı işçi çalışan	8
Yönetici olmayan memur / teknik eleman / uzman vs	9
Yönetici (1-5 çalışanı olan)	10
Yönetici (6-10 çalışanı olan)	11
Yönetici (11-20 çalışanı olan)	12
Yönetici (20'den fazla çalışanı olan)	13
Ordu mensubu (uzman er, astsubay, subay)	14
Ücretli Kıdemli Nitelikli Uzman (Avukat, Doktor, Mimar, Mühendis, Akademisyen vs)	15
KISIM C. KENDİ HESABINA ÇALIŞIYOR/ SERBEST MESLEK/ NİTELİKLİ UZMAN	
Çiftçi (kendi başına/ailesiyle çalışan)	16
Seyyar - Kendi isi (free lance dahil), dükkanda hizmet vermiyor	17
Tek başına çalışan, dükkân sahibi, esnaf (taksi şoförü dahil)	18
1-5 çalışanlı isyeri sahibi (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	19

6-10 çalışanlı isyeri sahibi (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	20
11-20 çalışanlı isyeri sahibi (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	21
20'den fazla çalışanlı isyeri sahibi (Tic, Tarım, İmalat, Hizmet)	22
Serbest nitelikli uzman (Avukat, Mühendis, Mali Müşavir, Doktor, Eczacı vs)	23

P5. Görüşmenin yapıldığı, İkamet ettiğiniz ili öğrenebilir miyim?

İstanbul	1	Adana	4
Ankara	2	Bursa	5
İzmir	3		

Diğer (yazınız)

İZ Verdiğiniz yanıtların kurum isminizle birlikte İhtiyaç Haritası ile paylaşılmasını onaylar mısınız?

Evet onaylıyorum	1	Hayır onaylamıyorum	2
------------------	---	---------------------	---

İLETİŞİM: Değerli vaktinizi ayırdığınız için çok teşekkürler. Anketimiz burada sona erdi. Son olarak sizden bir ricam var. Sizinle aynı kooperatifte yer alan diğer yöneticiler ile de görüşmek isteriz. Ortak, yönetim kurulu üyesi, yönetici, denetleme kurulu üyesi olabilir. İletişim bilgilerini paylaşabileceğiniz yöneticiler kimlerdir? Benimle paylaşır mısınız?

İLETİŞİM BİLGİSİ 1(AD SOYAD-TELEFON-POZİSYON)

Ek 2 Kalitatif Araştırma Bünyesinde Görüşülen Kooperatifler

Kalitatif Araştırma Bünyesinde Görüşülen Kooperatifler

İL	Unvan	Tür
ANKARA	AYVALIK ZEYTİNDALİ	ÜRETİM VE PAZARLAMA KOOPERATİFİ
ANKARA	MİLAS UYKU VADİSİ TARIMSAL	ÜRETİM VE PAZARLAMA KOOPERATİFİ
ANKARA	S.S.KOZADAN İPEĞE	KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ
ANKARA	ZEYTİNDALİ	KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ
İSTANBUL	PROJE EVİ ÜRETİM EĞİTİM ve ÇEVRE KORUMA	İŞLETME KOOPERATİFİ
İSTANBUL	NİSAN	EĞİTİM KOOPERATİFİ
İSTANBUL	HARMONİ	KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ
İSTANBUL	RİVA	KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ
İSTANBUL	TOMURCUK EĞİTİM KÜLTÜR ve DAYANIŞMA	İŞLETME KOOPERATİFİ
İSTANBUL	SS. SARIYER ve CİVARI GİRİŞİMCİ KADIN ÇEVRE KÜLTÜR ve İŞLETME KOOPERATİFİ	KADIN GİRİŞİMİ İŞLETME KOOPERATİFİ
İSTANBUL	MAME	KADIN GİRİŞİMİ ÜRETİM VE İŞLETME KOOPERATİFİ
ADANA	KADIN ELİ	İŞLETME KOOPERATİFİ
ADANA	KADIN ÇARE	TÜKETİM KOOPERATİFİ
ADANA	ANADOLU TİCARET AŞ SOSYAL KALKINMA	KALKINMA KOOPERATİFİ
ADANA	ANADOLU TİCARET ELÇİLERİ KOOPERATİFİ	İŞLETME KOOPERATİFİ
ADANA	KINALI ELLER	KADIN KALKINMA KOOPERATİFİ

Ek 3 Kalitatif Odak Grup Görüşme Akışı

GİRİŞ & TANIŞMA (20 dk)

Bu bölümde katılımcıların dahil olduğu kooperatiflerin genel yapısını anlamak önemlidir.

- Sizleri tanıyabilir miyim?
 - Hangi kooperatifte görev alıyorsunuz? Nasıl bir rolünüz var?
 - Sorumluluklarınız neler?
 - X kooperatifinin ana rolü/ amacı nedir?
 - Daha önce yaptığımız toplantılarda bahsedildiği üzere farklı kooperatif yapıları mevcut. Görev aldığınız kooperatifin yapısını nasıl tanımlarsınız? Sosyal kooperatif olarak görülüp görülmediği, spontane olarak nasıl tanımlandığı anlaşılacaktır.
- Tür olarak nasıl tanımlarsınız?
 - İlk olarak başlangıç sürecini düşünecek olursanız, neden kooperatif olarak yola çıktınız?
- Kooperatif kurmaya nasıl karar verdiniz?
- Önceden kooperatiflerle ilgili bilgiye sahip miydiniz? Nasıl?
 - Nasıl aktiviteler/işler yapılıyor?
- Nasıl bir fayda sağlanıyor?
 - Bu faydayı nasıl tariflersiniz?
 - Kimler faydalaniyor? Nasıl?
 - Kadınlar/ gençler/ mülteciler/ engelliler/ hükümlüler/ eski hükümlüler/ çocuk?
 - Günlük-düzenli yapılan faaliyetleriniz var mı? Neler?
 - Günlük yapılanlar dışında proje bazlı/dönemsel faaliyetleriniz var mı? Neler?
 - Bu faaliyetleri nasıl belirliyorsunuz?
- Başka kooperatiflerle iletişim kuruyor musunuz? Nasıl?
 - Kooperatiflerin iletişimi-faaliyet takibi için platformlar var mı?
 - Whatsapp? Facebook hattı? Mailing? Başka?
 - Kimler çalışıyor/görev alıyor? Gönüllü çalışma olup olmadığı anlaşılacaktır.
- Ortaklık yapısı var mı? Nasıl?
- Yönetim kurulu nasıl belirleniyor? Kimlerden oluşuyor?
- Gönüllü çalışma var mı? Nasıl? Kimler?
- Üyeler nasıl dahil oluyor? Aidat alınıyor mu?

→ Çalışan kişilerin profilini nasıl anlatırsınız? Daha çok kimler var?

- Gençler?
- Kadınlar?
- Başka?

BÖLÜM 1: SOSYAL KOOPERATİF TANIMI (25 dk)

→ **Sosyal fayda** dediğim zaman aklınıza neler geliyor?

- Örnek verebilir misiniz?
- Nasıl bir tanım yapabiliriz? Eğer söylenmez ise: çevreye-topluma yarar sağlama gibi örnek verilebilir.
- Hangi kavramlar/sıfatlar/ilkeler ile birlikte düşünebiliriz?
- Sosyal fayda ile kooperatifler arasında herhangi bir ilişki var mı? Nasıl?

→ Peki, **sosyal kooperatif** nedir? Nasıl tarif edersiniz?

- Hangi kavramlar/sıfatlar/ilkeler ile birlikte düşünebiliriz?
 - Dayanışma ile nasıl bir ilişkisi var? Neden böyle düşündünüz?
- Hangi alanlarda faaliyet gösterir? Sosyal, sağlık, eğitim ve çevre hizmetlerinin sağlanmasında ve dezavantajlı grupların iş gücüne katılımının desteklenmesi gibi alanlarda faaliyet gösterir. Eğer söylenmez ise sorulacaktır.
- Sosyal kooperatif nasıl olunur? Neler gereklidir?
 - Sosyal kooperatif kurmak isteyen biri/bir grup neler yapmalı? Adım adım anlatır mısınız?

→ Nasıl bir ihtiyacı olmalı?

→ Nasıl bir iş/üretim vs. yapıyor olmalı?

→ Sermayesi olmalı mı? Nasıl? En az 100 TL ile 7 ortakla olmalı

- Kuralları var mı? Neler? Spontan değerlendirme alınacaktır.

→ Bu kurallar ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

- İlkeleri nelerdir?

→ Nasıl belirleniyor?

→ Kendi kooperatifinizi düşünecek olursanız hangi ilkeler esas alınıyor?

- Eğer söylenmez ise aşağıda yer alan ilkeler üzerinden ilerlenecektir.

Ortakların gönüllü katılımı ve açıklık	Eğitim, öğretim ve bilgilendirme
Demokratik yönetim	Kooperatifler arası işbirliği
Ortakların ekonomik katılımı	Toplum yararını özetme
Özerklik ve bağımsızlık	

- ⦿ Ana varlık nedeni nedir?
 - Sosyal kooperatiflerin varlığı ne sağlıyor?
- ⦿ Sosyal kooperatiflerin sahip olduğu özellikler nelerdir?
 - Öne çıkan- bilinen özellikler neler?
 - En önemli özellikleri neler?
 - Sosyal kooperatifleri farklılaştıran özellikleri neler?
- Sosyal kooperatiflerin STK gibi diğer kuruluşlardan farkı nedir?
- Sosyal kooperatiflerin şirketlerden farkı nedir?
 - Sosyal kooperatifleri takip ediyor musunuz?
- İyi örnekler var mı? Neler?
- Peki, yurtdışında neler yapılıyor?
 - ⦿ Nereden biliyorsunuz?
 - ⦿ Hiç işbirliği yaptınız mı? Nasıl bir araya geldiniz?

BÖLÜM 2: DETAYLI DEĞERLENDİRME (75 dk)

- **YÖNETİM:**Sosyal kooperatifler nasıl yönetiliyor?
 - ⦿ Olmazsa olmazlar neler?
 - ⦿ Nelere dikkat etmek gerekiyor? Neden?
 - ⦿ Sizin içinde bulunduğunuz kooperatiflerde süreç nasıl işliyor? Farklılaşma var mı? Nasıl?
 - ⦿ **Finansal olarak/mali yönetim** söz konusu olduğunda nasıl bir yapı olması gerekiyor?
 - Sizin içinde bulunduğunuz kooperatiflerde süreç nasıl işliyor? Farklılaşma var mı? Nasıl?
- Muhasebe/finansal süreçler nasıl yönetiliyor?
- Bütçe planlaması yapılıyor mu?
 - ⦿ **Yerel yönetimler ile nasıl bir ilişki var?**
 - Nasıl bir etkileri var?
 - Destek alınıyor mu?
- Evet ise; hangi alanlarda?
- Hayır ise; nasıl bir desteğe ihtiyaç var?
 - ⦿ **İdari yönetim** söz konusu olduğunda nasıl bir yapı olması gerekiyor?
 - Sizin içinde bulunduğunuz kooperatiflerde süreç nasıl işliyor? Farklılaşma var mı? Nasıl?

- ⦿ Herhangi bir karar alınacağı zaman, neler yapılıyor?
 - Konuya/alana göre farklılaşmalar oluyor mu?
 - Sürece kimler dahil oluyor?
- ⦿ Alınan kararlar/atılan adımlar nasıl kontrol ediliyor?
 - Nasıl bir denetim mekanizması işliyor?
- ⦿ **ÖNEMLİ: Yönetim süreçlerindeki zorluklar nelerdir?**
 - Neden kaynaklanıyor?
 - Neler yapılabilir?
 - Diğer kooperatif yapılarına göre olumlu/olumsuz yönler neler?
- ⦿ Yönetim süreçlerini düşündüğünüzde nasıl ihtiyaçlarınız var?
 - Hangi alanlarda gelişim gösterilebilir?
 - Nasıl olabilir?
- ➔ **İŞ PLANLAMASI:** Sosyal kooperatifin işleyiş yapısını düşündüğümüzde nasıl bir dağılım/denge söz konusu?
 - ⦿ Görev dağılımı/iş planlaması nasıl yapılıyor?
 - Sizin içinde bulunduğunuz kooperatiflerde süreç nasıl işliyor? Farklılaşma var mı? Nasıl?
 - ⦿ Diğer kooperatif yapılarına göre olumlu/olumsuz yönler neler?
 - ⦿ İş planlaması- denetim süreçlerini düşündüğünüzde nasıl ihtiyaçlarınız var?
 - Hangi alanlarda gelişim gösterilebilir?
 - Nasıl olabilir?
- ➔ **GELİR ELDE ETME:** Sosyal kooperatiflerin geliri nasıl sağlanıyor?
 - ⦿ Peki, elde edilen gelir ile neler yapılıyor?
 - ⦿ Gelir fazlası sağlanıyor mu? Elde edilen kar ile nasıl aksiyonlar alınıyor?
 - ⦿ Diğer kooperatif yapılarına göre olumlu/olumsuz yönler neler?
 - ⦿ **ÖNEMLİ: Gelir elde etme süreçlerindeki zorluklar nelerdir?**
 - Neden kaynaklanıyor?
 - Neler yapılabilir?
 - Diğer kooperatif yapılarına göre olumlu/olumsuz yönler neler?
 - ⦿ Gelir elde etme ve kar etmeyi düşündüğünüzde nasıl ihtiyaçlarınız var?
 - Hangi alanlarda gelişim gösterilebilir?
 - Nasıl olabilir?
 - ⦿ **Eğer söylenmez ise: Satış süreçleri nasıl yönetiliyor? Bir program yapılıyor mu?**
- ➔ **PAZARLAMA VE İLETİŞİM:** Peki, tanıtım süreçlerinde neler yapılıyor?
 - ⦿ Yapılanları yeterli buluyor musunuz? Neden?

- Sizce sosyal kooperatifler bu alanda nasıl?
- ⊙ Eksik noktalar neler?
 - **İhtiyaç duyulan noktalar/destekler neler?**
- ⊙ Diğer kooperatif yapılarına göre olumlu/olumsuz yönler neler?
- ⊙ Kendi kooperatifinizi düşünecek olursanız neler yapıyorsunuz?
 - Kooperatifinizi nasıl tanıtıyorsunuz?
 - Sosyal medya kullanıyor musunuz?
 - Web sitesi?
 - Peki, neler yapılabilir? Ne sağlar?

→ **MEVCUT DURUM DEĞERLENDİRMESİ YAPILDIKTAN SONRA SOSYAL KOOPERATİFLER İLE İLGİLİ TRENDLER, GELİŞİM ALANLARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME YAPILACAKTIR.**

→ **Sosyal kooperatif trenini duydunuz mu?**

- ⊙ Nereden?
- ⊙ Nasıl bir oluşum?
- ⊙ Faydası nedir?
- ⊙ Siz hiç gittiniz mi?

→ **TRENDLER:** Geçmişten bugüne düşünecek olursanız, sosyal kooperatif yapılarında- aksiyonlarında vb. ortaya çıkan değişimler-trendler var mı? Neler?

→ **EĞİTİM:** Sosyal kooperatifçilik üzerine eğitimler var mı?

- ⊙ **Neler?**
 - Eğer var ise; ne ile ilgili? Sizin için yeterli mi?
 - Eğer yok ise; neler yapılabilir?
- ⊙ **Özel bir eğitim programı düzenlenecek olursa nasıl bir program olmalı?**
 - **İçeriğinde neler yer almalı? Neden?**

Eğer söylenmez ise:

Sosyal kooperatiflerin temelleri ve temel ilkeleri	Sosyal kooperatiflerde ortaya çıkan yeni trendler
Sosyal ve dayanışma ekonomisi ilkeleri	Mali ve idari yönetim
Sosyal Kooperatifler için lobi ve savunuculuk	Pazarlama ve iletişim
Yerel ve ulusal karar verme süreci ve katılım yöntemleri	Kooperatif yönetimi
Bir kooperatifi sosyal iş modeli olarak başlatmak	İş planlaması, şeffaflık ve denetim
Değer önerisi tasarımı ve iş modelleri	

SOSYAL KOOPERATİFE DAİR NOTLAR:

Kamu yararını hedefler ve kâr amacı gütmmez	Ortaklığa/üyeliğe kabul ve ayrılma prosedürleri basitleştirilmiştir
Gönüllü ve geçici üyelik gibi esnek bağlanma biçimlerine sahiptir	Çok paydaşlı yönetim anlayışı ile hareket ederken aynı zamanda üyelikte ve yönetimde çalışanlarının sayısı çoğunluktadır.
Gerçekleştirdiği faaliyetler ile dezavantajlı kişi ve grupları istihdam eder	Toplum yararına etkinlikler düzenlenir.
Sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara yenilikçi çözümler getirir	Yeni yatırımlar yapılır ve yeni işler yaratılır
Dezavantajlı kimselere yönelik faaliyetlerde bulunur ve sosyal hizmetlerin sunumunu sağlar	Ortaklara / üyelere yenilikçi hizmetler sağlamak amaçlanır.
Katılımı ve yönetimi demokratik esaslara dayalıdır	Sosyal ve kültürel faaliyetler düzenlenir.

- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu. (tarih yok). 08 21, 2019 tarihinde www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1163.pdf adresinden alındı
- 2019-2023 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı. (2019, 08 01). 09 20, 2019 tarihinde ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/projeler/devam-eden-projelerimiz/2019-2023-turkiye-kooperatifcilik-stratejisi-ve-eylem-planı adresinden alındı
- *About International Cooperative Alliance*. (2018). 09 04, 2019 tarihinde [ica.coop: www.ica.coop/en/about-us/international-cooperative-alliance](http://ica.coop/www.ica.coop/en/about-us/international-cooperative-alliance) adresinden alındı
- *About Us*. (tarih yok). 09 09, 2019 tarihinde [coopseurope.coop: coopseurope.coop/sites/default/files/2.%20ONLINE_190207_coopseurope_flyer.pdf](http://coopseurope.coop/coopseurope.coop/sites/default/files/2.%20ONLINE_190207_coopseurope_flyer.pdf) adresinden alındı
- Ağca, B. (2002). *Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi*. 09 05, 2019 tarihinde [mfa.gov.tr: www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa](http://mfa.gov.tr/www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa) adresinden alındı
- BBOM. (tarih yok). 09 19, 2019 tarihinde [baskabirokulmumkun.net: www.baskabirokulmumkun.net/tarihce/](http://baskabirokulmumkun.net/www.baskabirokulmumkun.net/tarihce/) adresinden alındı
- CICOPA. (2011). *World Standards of Social Cooperatives*. 08 27, 2019 tarihinde [cicopa.coop: cicopa.coop/wp-content/uploads/2018/02/world_standards_of_social_cooperatives_en-4.pdf](http://cicopa.coop/cicopa.coop/wp-content/uploads/2018/02/world_standards_of_social_cooperatives_en-4.pdf) adresinden alındı
- CICOPA. (2011). *World Standards of Social Cooperatives*. cicopa.coop. 09 04, 2019 tarihinde cicopa.coop/wp-content/uploads/2018/02/world_standards_of_social_cooperatives_en-4.pdf adresinden alındı
- *CICOPA is the International Organisation of Industrial and Service Cooperatives*. (2018). 09 03, 2019 tarihinde [cicopa.coop: www.cicopa.coop/about/about-cicopa/](http://cicopa.coop/www.cicopa.coop/about/about-cicopa/) adresinden alındı
- COOP. (2018). *The World Co-operative Monitor*. 09 09, 2019 tarihinde [ica.coop: www.ica.coop/en/our-work/world-cooperative-monitor](http://ica.coop/www.ica.coop/en/our-work/world-cooperative-monitor) adresinden alındı
- *Cooperatives*. (tarih yok). 08 21, 2019 tarihinde [ilo.org: www.ilo.org/global/topics/cooperatives/lang-en/index.htm](http://ilo.org/www.ilo.org/global/topics/cooperatives/lang-en/index.htm) adresinden alındı
- *Cooperatives and the Sustainable Development Goals: A contribution to the 2030 Agenda for Sustainable Development*. (tarih yok). 09 09, 2019 tarihinde [ilo.org: www.ilo.org/global/topics/cooperatives/areas-of-work/WCMS_445131/lang-en/index.htm](http://ilo.org/www.ilo.org/global/topics/cooperatives/areas-of-work/WCMS_445131/lang-en/index.htm) adresinden alındı
- COOPERMONDO. (2016). 09 23, 2019 tarihinde [coopermondo.it: www.coopermondo.it/en/who-we-are/](http://coopermondo.it/www.coopermondo.it/en/who-we-are/) adresinden alındı
- *Dernekler Kanunu*. (2004). 09 18, 2019 tarihinde [mevzuat.gov.tr: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf](http://mevzuat.gov.tr/www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf) adresinden alındı
- *Dünyada Kooperatifçilik*. (2013). 08 21, 2019 tarihinde [tabider.org: tabider.org/Bilgi-Bankasi/Icerik/1422/Dunyada-Kooperatifcilik.aspx](http://tabider.org/tabider.org/Bilgi-Bankasi/Icerik/1422/Dunyada-Kooperatifcilik.aspx) adresinden alındı
- EURICSE. (tarih yok). EURICSE'S PHILOSOPHY GUIDING PRINCIPLES FOR THE STUDY OF COOPERATIVE AND SOCIAL ENTERPRISES. 09 09, 2019 tarihinde [euricse.eu: www.euricse.eu/wp-content/uploads/2015/03/1265989136_n3341.pdf](http://euricse.eu/www.euricse.eu/wp-content/uploads/2015/03/1265989136_n3341.pdf) adresinden alındı

- EURICSE, ICA. (2018). *World Cooperative Monitor 2018_EN*. 09 09, 2019 tarihinde monitor.coop: monitor.coop/en/media/library/research-and-reviews/world-cooperative-monitor-2018en adresinden alındı
- EURICSE, ICA. (2018). *World Cooperative Monitor: Exploring the Cooperative Economy Report 2018*. World Cooperative Monitor. 09 09, 2019 tarihinde monitor.coop/sites/default/files/publication-files/wcm2018-web-803416144.pdf adresinden alındı
- EuropeanCommission. (2015). *A map of social enterprises and their eco-systems in Europe*. 09 05, 2019 tarihinde alındı
- Everest, B. (2018). TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİĞİN NİCELİK, MEVZUAT VE KAMU. 08 27, 2019 tarihinde www.makalesistemi.com/panel/files/manuscript_files_online_first/e61942b4897972dd6a60f8037db34c7c/51ea09ecf30b394c29c691607e46ea23/32138bd4bda80c0.pdf adresinden alındı
- *Genedos Kültür ve Yaşam Kooperatifi*. (2019). 09 23, 2019 tarihinde genedos.org: genedos.org/kooperatif/ adresinden alındı
- Geray, C. (1992). Kooperatifçiliğin Dünya'da ve Türkiye'deki Nicel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 427. 08 23, 2019 tarihinde dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/454/5176.pdf adresinden alındı
- Gülen Özdemir, Burçin Başaran. (2004). Türkiye'de Kooperatiflerin ILO'nun 193 No'lu Kooperatiflerin Teşviki Tavsiye Kararı'na Uyum Sorunları. 09 03, 2019 tarihinde tarimarsiv.com: www.tarimarsiv.com/wp-content/uploads/2017/04/473-479-1.pdf adresinden alındı
- *Hedeflerin Arka Planı*. (tarih yok). 09 09, 2019 tarihinde tr.undp.org: www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/background.html adresinden alındı
- Henry Hagen, "Guidelines for Cooperative Legislation", International Labour Organization, Geneva: ILO, 2012 s.35 (https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_195533.pdf)
- ILO. (2002). *Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı 193*. 08 29, 2019 tarihinde koop.gtb.gov.tr/data/5215fdb0487c8e21a4fb12b4/ILO%20Kooperatiflerin%20Te%C5%9Fvikine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Tavsiye%20Karar%C4%B1%202002.pdf adresinden alındı
- *Inogar*. (2019). 09 23, 2019 tarihinde inogar.com: inogar.com/Tr/Hakk%c4%b1m%c4%b1zda# adresinden alındı
- Izdebski, A., Mering, T., Ołdak, M. & Szarfenberg, R. (2017), Selected Aspects of Social Cooperatives in Poland, Euricse Working Papers, 93|17.
- *Kooperatif İstatistikleri Odak Noktası: Türkiye*. (tarih yok). 09 20, 2019 tarihinde ilo.org: www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---coop/documents/publication/wcms_615734.pdf adresinden alındı
- *Kooperatifler Kanunu*. (1969). 09 18, 2019 tarihinde mevzuat.gov.tr: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1163.pdf adresinden alındı
- Korkmaz, G. M. (2019, 03 01). Kooperatifçiliğin Özü Rekabet Değil Dayanışma. (N. Çalışkan, Röportaj Yapan) 08 25, 2019 tarihinde www.sivilsayfalar.org/2019/03/01/kooperatifciligin-ozu-rekabet-degil-dayanisma/ adresinden alındı
- *Kuruluş İşlemleri*. (2017). 09 09, 2019 tarihinde koop.gtb.gov.tr/hizmetlerimiz/kurulus-islemleri adresinden alındı

- *Le Public Space*. (2018). 09 23, 2019 tarihinde lepublicspace.co.uk: www.lepublicspace.co.uk/who-are-we adresinden alındı
- Pfeilstetter, R., & Gómez-Carrasco, I. Social enterprises in Spain. Country Report. Report to the European Commission.
- R.Gökçen MERT KORKMAZ, Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, *Sosyal Ekonominin Vazgeçilmezi: Sosyal Kooperatifler Ve Kadın Kooperatifleri*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Nisan 2014, Ankara
- SEWA. (2009). 09 19, 2019 tarihinde sewa.org: www.sewa.org/About_Us.asp adresinden alındı
- *Sosyal Ekonomi Nedir?* (2018, 03 04). sosyalekonomi.org: sosyalekonomi.org/sosyal-ekonomi-nedir/ adresinden alındı
- *Sosyal Girişim Nedir?* (tarih yok). 08 27, 2019 tarihinde sosyalgirisim.org: sosyalgirisim.org/content/detail.aspx?cid=10 adresinden alındı
- *Sosyal Girişimcilik Nedir?* (2013, 01 29). 08 27, 2019 tarihinde temelaksoy.com: www.temelaksoy.com/sosyal-girisimcilik-nedir/ adresinden alındı
- *Sosyal Kooperatif Treni*. (2018). 09 11, 2019 tarihinde sosyalkooperatifreni.org: www.sosyalkooperatifreni.org/ adresinden alındı
- *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*. (tarih yok). 09 05, 2019 tarihinde tr.undp.org: www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html adresinden alındı
- Şener, B. Ş. (2019, 03 01). Kooperatifçiliğin Özü Rekabet Değil Dayanışma. (N. Çalışkan, Röportaj Yapan) 08 25, 2019 tarihinde www.sivilsayfalar.org/2019/03/01/kooperatifciligin-ozu-rekabet-degil-dayanisma/ adresinden alındı
- *Tarihte Sürdürülebilirlik Kavramı*. (2017). 09 05, 2019 tarihinde ekolojist.com: www.ekolojist.com/ekoloji/tarih-boyu-surdurulebilirlik-kavrami-ve-aciklamalari/ adresinden alındı
- *Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2016*. (2017). 09 18, 2019 tarihinde koop.gtb.gov.tr: koop.gtb.gov.tr/data/592ea2dd1a79f514ac499aae/TKR-2016-2017%200804-BASIM.pdf adresinden alındı
- *Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2016*. (2017). 08 21, 2019 tarihinde koop.gtb.gov.tr: koop.gtb.gov.tr/data/592ea2dd1a79f514ac499aae/TKR-2016-2017%200804-BASIM.pdf adresinden alındı
- (2012). *Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016*. TC Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. 08 27, 2019 tarihinde [www.gtb.gov.tr/data/51c7eb1d487c8e0a98f15f9b/turkiye%20kooperatifcilik%20stratejisi%20ve%20eylem%20planı%20\(2012-2016\).pdf](http://www.gtb.gov.tr/data/51c7eb1d487c8e0a98f15f9b/turkiye%20kooperatifcilik%20stratejisi%20ve%20eylem%20planı%20(2012-2016).pdf) adresinden alındı
- *Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016*. (2012). 09 18, 2019 tarihinde turkey.coop: [www.turkey.coop/uploads/menu/t%C3%BCrkiye_kooperatif%C3%A7ilik_stratejisi_ve_eylem_plan%C4%B1_\(2012-2016\).pdf](http://www.turkey.coop/uploads/menu/t%C3%BCrkiye_kooperatif%C3%A7ilik_stratejisi_ve_eylem_plan%C4%B1_(2012-2016).pdf) adresinden alındı
- TÜSEV. (2018). *SOSYAL KOOPERATİFÇİLİK: YASAL MEVZUAT AÇISINDAN AVRUPA BİRLİĞİ ÖRNEKLERİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER*. 08 21, 2019 tarihinde tusev.org.tr/usrfiles/images/TUSEV_SosyalKooperatifBilgiNotuTR.08.11.18.pdf adresinden alındı
- *Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)*. (2016). 08 29, 2019 tarihinde Birleşmiş Milletler Türkiye: www.un.org.tr/bm-turkiye-kuruluslari/#ILO adresinden alındı

-
- *Vakıflar Kanunu*. (2008). 09 18, 2019 tarihinde [mevzuat.gov.tr: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5737.pdf](http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5737.pdf) adresinden alındı
 - *What is a cooperative?* (2018). 09 04, 2019 tarihinde [ica.coop: www.ica.coop/en/cooperatives/what-is-a-cooperative](http://ica.coop/en/cooperatives/what-is-a-cooperative) adresinden alındı
 - *Yeryüzü Kalkınma Kooperatifi*. (2017). 09 19, 2019 tarihinde yeryuzukalkinma-koop.org: www.yeryuzukalkinma-koop.org/bizkimiz.php adresinden alındı

 /sosyalkooperatifprogrami

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla İhtiyaç Haritası sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.